Ephemerides Sacrarum Disciplinarum
Facultatis Philosophico - Theologicae
in
Universitate Vytauti Magni Kaunae

SOTER

Religijos mokslo laikraštis

REDAGUOJA
E. o. prof. Dr. P. Malakauskis

X METAI 1933 Nr. 2 (17)

Leidžia
Vytauto Didžiojo Universiteto
Teologijos-Filosofijos Fakulteto
Teologijos Skyrius

Ephemerides Sacrarum Disciplinarum
Facultatis Philosophico - Theologicae
in
Universitate Vytauti Magni Kaunae

SOTER

Religijos mokslo laikraštis

REDAGUOJA
E. o. prof. Dr. P. Malakauskis

X METAI 1933 Nr. 2 (17)

Leidžia
Vytauto Didžiojo Universiteto
Teologijos-Filosofijos Fakulteto
Teologijos Skyrius

Akc. „Žaibo“ B-vės spaustuvė, Kaune, Duonelaičio g. 24. Tel. 20, 35-35.

Dr. *P. Malakauskis*

Įgimtoji teisė

(Ius naturale)

Valstybė

I.

Valstybė visiems gerai žinoma, pažįstama. Ne visi vis dėlto ją vienaip apibrėžia. Net sunku sužinoti visi valstybės apibrėžimai.

Vieni, pav., valstybę apibrėžia šiaip: „Valstybė yra tokia bendruomenė, kuri turi taisyklingą ir sutvarkytą priverčiamąją valdžią"[1]). Kiti sako, jog valstybė esanti „žmonių masė, kuri bendrai gyvena tame pačiame žemės plote ir valdoma yra vyriausio valdovo"[2]).

Tuodu valstybės apibrėžimai yra netobuli, nes tinka net gerai organizuotai plėšikų gaujai.

Daug taip pat yra teisingų valstybės apibrėžimų[3]). Bet valstybė apibrėžti bene teisingiausia ir trumpiausia šiaip: Valstybė yra įgimta ir tobula draugija, kurios tikslas yra visuomenės gerovė. Šis apibrėžimas tinka kiekvienai valstybei. Tinka kelių dešimtų ar šimtų milijonų ir tobuliausiai organizuotai valstybei. Tinka taip pat primityviškiausiai valstybei, vienam kuriam savarankiškam miestui. Tinka net vienai savarankiškai šeimynai, turinčiai vyriausią lyg politinę valdžią. O apibrėždami valstybę, turime žiūrėti ne tik į šiandienykštes, bet taip pat į senovės netobulas ir progresuojančias valstybes.

Mūsų valstybės apibrėžime pasakyta:

---

[1]) R. Ihering, Der Zweck im Recht, Leipzig 1884—1886, I[2] 304: „Der Staat is die Gesellschaft als Inhaberin der geregelten und disciplinierten Zwangsgewalt".

[2]) A. Menger, Neue Staatslehre[2], Jena 1904, 157: „Ein Inbegriff von Menschen, die auf demselben Landesgebiet unter der Herrschaft eines höchsten Machthabers zusammenleben".

[3]) Pav.: V. Cathrein, Moralphilosophie, II[5] 462: „Der Staat ist eine natürliche vollkommene Geselschaft"; J. Donat, Ethica, Oeniponte 1921, II[2] 91: „Status est coetus stabilis familiarum sub aliquo regimine independenti perfectae vitae sufficientiae causa sociatus"; Fr. Varvello, Ethica et ius naturae, Torino 1923, II[2] 246: „Unio plurium familiarum ad communem temporalem felicitatem cooperantium, sub unico regimine"; G. B. Biavaschi, La moderna Concezione Filosofica dello Stato[3], Milano 1923, 2: „Nella sua più lata accezione, lo Stato può quindi, fin d'ora, essere definito come l'unione stabile di molti homini sotto la guida di una comune autorità pel conseguimento ordina o di tutti quei fini, che sono proprii della vita sociale. In forma più concisa, lo Stato è una società perfetta e naturale"; prof. P. Leonas, Teisės enciklopedijos paskaitos[2], Kaunas 1931, 51: „Valstybė dabar taip yra nusakoma: ji yra gyvenančių tam tikroje teritorijoje ir priklausančių vienai politinei valdžiai žmonių sąjunga".

1) D r a u g i j a.

Draugija vadinasi moralinis arba juridinis ir patvarus žmonių susidėjimas ar susibūrimas į krūvą bendram kuriam tikslui bendromis priemonėmis pasiekti.

Esminiai draugijos elementai yra keturi, būtent: nariai, ryšys, tikslas ir priemonės. Kai kurių nuomone, draugijos valdžia einanti penktuoju esminiu draugijos elementu. Kitų nuomone, ji teina esminiu draugijos savumu. Tai bene teisingiausia, nes įprastai pirma įkuriama draugija ir tik paskum renkama jos valdyba arba valdžia.

Valstybė vadinasi draugija dėl to, kad turi visus esminius jos elementus. Ir tai:

a) Narius, t. y. daug žmonių. Taip, valstybę sudaro daug šeimų ir individų. Svarbiausia šeima. Tai tikrasis valstybės pagrindas. Daugelis šeimą laiko net tikruoju valstybės nariu — nariu vieninteliu, tiesioginiu, o individus į valstybę teįskaito tarpiškai, per šeimą. Todėl kai kurie šeimas deda net į valstybės apibrėžimą, kaip matėme aukščiau, išnašoj.

Tai galima pavadinti valstybės medžiaga.

b) Ryšį. Juo eina visuomenės gerovė, valstybės teritorija ir suma bendrų dvasinių, etnikinių ir kitų santykių.

Visų pirma, svarbiausiu valstybės ryšiu eina visuomenės gerovė. Ji žmones subūrė į politinę organizaciją arba valstybę ir joj palaiko. Ji, kaip tuoj pasakysime, taip pat eina valstybės tikslu.

Toliau, valstybės ryšiu eina teritorija. Tarptautine pozityvine teise valstybės teritoriją šiandien sudaro determinuotas žemės plotas, prie to žemės ploto prišlijusi oro erdvė, teritorialinė jūra, arba prie valstybės krantų prišliję jūros plotas (apie 3 jūros mylias, t. y. 5,556 kilometrus), laivai ir aeronefai anapus savo teritorijos ribų. Paskutinieji du, tiesa, tėra daiktai ir nėra teritorija tikrąja prasme, bet kai kuriais atžvilgiais net svetimoj jūroj ir kitų valstybių oro erdvėj laikomi lyg savo teritorijoj[1]).

Valstybės teritorija eina tam tikru materialiniu valstybės ryšiu. Juk žydų naciją riša etnikiniai, tikybiniai ir net tam tikros valdžios ryšiai. Bet jos vis dėlto nevadiname valstybe. Tik po Pasaulinio karo pradėta kurti žydų valstybė Palestinoj. Bet čia jau turime teritoriją.

Teritorija determinuoja valstybės valdžios sienas, kur valstybė gali, kur nebegali valdyti žmones, tvarkyti daiktus ir tt. „Dabar", sako P. L e o n a s: „teritorija yra vienas valstybės elementas tik ta prasme, kad ji nustato valstybės valdžios ploto sienas"[2]).

Teritorija valstybę padaro skirtinga nuo šiek tiek politiškai organizuotos nomadų tautos. Bet paskutiniosios galimos laikyti net turinčiomis teritoriją. Tai vieta, kur iš tiesų gyvena.

Dar toliau valstybę riša etnikiniai, dvasiniai ir kiti ryšiai. Tepaimsime tautybę.

Tautybė, tiesa, nėra sumaišytina su valstybe. Ji tepridera etnikinei žmonių individualybei, su kuria ne visada iš tiesų supuola politinė val-

---

[1]) A. J a š č e n k a, Tarptautinės teisės kursas, Kaunas 1931, I 165—172; Fr. von L i s z t, Das Völkerrecht[11], Berlin 1918, 73—84.

[2]) Teisės enciklopedijos paskaitos[2], 54.

stybės individualybė. Kalbamąjį skirtumą rodo, pav., Sveicarijos valstybė, kurią sudaro kelių tautų žmonės: vokiečiai, prancūzai, italai. Bet vis dėlto negalime neigti to fakto, kad tautybė yra viena iš svarbiausių juridinių ir istorinių priežasčių ar aplinkybių, kurios žmones subūrė į krūvą ir surišo į determinuotą valstybę. Jei kurią valstybę sudaro daug tautų, tai viena iš jų dažnai užima svarbesnę vietą arba dominuoja ar viešpatauja kitų tarpe. Paskutiniaisiais laikais tautybė, bent teoretiškai, pradedama laikyti svarbiausiu konstitutyviniu valstybės pagrindu.

Kalbamąjį ryšį galima pavadinti valstybės forma.

c) Tikslą. Tai visuomenės gerovė. Apie ją skyrium kalbėsime žemiau.

d) Priemones. Tai įstatymų leidyba, teismas ir vykdomoji valdžia. Apie tai taip pat kalbėsime žemiau.

Valstybė turi net esminį draugijos savumą, būtent, valdžią.

2) Į g i m t a. Vadinasi, į valstybę dėtis įgimta arba valstybė yra įgimtosios teisės kilimo. Plačiau žiūrėk žemiau.

3) T o b u l a.

Tobula draugija yra ta, kuri turi savo srities vyriausią tikslą ir bent de iure visas priemones jam pasiekti. Savo srity nepriklauso jokios kitos draugijos. Pasakėme b e n t d e i u r e. Vadinasi, tobulai draugijai užtenka turėti teisė reikalauti to, ko reikia jos tikslui pasiekti. Ar iš tiesų reikalaujama, klausoma, gaunamos priemonės ar ne, nesvarbu. Jei tobulai draugijai bent de iure neužtektų priemonių, tai jos tobulumas būtų labai problematiškas: geresniais laikais būtų tobula, o per audras, sukūrius, pav., anarchijos metu, nebe tobula.

Tobulos draugijos tėra dvi, būtent, Bažnyčia ir valstybė. Visos kitos draugijos yra netobulos.

Valstybė yra tobūla draugija dėl to, kad turi savo srities vyriausią tikslą ir priemones jam pasiekti. Tikslu eina visuomenės gerovė. Jis yra pasaulinės srities—valstybės siekiamoji visuomenės gerovė yra pasaulinė Valstybės priemonės, kaip jau minėjome aukščiau, yra įstatymų leidyba teismas ir vykdomoji valdžia.

Valstybė savo srity yra nepriklausoma arba suverenė. Vadinasi, savo srity niekieno nepriklausomai gali pasirinkti tinkamas priemones, kelius savo tikslui pasiekti, dirbti savo darbą. Tik reikia gerai atkreipti akis į pasakymą „savo srity", nes kitose srityse neturi galios, teisių, negali į jas kištis, negali būti ir net nepriklausomumo.

Valstybė yra moralinis arba juridinis asmuo. Todėl turi savų teisių ir priedermių, kurių neturi ir negali turėti atskiri fiziniai asmens. Tuo būdu valstybė iš esmės yra skirtinga nuo tų individų, kurie ją sudaro, ir daugeliu atžvilgių pridera vyresnei sferai; jos pačios niekaip negalima laikyti tik piliečių sudėtimi ir jos teisių—individų teisių suma. Ji yra sudėtinis vienetas (Gesamteinheit), o ne kaž koks sudėtinis dauglytis, daugasmeniškas dalykas (Gesamtvielheit), kaip teisingai sako P. T i s c h l e d e r [1])

---

[1]) Die Staatslehre Leos XIII, M. Gladbach 1925, 61.

II.

Žmonijos istorijoj pirma eina individas, paskum šeima ir dar paskiau valstybė. Todėl sakome, jog valstybė yra jaunesnė už individą ir šeimą. Nors valstybė yra jaunesnė už individą, bet individas ilgainiui daug nukentėjo nuo valstybės. Senovėj manyta, kad ne tiek valstybė esanti žmonėms, kiek žmonės valstybei. Todėl valstybė turėjo absoliutišką valdžią į valdinius, o valdiniai neteko jokių teisių į valstybę, jiems beliko priedermės valstybei. Tai buvo Rytų valstybėse, graikuose ir romėnuose. Tik žyduose ir izraelituose valstybės valdžia buvo kur kas švelnesnė. Be to, mažosiose miestų valstybėse atskiri piliečiai galėjo dalyvauti valstybės darbe. Bet tai maža naudos tedavė pačių žmonių laisvei. Dar romėnuose „paterfamilias" turėjo didelę valdžią savo šeimynoj (familia) ir ją vartojo nepriklausomai valstybės.

Senovės valstybėse tikyba formavo viešąjį gyvenimą.

Vidurinių amžių krikščionių valstybėse valdžia dažnai buvo apribota, valdiniai turėjo daug laisvės ir vadinamieji privilegijuotieji luomai (vyresnieji dvasiškiai, ponai arba nobiles ir miestai) buvo įgiję plačių privilegijų. Paskutinysis dalykas dažnai neigiamai atsiliepė valstybės vieningumui ir pačiai valdžiai. Be to, viduriniais amžiais viešasis gyvenimas buvo persunktas krikščionių dvasia ir pripažįstama Bažnyčios valdžia.

Moderninės valstybės veržiasi į vieningumą, organizuotumą ir aktingumą ir kėsinasi kištis į privatinio žmonių gyvenimo sritis ir tvarkyti. Piliečiai vis dėlto dažnai turi balsą valstybės gyvenime. Tai parlamentai, seimai ir tt. Tik diktatūros daug susiaurino ir net visai atėmė piliečių laisvę ir politines teises—absoliutiškai valdoma. Be to, valstybės gyvenime nebenorima paisyti krikščionių tikybos pradų ir valstybės pasinėrė vidaus kovų bangose.

Jei kalbėsime apie valstybės valdymo formos istoriją, tai turime pažymėti, jog seniausia yra monarchija. Nes seniausia Aigipto, Indijos, Kinų, Babilonijos, Asirijos, Persų, Žydų ir Izraelio istorija tekalba apie teisėjus ir karalius. Tik labai vėlai terandame respublikų. Tai aiškinama tuo, kad valstybės įprastai išsirutuliavo iš šeimynų ir patriarchalinės tvarkos, kur šeimynos galva ir patriarchas yra vienasmeninė valdžia. Dar reikia pažymėti tai, kad nekultūringose tautose monarchiškas valdovas yra paprastas reiškinys.

III.

1. Kiekvienas daiktas ir įstaiga turi pradžią. Todėl valstybė, aišku, taip pat turi turėti ir turi pradžią. Bet daug yra jos kilimo nuomonių, teorijų. Pirma išdėstysime savo nuomonę. o kitas teorijas žemiau.

2. Kalbant apie valstybės kilimą, reikia skirti paskučiausia ir artimiausia padarančioji priežastis arba valstybės kilimas in abstracto ir de facto.

Paskučiausia padarančioji valstybės priežastis yra įgimtoji teisė arba valstybė in abstracto yra įgimtosios teisės kilimo.

Kalbamąjį dalyką įrodo štai kas:

1) Žmonės turi daug įvairių natūralinių, fiziologinių, ekonominių,

intelektualinių ir dvasinių reikalų ir palinkimų. Žmogus pats vienas negali visų ar bent esminių jų patenkinti. Negalima jų patenkinti nė šeimoj ir privatinėse ar šiaipjau organizacijose. Tai padaryti tegalima platesnėj ir tobulesnėj draugijoj, būtent, valstybėj. Tai žmogus jau jauste jaučia. Žmogaus įgimtis savaime linksta į tą pagąlbos oazę. Žmogus įgimtimi yra lyg spiriamas, verčiamas dėtis į valstybę. Kalbamasis valstybės reikalingumas vis dėlto nėra fiziškas, kaip materialistai tvirtina. Jis tėra morališkas: žmonės turi dėtis į valstybę, bet laisvės neatimama. Kadangi žmogus turi dėtis į valstybę, tai Aristotelis jį tiksliai pavadino įgimtimi arba natūrališkai politine esybe.

2) Žmogus turi tobulėti, progresuoti. Žmonija turi progresuoti. Bet to gražaus ir brangaus dalyko negali padaryti atskiri individai patys. Čia reikia kitų pagalbos. Tai daug padeda privatinės organizacijos. Bet be valstybės vis dėlto negalima sulaukti tikro progreso: reikia teisės apsaugoti, reikia pagalbos didesniems reikalams, platesniems užsimojimams ir t. t.

3) Valstybės reikia žmonių teisėms tvarkyti ir saugoti. Iš tiesų, jei valstybės nebūtų, tai kas spręstų žmonių ginčus, teistų žmones ir baustų nusikaltėlius. Tų dalykų negali padaryti žmonės patys, nes tada nebūtų galo kerštams ir muštynėms, o teisingumo nė per nago juodimę.

4) Valstybė reikalinga yra individams, šeimoms ir šeimynoms apsaugoti ir apginti nuo užpuolikų — užpuolikų atskirų, gaujų, kitų šeimų ir šeimynų priešų.

5) Istorija ir etnografija sako, jog žmonės visada ir visur gyveno ir gyvena, politiškai arba valstybiškai susiorganizavę. Nėra tautos, kuri neturėtų jokios politinės organizacijos. Tos organizacijos, tiesa, kartais tėra menkutės, primityviškos, bet vis dėlto turi visa tai, ko būtinai reikia valstybės esmei. Juo tauta kultūringesnė, juo politinė organizacija yra tobulesnė

Valstybė pergyvena daug vėtrų, audrų, perkūnijų. Išnyko atskiros valstybės. Bet neišnyko pati valstybė. Senųjų vietoj gimsta kitos ir tt.

Visuotinių ir amžinų dalykų padarančioji priežastis savaime turi būti taip pat visuotinė ir amžina. Mūsų klausime tokia priežastimi tegali eiti žmogaus įgimtis. Taigi.

6) Šv. tėvas L e o n a s XIII rašo: „Žmogui yra įgimta valstybiškai gyventi: kadangi jis pats vienas negali pasiekti visa tai, ko reikia šiaip jau gyventi, kultūrai, protui ir dvasiai ištobulinti, tai Dievo tvarka yra įgimta žmonėms dėtis į draugijas, atsieit, taip į šeimą, taip į valstybę, kur paskutinioji tegali gyvenimą padaryti pakankamai tobulą“[1]).

3. Nors valstybė įgimtosios teisės kilimo, bet be žmonių rankų prikišimo negalėjo gimti. Tai artimiausia padarančioji valstybės priežastis.

Kaip žmonės, klausydami įgimtosios teisės, de facto susidėjo į valstybę? Tai galėjo įvairiai įvykti. Čia tikslu skirti pirmutinis valstybės kilimas ir iš jau esančių valstybių kilimas.

---

[1]) Ep. encycl. „Immortale Dei“, 1 nov. 1885: „Insitum homini natura est ut in civili societate vivat: iis enim necessarium vitae cultum et paratum itemque ingenii atque animi perfectionem cum in solicitudine adipisci non possit, provisum divinitus est ut ad coniunctionemque hominum nasceretur tum domesticam tum etiam civilem, quae suppeditare vitae sufficientiam perfectam sola est.“

intelektualinių ir dvasinių reikalų ir palinkimų. Žmogus pats vienas negali visų ar bent esminių jų patenkinti. Negalima jų patenkinti nė šeimoj ir privatinėse ar šiaipjau organizacijose. Tai padaryti tegalima platesnėj ir tobulesnėj draugijoj, būtent, valstybėj. Tai žmogus jau jauste jaučia. Žmogaus įgimtis savaime linksta į tą pagąlbos oazę. Žmogus įgimtimi yra lyg spiriamas, verčiamas dėtis į valstybę. Kalbamasis valstybės reikalingumas vis dėlto nėra fiziškas, kaip materialistai tvirtina. Jis tėra morališkas: žmonės turi dėtis į valstybę, bet laisvės neatimama. Kadangi žmogus turi dėtis į valstybę, tai Aristotelis jį tiksliai pavadino įgimtimi arba natūrališkai politine esybe.

2) Žmogus turi tobulėti, progresuoti. Žmonija turi progresuoti. Bet to gražaus ir brangaus dalyko negali padaryti atskiri individai patys. Čia reikia kitų pagalbos. Tai daug padeda privatinės organizacijos. Bet be valstybės vis dėlto negalima sulaukti tikro progreso: reikia teisės apsaugoti, reikia pagalbos didesniems reikalams, platesniems užsimojimams ir t. t.

3) Valstybės reikia žmonių teisėms tvarkyti ir saugoti. Iš tiesų, jei valstybės nebūtų, tai kas spręstų žmonių ginčus, teistų žmones ir baustų nusikaltėlius. Tų dalykų negali padaryti žmonės patys, nes tada nebūtų galo kerštams ir muštynėms, o teisingumo nė per nago juodimę.

4) Valstybė reikalinga yra individams, šeimoms ir šeimynoms apsaugoti ir apginti nuo užpuolikų — užpuolikų atskirų, gaujų, kitų šeimų ir šeimynų priešų.

5) Istorija ir etnografija sako, jog žmonės visada ir visur gyveno ir gyvena, politiškai arba valstybiškai susiorganizavę. Nėra tautos, kuri neturėtų jokios politinės organizacijos. Tos organizacijos, tiesa, kartais tėra menkutės, primityviškos, bet vis dėlto turi visa tai, ko būtinai reikia valstybės esmei. Juo tauta kultūringesnė, juo politinė organizacija yra tobulesnė

Valstybė pergyvena daug vėtrų, audrų, perkūnijų. Išnyko atskiros valstybės. Bet neišnyko pati valstybė. Senųjų vietoj gimsta kitos ir tt.

Visuotinių ir amžinų dalykų padarančioji priežastis savaime turi būti taip pat visuotinė ir amžina. Mūsų klausime tokia priežastimi tegali eiti žmogaus įgimtis. Taigi.

6) Šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Žmogui yra įgimta valstybiškai gyventi: kadangi jis pats vienas negali pasiekti visa tai, ko reikia šiaip jau gyventi, kultūrai, protui ir dvasiai ištobulinti, tai Dievo tvarka yra įgimta žmonėms dėtis į draugijas, atsieit, taip į šeimą, taip į valstybę, kur paskutinioji tegali gyvenimą padaryti pakankamai tobulą“[1]).

3. Nors valstybė įgimtosios teisės kilimo, bet be žmonių rankų prikišimo negalėjo gimti. Tai artimiausia padarančioji valstybės priežastis.

Kaip žmonės, klausydami įgimtosios teisės, de facto susidėjo į valstybę? Tai galėjo įvairiai įvykti. Čia tikslu skirti pirmutinis valstybės kilimas ir iš jau esančių valstybių kilimas.

---

[1]) Ep. encycl. „Immortale Dei“, 1 nov. 1885: „Insitum homini natura est ut in civili societate vivat: iis enim necessarium vitae cultum et paratum itemque ingenii atque animi perfectionem cum in solicitudine adipisci non possit, provisum divinitus est ut ad coniunctionemque hominum nasceretur tum domesticam tum etiam civilem, quae suppeditare vitae sufficientiam perfectam sola est.“

jog seniau nebuvę valstybių ir žmonės nebuvę sociališki. Kiekvienas individas turėjęs neribotą teisę į visa. Teisių matu ėjusi atskirų asmenų nauda. Egojizmas ir įgimtas instinktas saugoti save buvę vieninteliai žmogaus veiksmų pradai. Bet kadangi žmogus esąs pilnas įvairių blogų palinkimų, tai kilusi visuotinė kova su kits kitu (bellum omnium contra omnes). Tai negerovei pašalinti žmonės suėję į valstybės sutartį. Ta sutartimi individai atsisakę nuo savo teisių ir perdavę jas steigiamai valstybei. Valstybė tapusi individų visų teisių savininke, ir kilęs naujas savarankiškas moralinis arba jūridinis asmuo su savarankiška valia, kuri esanti visos visuomenės valia. Naujasis asmuo savo valią pareikšti vis dėlto tegalįs per konkretiško savininko valią. Todėl sueita į visuotinę kitą sutartį, kur atsiduodama vienam ar keliems fiziniams asmenims, valdovui ar valdovams. Tuo būdu valstybė buvusi baigta kurti. Tada gimusi teisingumo ir neteisingumo, teisių ir priedermių ideja: neteisinga tai, kas prieštarauja socialinei tvarkai, ir net blogo ir gero skirtumas pareinąs nuo valstybės valdovo valios ir tt. Valstybės vyriausybės valdžia esanti absoliutiška, neribota. Todėl valstybės suverenitetą sudarą ne žmonės, ne piliečiai, bet valstybės valdovas[1]).

J. J. Rousseau (1712 — 1778), prancūzas, rašo, jog žmonės seniau labai laimingai gyvenę: visko buvę pertekę, patenkinti, naudojęsi gamtos gėriais be troškulio, pavydo ir kivirčių. Bet kadangi žmogus esąs už kitus gyvulius tobulesnis, tai ilgainiui išradęs ūkį, pradėjęs vienoj vietoj gyventi ir išgalvojęs įvairių verslų. Iš čia kilusi individų ir luomų nelygybė, turtai, skurdas, vargai ir tt. O dar iš čia įsidegusi neapykanta, barniai, užpuolimai ir tt. Didesnei negerovei išvengti žmonės suėję į valstybės sutartį. Tai padarę atskiri žmonės su visais kitais žmonėmis. Pagal kalbamąją sutartį kiekvienas žmogus visatai atidavęs visas savo teises ir vėl atgavęs savo teises iš visatos. Tuo būdu gimęs moralinis arba juridinis asmuo, valstybė, kuri turinti savo valią. Bendra ana valia sudaranti valstybės suverenitetą. Valdiniai turį vyriausią valstybės valdžią. Jie leidžią įstatymus per savo atstovus. Valstybės vyriausybė tik vykdanti įstatymus. Valdiniai norėdami visada galį susiaurinti valstybės vyriausybės valdžią ir net pašalinti ar pakeisti pačią vyriausybę. Priežasties nereikią [2]).

Hobbes'o ir Rousseau socialinės sutarties teorijos ilgai laikėsi daug teisės mokslininkų ir k. Tik K. L. Haller pirmasis ją galutinai sukritikavo[3]).

Hobbes'o ir Rousseau socialinės sutarties teorijos yra neteisingos. Tai įrodo štai kas:

a) Sutarties teorijos neturi įrodymų. Gratis affirmatur, gratis negatur.

b) Rousseau teorija darvinizmo teoriją laiko įrodytu dalyku ir de-

---

[1]) Elementa philosophiae de cive, Amsterdam 1696; Levirathan sive de civitate ecclesiastica et civili, 1651.

[2]) Su contrat social, ou principes du droit politique, Lyon 1790.

[3]) Restauration in der Staatswissenschaft, Winterthur 1820, I.

da į savo pagrindą. O ši teorija yra neteisinga. Neteisingas pagrindas— neteisingos išvados.

c) Tvirtinama, jog žmonės suėję į valstybės sutartį. Tuo pačiu pripažįstama priedermė laikytis sutarčių. Bet taip pat tvirtinama, kad prieš valstybės sutartį nebuvę jokių priedermių. Iš kur, paklausime, begimė dėsnis laikytis sutarties? Tai prieštaravimas.

d) Kalbamosios sutarties teorijos neatsako į klausimą, iš kur valstybės valdžia arba vyriausybė turi teisę ar gali reikalauti viso tai, ko reikia visuomenės gerovei; kartais gali reikalauti net žmogaus gyvybės ir t.t. Žmonės davę visas valstybės teises. Bet visų valstybės teisių nė patys žmonės neturi, pav., atimti gyvybę. Ko pats neturi, to nė kitam negali duoti. Mūsų atveju žmonės negalėjo valstybei duoti visų teisių.

e) Tvirtinama, jog valstybė esanti individualinių teisių suma, kurią žmonės sutartimi sudėję. Valstybės valia — pačių piliečių valia. Vadinasi, tie patys asmens įsako ir klauso arba yra valdovai ir valdiniai. Aišku, jog savo įsakymai nesaisto. Tai negalima — prieštaravimas. Jei sakytume, jog žmonės savo teisę įsakinėti davę valstybei, tai patektume į aukščiau kalbėtąjį sunkumą, būtent, jog žmonės galį duoti to, ko patys neturi.

f) Jei kada būtų buvusi sudaryta tokia svarbi sutartis, valstybės sutartis, tai turėtų būti šiokių tokių pėdsakų, juos kaste iškastume, painiausius heroglifus išskaitytume. Jų kaip tik niekas neužsigriebė, niekur nėra. Praeitis tyli, kaip užburta pasakų karalaitė.

g) Suponuokime, kad senovės žmonės suėję į valstybės sutartį. Bet šiaip kalbant, jie daugiausia tegalėjo save surišti. Kaip jie galėjo mums uždėti tokius pančius? Kuria teise jie mus surišo, ta pačia teise mes galime atsirišti, atsimesti nuo sutarties ir grįžti į aną idilijos gyvenimą. Kam mums ir misti proza. Tai atidarytų plačius vartus anarchijai. Sakysi, jog valstybės sutarties laikytis reikia dėl visuomenės gerovės. Bet tuo pačiu pripažinsi, jog socialinė sutartis nėra vienintelis ir tikras valstybės ir jos valdžios šaltinis.

h) Niekada ir niekur nebuvo ir nėra tokios tautos, kuri nebūtų bet kaip ar bent šiek tiek politiškai organizuota. Tai, kaip jau kalbėjome aukščiau, rodo, jog valstybė yra natūrališkas, ne vien žmogaus reikalas.

Pagal Pufendorf'ą žmonės seniau buvę laisvi ir turėję lygias teises. Paskiau suėję į valstybę. Tai padarę dviejais paktais ir vienu dekretu. Pirmuoju paktu žmonės suėję su kits kitu (singuli cum singulis) į valstybę pačią visuomenės gerovei. Ta valstybės sutartis tesaisčiusi tuos, kurie į ją suėję. Paskiau žmonės išleidę dekretą, kuriuo daugumu balsų nutarta valstybės valdymo forma. Ši sutartis saisčiusi visus tuos, kurie buvę suėję į pirmąjį paktą. Dar paskiau padarytas naujas paktas, pagal kurį išrenkamas vyriausias valdovas, valstybės vyriausybė, uždedama jai priedermė saugoti piliečius ir rūpintis visuomenės gerove ir valdiniai pasižadėję jos klausyti. Kai kuriais atvejais galį užtekti net vienos valstybės sutarties. Valstybės sutartis ar paktas, apskritai, būtinas dalykas. Tuo kalbamoji teorija skiriasi nuo Hobbes'o ir Rousseau, kurie valstybės sutartį laikė laisvu aktu. Pagal Pufendorf'ą valstybės sutartys esančios tikroji ir betarpiška valstybės kilimo priežastis. Tuo labai skiriamasi nuo

scholastikų teorijos, kur valstybės sutartis laikoma būtina sąlyga arba aplinkybe, ne priežastimi. Pufendorf valstybės validžią vis dėlto suveda į Dievą[1]).

Pufendorf'o sutarties teorijos ilgai laikėsi mažne visi protestantų teisių mokslininkai.

Pufendorf'o teorijai užteks prikišti tai, kad valstybės sutartys iš tiesų negalėjo būti ir nėra vienintelė valstybės kilimo priežastis ir net būdas ir iš vien sutarties negalėjo kilti legalinis teisingumas. Paskutiniojo dalyko pamatas yra tas, kad valstybės kūrimo sutartis tegalėjo pagimdyti, dar tiksliau sakant, uždėti piliečių teisingumo ar ištikimybės priedermes (iustitia cummutativa et obligatio fidelitatis) kits kitam, bet ne jų priedermes valstybei (iustitia legalis), kur suponuojama jau ekzistuojanti valstybė. Legalinis teisingumas galutinai kyla iš įgimtosios teisės (tas pat pasakytina apie kitus teisingumus).

Pagal vadinamąją scholastikų teoriją paskučiausia padarančioji valstybės priežastis tėra įgimtoji teisė. Bet artimiausia ir betarpiška padarančioji jos priežastis esanti sutartis, vien sutartis, pažymėta ar bent įsaistyta arba tyliu būdu pareikšta, padaryta. Įkūrus valstybę, visa visuomenė (tota communitas) pačia įgimtąja teise gavusi valstybės valdžią. Visuomenė valstybės valdžią perleidusi valstybės vyriausybei. Sutartis vis dėlto telaikoma legalinio teisingumo ir valstybės valdžios betarpiška aplinkybe, ne priežastimi. Valstybės sutartis tesaistanti tuos, kurie gyveną valstybėj.

Kalbamosios teorijos platintojas buvo S u a r e z[2]) ir jos laikėsi daug senovės scholastikų ir vienas kitas neoscholastikas, iš kur ir vardas gautas.

Scholastikų valstybės sutarties teorija raišta tuo, kad visų valstybių artimiausia ir betarpiška padarančiąja priežastimi laiko socialinę sutartį. Tikrai žinome, kad, kaip kalbėjome aukščiau, ir kitaip kilo valstybės.

2) Pavergimo ir įpročio teorija. Pagal ją senovėj žmonės gyvenę gaujomis. Vieni iš jų buvę nomadai, kiti gyvenę vienoj vietoj. Nomadai arba klajojančios gaujos užpuldinėdavusios ir pavergdavusios antruosius. Nugalėtojai įsakinėdavę tai, ką turį daryti pavergtieji. Paskutinieji dejuodami traukę jungą. Ilgainiui vis dėlto apsipratę ir nugalėtojų įsakymai virtę teise ir dorove, nes žmogus esąs įpročio subjektas: ką pirma darąs iš prievartos, tai paskiau virstą antrąja įgimtimi. Kalbamąjį įprotį dar sutvirtinusi pastebėta valdžios nauda.

Pavergimo ir įpročio teorijos laikosi L. G u m p l o v i c z[3]).

Pavergimo ir įpročio teorija yra neteisinga. Nes:

a) Kalbamoji teorija padaryta iš vieno kito įvykio. To neužtenka valstybės kilimo teorijai. Be to, mes taip pat sakėme, jog valstybė kartais iš tiesų galėjo kilti pavergimo keliu. Bet tai nėra paskučiausia padarančioji valstybės priežastis. Tai tėra aplinkybė, kur įsikūrė įgimtąja teise reikalaujama valstybė.

---

[1]) De iure naturae et gentium.
[2]) De legibus.
[3]) Allgemeines Staatsrecht[3], Insbruch 1907.

b) Įprotis pats negali padaryti teisės. Romos vergai ilgai vergavo. Kas gali sakyti, jog vergija tuo pačiu buvusi pasidariusi teisinga. Lietuviai ilgai, ilgai vilkome svetimą lenkų ir rusų jungą. Net iki kaulų buvo pakyrėję. Ar čia buvo pasidariusi teisė? Ne. Ir kai tik Pasaulinis karas sunaikino Rusiją ir išblaškė Vokietijos tendencijas, mes tuoj pasiskelbėme nepriklausomais. Mus visas pasaulis pripažino teisiais.

3) Privatinių teisių sumos teorija. Pagal ją valstybė kilusi iš žmonių privatinių priklausomumo santykių ir privatinių sutarčių.

Jei kalbėsime apie pirmąją šios teorijos dalį, tai žmonės priklausą vienas kito: vyras natūrališkai valdąs savo žmoną ir vaikus, ponas — savo tarnus, mokytojas — mokinius ir t.t. Tas žmonių santykių retežis arba priklausomumas pasiekiąs tokį punktą, kur nebeturima vyresnės valdžios. Tai valstybė ir jos valdžia. Tarp valstybės ir kitų žemės savininkų, pav., ūkininkų, tesąs žemės ploto ir valdžios kiekio skirtumas. Valstybės valdovas nuo privatinių asmenų tesiskiriąs galia, turtais ir nepriklausomumu kurio kito vyresniojo.

Jei kalbėsime apie antrąją teorijos dalį, tai pasakytina, jog kalbamosios sutartys buvusios nevisuotinės, tebuvusios dalinės, būtent, sueitos su kits kitu skyrium.

Dar reikia pasakyti, jog kalbamoji teorija valstybės tikslu laiko ne visuomenės, tik privatinę gerovę. Todėl valstybės valdovas težiūri privatinės savo gerovės, kaip ir kiti šiaipjau asmens. Atbulai, jam nesvarbi visuomenės gerovė.

Privatinių teisių sumos teorijos tėvai yra A. Fouillée[1]), K. L. Haller[2]) ir A. Ugolini[3]).

Privatinių teisių sumos teorija taip pat yra neteisinga. Pamatas yra šis:

a) Kalbamoji teorija neigia viešąsias valstybės teises ir legalinį ir paskirstomąjį teisingumą (iustitia legalis et distributiva).

b) Neigiama valstybės įstatymų leidyba, teismas ir baudžiamoji galia. Nes tvirtinama, jog valstybės valdžia iš esmės nesiskirianti, pav., nuo ūkininko galių. O ūkininkas negali nei leisti įstatymų, nei teisti, nei bausti.

c) Valstybės tikslu laikoma privatinė gerovė. Todėl plačiai atidaromos durys valstybės valdžios piktanaudojimams ir tiranijai.

d) Valstybės valdiniai nėra tarnai. Jie yra tikri piliečiai. Todėl kitos yra jų teisės ir priedermės valstybėj.

4) Evoliucionistų teorija. Pagal ją žmonės ir valstybė išsirutuliavę iš gyvulių. Paskutinysis dalykas įvykęs visai natūrališkai, o ne moraliniu ir juridiniu procesu. Valstybė išsirutuliavusi: iš instinktyvinių gyvulių sanbūrių kilusios ordos (Horden, turmae) ir giminės (Stämme, tribus), o iš giminių jau valstybė. Valstybė esanti visos juridinės tvarkos šaltinis.

Evoliucionistams užteks pasakyti tai, kad nepamatuotai ir neteisingai suponuoja niekšišką žmogaus padėtį, valstybė pati stovi ant įgimto-

[1]) Revue des deux mondes, XXX (1879) 759: La science sociale contemporaine, Paris 1880 ir k.

[2]) Restauration in der Staatswissenschaft, I.

[3]) Catechismo controrivoluzionario politico, Fossembrone 1836; Ristretto della berrino C. de Haller, Fossembrone 1839 ir k.

sios teisės pagrindų, iš ten visą savo galią semia ir, be valstybės, yra kiti teisių šaltiniai ir kitų teisių. Tai Dievas ir Bažnyčia. Tai Dievo, t. y. įgimtoji ir pozityvinės Dievo arba apreikštosios, ir bažnytinės teisės.

5) Istorinė-natūralinė teorija. Ji yra panaši į mūsų aukščiau išdėstytąją valstybės kilimo teoriją. Tesiskiria tuo, kad, matyti, nepripažįsta jokios permanentiškos visuomenės politinės valdžios, apie kurią dar kalbėsime žemiau.

IV.

1. Apie valstybės tikslą kalbėti tegali teleologiškas žmogus. Kas nėra tejistiškos pasaulėžvalgos ir nori būti konsekventiškas, turi visai vengti šio klausimo. Nes jei visas pasaulis neturi tikslo, tai nė jo dalis, valstybė, negali turėti jokio objektyvinio tikslo.

Be to, jei valstybė tebūtų žmogaus padaras, tai valstybės tikslo klausimas būtų visai istorijos klausimas. Tada reikėtų žiūrėti, kuriuos savo tikslus turėjo žmonės, kurdami atskiras valstybes.

Kadangi valstybė yra natūralinio, t. y. įgimtosios teisės, kilimo, tai jos tikslas taip pat turi būti natūralinis, arba įgimtosios teisės; nes tikslas pareina nuo padarančiosios priežasties.

2. Visų daiktų, sutvėrimų ir įstaigų paskučiausias tikslas yra Dievas. Todėl paskučiausias valstybės tikslas taip pat yra Dievas. Tik juo kas yra tobulesnis, svarbesnis, juo labiau turi tarnauti anam tikslui. Valstybė natūralinėj srity turi svarbiausią vietą. Todėl ji juo labiau turi tarnauti Dievui. Tai vienas objektyvinis valstybės tikslas.

Be to, artimiausias ir betarpiškas valstybės tikslas yra visuomenės gerovė. Tai antras objektyvinis valstybės tikslas. Apie jį čia ir tekalbėsime.

Taip, valstybės tikslas yra visuomenės gerovė, „salus, prosperitas publica.“ Tik pats „visuomenės gerovės“ terminas yra labai bendras, savaime tiksliai nepasako viso valstybės tikslo, yra elastiškas.

Kalbamoji visuomenės gerovė vadinasi visa tai, ko reikia visiems piliečiams ir privatiniai asmens patys negali visai ar bent pakankamai pasiekti, padaryti. Kitaip tariant, visuomenės gerovė yra suma tų sąlygų ir priemonių, kurių reikia tam, kad valstybės piliečiai galėtų aprūpinti privatinę savo gerovę ir pasiekti tikrąją pasaulinę laimę. O į privatinę gerovę ir laimę įeina tos dvasinės ir fizinės arba sielos ir kūno gėrybės, kurios pridera atskiriems individams, šeimoms, šeimynoms ir privatinėms draugijoms. Taigi čion įeina tos gėrybės, kurios įgijamos sau ir turimos pačių, pav., sveikata, maistas, drabužiai, butas, nuosavybė, išorinė laisvė, dvasinė kultūra, dorovė, tikyba ir tt.

Privatine gerove rūpinasi atskiri asmens. Valstybei ja betarpiškai rūpintis nereikia ir net neturi tokių galių. Bet kartais piliečiai patys negali visa padaryti. Tai papildyti, padėti turi valstybė. Papildo, padeda, padaro tai, ko reikia piliečiams, jie patys negali pasiekti, padaryti ir kitaip būtų skriauda visuomenei.

Valstybė, betarpiškai rūpindamasi visuomenės gerove, tarpiškai padaro gera privatinei gerovei, tarpiškai aprūpinama privatinė gerovė, tarpiškai padaroma jai gera.

Valstybė vis dėlto negali kištis į privatinius piliečių reikalus, brautis į šeimos šventovę. Ji turi respektuoti privatinę iniciatyvą, teises ir laimę.

Valstybės tikslas galimas padalinti į dvi dalis, būtent, saugoti visų piliečių teisės (valstybės apsauga, juridinės tvarkos saugojimas) ir pozityviškai padėti dirbti privatiškai nepadirbami, nepakeliami darbai (valstybės parama). Pirmasis dalykas šalina kliūtis. Antrasis pozityviškai padeda ir duoda privatiškai neįvykdomiems darbams ar privatinei akcijai sėkmingai išplėsti sparnus.

Į valstybės apsaugą įeina, galima sakyti, trys dalykai, būtent:

1) Valstybė turi globoti ir saugoti valdinių teises, laisvę, turtus, nuosavybę. Turi ginti nuo kalbamųjų dalykų užpuolikų, įžeidėjų. spręsti piliečių kivirčius ir bausti nusikaltėlius.

2) Valstybė reikale gali determinuoti savo srity įgimtosios teisės dalykus, pav., išleisti įpėdinystės įstatymus ir sutarčių formą.

3) Valstybė reikale gali susiaurinti individų laisvę tam, kad visuomenė galėtų taikiai gyventi ir bendrininkauti visuomenės gerovėj, būtų patvariai stabilizuota visuomenės tvarka.

Valstybės parama turi, kaip jau sakėme, siekti ten, kai piliečiai visai ar bent nelabai gali ką padaryti ir kitaip būtų skriauda visuomenei. Pavyzdžiais gali eiti viešieji keliai, geležinkeliai, tiltai, paštas, viešoji sveikata ir tt.

Valstybės tikslo visuomenės gerovė turi būti štai kokia:

1) Išorinė ir pasaulinė. Išorinė — valstybė tėra išorinė organizacija ir negali stačiai paliesti žmogaus vidaus dalykų, pav., sielos laimės, dorybių, Dievo malonės ir tt. Tik geri socialiniai išoriniai veiksmai nestačiai teigiamai atsiliepia taip pat šiems dalykams. Pasaulinė—valstybė tam tikrai rūpinasi šio pasaulio reikalais.

2) Visuomeninė. Vadinasi, žiūrėtina į visuomenę. Atbulai, čion neįeina pačios valstybės gerovė ir garbė, valstybės vyriausybės gerovė. Taip pat čion stačiai neįeina privatinė gerovė.

3) Bendra. Vadinasi, visuomenės gerovė turi siekti visų piliečių, visų valstybės valdinių, narių gerovę, visų fizinių ir moralinių arba juridinių asmenų gerovę. Atbulai, atskirų asmenų, sluogsnių, luomų, srovių, partijų gerovė ne visuomenės gerovė.

4) Visiška. Vadinasi, siekiama turi būti visa visuomenės gerovė, o ne dalytė jos, ne vienas kitas dalykas. Nes valstybė, tobula draugija, savaime turi visas priemones visai visuomenės gerovei pasiekti. Kuriems galams būtų duotos tokios galios, jei nebūtų vartojamos. Bet pats visiškumas vis dėlto relatyviškai suprastinas. Vadinasi, pareina nuo įvairių valstybės sąlygų ir aplinkybių, pav., laiko, geografijos padėties, turtingumo, kultūros ir t. t. Nes gerovę supranta vienaip prancūzas ar vokietis, kitaip indas ar kinas ir t. t. Be to, visuomenės gerovė turi būti siekiama tiek, kiek galima. Pamatas yra tas, kad žmogaus veiksmai nėra ir negali būti absoliutiškai tobuli ir jo širdis yra besotė — valstybė savaime negali absoliutiškai tobulai padirbti savo darbo ir, kuo švenčiausiai, kuo ideališkiausiai eidama savo pareigas, nepatenkins visų žmonių.

5) Tikra. Tai tokia gerovė, kuri nekliudo ir net padeda žmogui siekti amžinąjį tikslą. Nes pliki turtai, plika išorinė kultūra dar nėra tikra

gerovė. Čia dar reikia tikybos ir dorovės. Kitaip nepasieksi Amžinosios Laimės. Kitaip net šiame pasauly nė trupučiuko nepasotinsi savo širdies. Todėl šv. tėvas Leonas XIII rašo: „Valstybių valdovai visai turi rūpintis ne tik pasauline nauda ir dalykais, bet labiausiai sielos gerove, įstatymų išmintingumu... Nes pasaulinė valdžia yra valdomųjų naudai: nors turi betarpiškai rūpintis pasauliniais dalykais ir pasauline gerove, bet vis dėlto turi ne mažinti, tik didinti ar kelti žmogaus galias pasiekti tą didžiausią ir paskučiausią gerovę, kuri sudaro amžinąją žmogaus laimę, ko negalima pasiekti be tikybos“[1]). Bet tai nereiškia, kad valstybė turėtų įsakinėti atskiriems asmenims laikytis tikybos ir dorovės ar verstų eiti į dangų. Ne; užtenka to, kad valstybės įstatymuose ir įstaigose nebūtų apleisti tikrosios gerovės faktoriai arba veiksniai, būtent, tikyba ir dorovė.

Tą dalyką, kad valstybės tikslas yra visuomenės gerovė, įrodo pati daiktų įgimtis. Iš tiesu, kam sueinama į valstybę? Atsakymas trumpas: individų ir šeimų neužtektinumui papildyti, būtent, teisėms apsaugoti ir trūkumams papildyti. Tie dalykai teverčia dėtis į valstybę. Taigi.

Nuo valstybės tikslo reikia skirti valstybės valdžios tikslas. Juodu nėra identiški. Tik vis dėlto yra glaudžiai susiję su viens antru.

Valstybės valdžios tikslas yra daryti tai, ko reikia valstybės tikslui pasiekti. Todėl valstybės tikslas pats eina tolimesniu ir tarpišku valstybės valdžios tikslu ir konsekventiškai yra jo norma ir matas.

Valstybės valdžia turi rūpintis visuomenės gerove. Be to, tam dalykui stačiai pasiekti gali ir turi rūpintis pati egzistuoti ir jam sėkmingai pasiekti turi progresuoti. Todėl valstybė gali ir turi save ginti ir, kiek reikia, stiprinti savo saugumą, organizaciją, stiprumą, galingumą ir t.t.

3. Kai kurių nuomone, valstybės tikslas tesąs saugoti teisės. Dar kitų nuomone, valstybė esanti pati sau tikslas. Pirmoji nuomonė vadinasi individualistinė, antroji galima pavadinti statolatrijos. Pirmoji teorija perdaug susiaurina, antroji perdaug išplečia valstybės tikslą. Pirmoji pasauly temato nesuskaitomą kiekį atomų. Antroji mano, jog atskiri elementai, individai prarytini vienos substancijos, valstybės. Konsekvencijoj abi kalbamosios teorijos neigia etinę – juridinę pasaulio tvarką arba santvarką.

Pagal individualistinę teoriją vienintelis valstybės tikslas esąs saugoti piliečių teisės (teisių apsauga). Saugojamosios teisės yra privatinės, arba pačių valdinių. Privatinę laisvę valstybė susiaurinti tegalinti reikale apsaugoti kitų lygias teises ar laisvę.

Individualistinė teorija kilo XVIII amž. Ji gimė iš daugelio valstybių absoliutizmo ir Prancūzijoj paskelbtųjų „žmogaus teisių“. Individualistinę

---

[1]) Litt. encycl. „Libertas“, 20 iun. 1888: „Qui populo praesunt hoc omnino reipublicae debent, ut non solum commodis et rebus externis, sed maxime animi bonis, legum sapientia, consulant... Publica enim potestas propter eorum qui reguntur utilitatem constituta est: et quamquam hoc moxime spectat, deducere cives ad huius, quae in terris degitur, vitae prosperitatem, tamen non minuere, sed augere homini debet facultatem adipiscendi summum illud atque extremum bonorum, in quo felicitas hominum sempiterna consistit: quo perveniri non potest religione neglecta“.

teoriją Kantas aprengė filosofijos rūbu. XIX amž. ją priima liberalai, ir ji veikė įstatymų leidybą.

Individualistinė teorija yra neteisinga. Tai įrodo štai kas:

1) Individualinė laisvė, tiesa, yra didelė laimė ir teisių apsauga — didelis dalykas. Bet tai tėra dalytė valstybės tikslo. Dar daug yra kitų dvasinių ir materialinių gėrybių, kur stačiai vadiname visuomenės gerove.

2) Kalbamoji teorija reikalauja vienodos bet kurių gerų ir blogų veiksmų laisvės. Todėl ji ardo viešąją arba visuomeninę dorovę.

3) Iš jos plaukia smerktinos išvados. Pav., dorovės srity turėtų būti toleruojama visa, net didžiausi nusikaltimai, iki paliečia kieno laisvę ar teises. Todėl negalima būtų drausti daugpatystės, blogų ir nepadorių rašinių, paveikslų ir t.t., jei jų dalyviai, klijentai su tuo sutinka.

4) Jokia valstybė savaime nepasitenkina vien saugoti piliečių teises. Čia galime sakyti, jog net natūrališkai jaučiama, kad jų tikslas yra platesnis.

Statolatrijos teorija valstybė esanti pati sau tikslas (Selbstzweck). Ji skirstoma į dvi teorijas, būtent, stačiai statolatrijos ir socialistinę.

Pagal stačiai statolatrijos teoriją valstybės tikslu vadinama savotiška visuomenės gerovė. Čia visuomenės gerovė neina priemone privatinei piliečių gerovei pasiekti, bet yra lyg pati sau tikslas (in se), kuriam subordinuojamos piliečių teisės, laisvė ir laimė. Kalbamąją visuomenės gerovę vieni laiko pačios valstybės išsilaikymą, progresą ir garbę, kiti tautos ar žmonijos progresą ir kultūrą. Ta nuomone, valstybei priskiriama neribota galia, kur galima reikalauti iš piliečių viso tai, kas valstybei atrodo naudinga pačiai sau ar progresui ir kultūrai. Tai galima esą daryti, neatsižvelgiant į privatinę piliečių gerovę. Ką valstybė daranti, visa esą teisu ir teisinga.

Kalbamosios teorijos seniau laikėsi pagonys, renesansas, modernieji pantejistai, o šiandien liberalai ir, galima sakyti, fašistai. Naujaisias laikais jai paplisti daug padėjo Hegel, kurs valstybę vadina stačiai „absoluter unbewegter Selbstzweck... Diezer Endzweck hat das höchste Recht gegen die einzelnen, deren höchste Pflicht es ist, Mitglieder des Staates zu sein... Man muss den Staat wie ein Irdisch—Göttliches verehren und einsehen, das, wenn es schwer ist, die Natur zu begrifen, noch unendlich herber ist, den Staat zu fassen... Der vernüftige Staat es ist unendlich in sich“[1]).

Stačiai statolatrijos teorija yra neteisinga. Pamatas yra šis:

1) Valstybė negali būti pati sau tikslas; nes jokia draugija, daugelio sąjunga bendram tikslui pasiekti, negali eiti ir neina tikslu pati sau, bet tarnauja kitam atskiram pašaliniam tikslui.

2) Žmogus nėra valstybės lyg kokia medžio šaka, kūno narys, kur visas turėtų tik dirbti valstybei, lyg savo substancijai. Ne; žmogus net valstybėj pasilieka asmuo, turi savo teisių. Be to, visi pasaulio daiktai yra sutverti žmogui — jie visi jam tarnauja. Tai priemonės žmogaus

[1]) Grundlinien der Philosophie des Rechts, 1833, VII §§ 258, 270, 272.

tikslui pasiekti. Tas pat pasakytina apie bet kurias draugijas, organizacijas ir įstaigas. Žmogus — visų dalykų valdovas, o ne kieno vergas, belaisvis. Visa tai statolatrijos teorija pamina po kojų, sumaišo su juodais purvais, žmogų atplėšia nuo tikrojo tikslo, gerovės ir paspiria į valstybės neribotą glėbį, visai atiduoda į jos rankas. Konsekventiškai ji ardo visą pasaulinę ir antagamtinę tvarką ir santvarką.

3) Kalbamoji teorija žmogui rengia nepakeliamą nelaimę. Nes čia žmogus visai priklauso valstybės, neturi jokių individualinių teisių, laisvės; teturi priedermių naštą. Valstybė norėdama gali kištis net į jo paties ar privatinį gyvenimą, reikalus, gali jį net nugalabyti ir t. t.

4) Šia teorija galimi visai pateisinti tie, kurie sako, jog valstybė galinti neleisti gyventi dvasiškai ar fiziškai silpniems, nesveikiems ir invalidams, galinti tvarkyti bet kurią moterystę, galinti viena auklėti vaikus, jaunuomenę ir t.t.

5) Statolatrijos padariniai yra tie, kad Romos imperatoriai savo kaprisus laikė vyriausiu įstatymu visiems piliečiams, protestantų valdovai ėmė netoleruoti ne savo tikybos valdinių (cuius regio, eius religio), monarchai galėjo savo norus identifikuoti su valstybės valia (l'état c'est moi), Robespierre drįso visiems galvas kapoti ir t.t. ir t.t.

Visa tai turint galvoj, belieka pritarti G. B. Biavaschi teisingiems žodžiams: „Iš tiesų nebebuvo galima išgalvoti brutališkesnės absoliutizmo formos, kur individas, šeima, civilinė, moralinė ir tikybinė tvarka, mokslas ir menas, vienu žodžiu, visa būtų subordinuota valstybei. Iškėlus dėsnį, kad valstybė esanti visa ir individas esąs niekas, beprasmiška yra daugiau kalbėti apie laisvės, nuosavybės ir pačio egzistavimo teises“[1].

Socialistinė teorija valstybės tikslu telaiko ekonominį valstybės gyvenimą ir valstybei leidžia kištis net į privatinį gyvenimą. Tam dalykui pasiekti atmeta privatinę nuosavybę ar bent nusavina gaminimo priemones. Individas absoliutiškai priklauso valstybės ir t.t.

Apie socialistinę teoriją pasakytina tas pat, kas pasakyta apie jos sesutę, stačiai statolatrijos teoriją. Speciališkai bepridėsime tai, jog visai sujaugiama nuosavybės teisė.

V.

1. Valdžią galime šiaip apibrėžti: valdžia yra teisė įsakinėti tam tikroj srity.

Valstybės valdžia yra teisė įsakinėti valdiniams visuomenės gerovės srity.

Pasakėme „teisė“. Tuo norime išreikšti, jog valstybės valdžia yra moralinė arba juridinė galia. Atbulai, ji nėra kokia fizinė galia, jėga, kur turi taip pat užpuolikai.

---

[1]) La Moderna Concezione Filosofica dello Statto[3], 176: „Non si poteva, invero, concepire una forma di assolutizmo più brutale di quella in cui l'individuo, la famiglia, l'ordine civile, morale e religioso, la scienza e l'arte, tuto, in una parola, fosse subordinato allo Stato. Ora, posto il principio che lo Stato è tutto e che l'individuo è nulla, è vano parlare ancora di un diritto alla libertà, ai beni di fortuna ed alla stessa esistenza“.

Kiti valstybės valdžios apibrėžimo žodžiai rodo, jog valstybės valdžia yra jurisdikcijos, ne kokia nuosavybės ir tt.

Rousseau ir daugelis liberalų valstybės valdžią laiko individų, piliečių teisių suma. Tai neteisinga. Nes kas kita yra valdžia, kas kita valdomieji asmens. Tas skirtumas ir skirtingumas (distinctio et diversitas) aiškiai suponuoja kitas ir skirtingas valdančiųjų ir valdomųjų asmenų teises ir priedermes. Todėl valstybės valdžia dar galima pavadinti valdančiųjų individų, bet ne valdomųjų individų teisių suma. Be to, valstybės valdžia yra vyresnė už kitas pasaulines valdžias. Pamatas yra tas, kad pati valstybė yra kur kas vyresnė už kitas pasaulines draugijas. Paskutiniąsias ir individus ji turi tvarkyti. Todėl turi turėti teises, vyresnes už privatines teises.

2. Valdžia galima nagrinėti objektyviškai ir subjektyviškai. Pirmuoju atžvilgiu valdžia yra tvarkąs principas, kurs draugijos narius laiko krūvoj ir veda į tam tikrą tikslą. Antruoju atžvilgiu valdžia yra aktyvus valdžios subjektas, valdžios vykdytojai.

Aktyviu valdžios subjektu negali eiti visi draugijos nariai, kur lyg visi lygiai turėtų valdžios. Nes tada nebūtų vienodumo: vienas vienaip, kitas kitaip norėtų ir tt.

Aktyvus valdžios subjektas turi būti determinuotas. Be to, jis iš esmės turi būti tam tikru būdu vienas arba vientisas. Tik daug gali būti laipsnių. Pasakėme „tam tikru būdu vienas arba vientisas“ — yra tokių valdžių, kur ne vienas fizinis asmuo tevaldo. Pav., demokratiškoj valdžioj daug asmenų dalyvauja. Kalbamojo dalyko pamatas yra tas, kad kitaip vienas įsakys viena, kitas kita ir tt. O tada draugijos nariai nežinos, kur stoti, kur sėstis, kur eiti, ką dirbti, ir konsekventiškai nebebūtų galimas sėkmingai siekti draugijos tikslas. Net fiziniuose daiktuose veikia vyriausias, visa koordinuojąs pradas.

Kas čia pasakyta apie šiaipjau valdžią, tas pat pasakytina apie valstybės valdžią.

3. Kaip pati valstybė, taip pat jos valdžia turi pradžią.

Kalbant apie valstybės valdžios kilimą, reikia skirti klausimus in abstracto ir de facto. Taip pat skirstėme valstybės kilimo klausimą.

Valstybės valdžia in abstracto yra įgimtosios teisės kilimo. Nes:

1) Kalbamąjį dalyką įrodo jau tai, kad žmonės, verčiami savo įgimties, susidėjo į valstybę. Susidėjo į ją visuomenės gerovei pasiekti. Bet ne visi gerai supranta valstybės tikslą: visuomenės gerovė, kaip jau kalbėjome, labai bendras terminas, gilus indas, platus ežeras. Tai reikia autoritetyviškai pasakyti, paaiškinti, parodyti. Tai padarys valstybės valdžia.

2) Visuomenės gerovei, valstybės tikslui, pasiekti reikia tam tikrų priemonių. Kas jas parodys, parinks, determinuos, įsakys? Be to, kolektyviško gyvenimo priemonės turi būti vienodos. Kas jas suvienodins? Visa tai padarys valstybės valdžia.

3) Valstybės gyvenimas yra komplikuotas. Čia reikia įvairių jėgų ir gabumų. Kas tiksliai paskirstys pareigas? Kas įsakys visiems lygias ir teisingas priedermes? Tai savaime arba įgimtąja teise nedeterminuota, nepasakyta, nepadaryta. Todėl reikia autoriteto, arba valdžios.

4) Žmogus, anot Schopenhauer'o, yra tokia „bestija,“ kuri būtinai

Kiti valstybės valdžios apibrėžimo žodžiai rodo, jog valstybės valdžia yra jurisdikcijos, ne kokia nuosavybės ir tt.

Rousseau ir daugelis liberalų valstybės valdžią laiko individų, piliečių teisių suma. Tai neteisinga. Nes kas kita yra valdžia, kas kita valdomieji asmens. Tas skirtumas ir skirtingumas (distinctio et diversitas) aiškiai suponuoja kitas ir skirtingas valdančiųjų ir valdomųjų asmenų teises ir priedermes. Todėl valstybės valdžia dar galima pavadinti valdančiųjų individų, bet ne valdomųjų individų teisių suma. Be to, valstybės valdžia yra vyresnė už kitas pasaulines valdžias. Pamatas yra tas, kad pati valstybė yra kur kas vyresnė už kitas pasaulines draugijas. Paskutiniąsias ir individus ji turi tvarkyti. Todėl turi turėti teises, vyresnes už privatines teises.

2. Valdžia galima nagrinėti objektyviškai ir subjektyviškai. Pirmuoju atžvilgiu valdžia yra tvarkąs principas, kurs draugijos narius laiko krūvoj ir veda į tam tikrą tikslą. Antruoju atžvilgiu valdžia yra aktyvus valdžios subjektas, valdžios vykdytojai.

Aktyviu valdžios subjektu negali eiti visi draugijos nariai, kur lyg visi lygiai turėtų valdžios. Nes tada nebūtų vienodumo: vienas vienaip, kitas kitaip norėtų ir tt.

Aktyvus valdžios subjektas turi būti determinuotas. Be to, jis iš esmės turi būti tam tikru būdu vienas arba vientisas. Tik daug gali būti laipsnių. Pasakėme „tam tikru būdu vienas arba vientisas" — yra tokių valdžių, kur ne vienas fizinis asmuo tevaldo. Pav., demokratiškoj valdžioj daug asmenų dalyvauja. Kalbamojo dalyko pamatas yra tas, kad kitaip vienas įsakys viena, kitas kita ir tt. O tada draugijos nariai nežinos, kur stoti, kur sėstis, kur eiti, ką dirbti, ir konsekventiškai nebebūtų galimas sėkmingai siekti draugijos tikslas. Net fiziniuose daiktuose veikia vyriausias, visa koordinuojąs pradas.

Kas čia pasakyta apie šiaipjau valdžią, tas pat pasakytina apie valstybės valdžią.

3. Kaip pati valstybė, taip pat jos valdžia turi pradžią.

Kalbant apie valstybės valdžios kilimą, reikia skirti klausimus in abstracto ir de facto. Taip pat skirstėme valstybės kilimo klausimą.

Valstybės valdžia in abstracto yra įgimtosios teisės kilimo. Nes:

1) Kalbamąjį dalyką įrodo jau tai, kad žmonės, verčiami savo įgimties, susidėjo į valstybę. Susidėjo į ją visuomenės gerovei pasiekti. Bet ne visi gerai supranta valstybės tikslą: visuomenės gerovė, kaip jau kalbėjome, labai bendras terminas, gilus indas, platus ežeras. Tai reikia autoritetyviškai pasakyti, paaiškinti, parodyti. Tai padarys valstybės valdžia.

2) Visuomenės gerovei, valstybės tikslui, pasiekti reikia tam tikrų priemonių. Kas jas parodys, parinks, determinuos, įsakys? Be to, kolektyviško gyvenimo priemonės turi būti vienodos. Kas jas suvienodins? Visa tai padarys valstybės valdžia.

3) Valstybės gyvenimas yra komplikuotas. Čia reikia įvairių jėgų ir gabumų. Kas tiksliai paskirstys pareigas? Kas įsakys visiems lygias ir teisingas priedermes? Tai savaime arba įgimtąja teise nedeterminuota, nepasakyta, nepadaryta. Todėl reikia autoriteto, arba valdžios.

4) Žmogus, anot Schopenhauer'o, yra tokia „bestija," kuri būtinai

tai paties žmogaus dalykas. Taigi, valstybės piliečių laisvę, brangiausią ir neįkainuojamą turtą, susiaurinti begali patys žmonės. Ji savo laisvės dalytę atiduoda valstybės valdžiai.

2) Valdiniams išsirinkti vyriausybė net pritinka. Nes valstybės valdžia, kaip minėjome, yra tam tikri valdinių pančiai. Ji valdinius valdys: valdiniai yra valstybės valdžios objektas. Taigi, ar neverta, kad valdiniai patys rinktų savo gerovės korifėjus. Kaip atrodytų tai, jei man, išsikėlusiam keliauti į tolimus kraštus, kas užmestų vadą ar pats juo užsimestų. Aš pats pasirinksiu vadą.

3) Paimsime kitas draugijas. Jų vadus arba pirmininkus įprastai renka draugijos nariai. Jei kas pats apsišauktų draugijos pirmininku, tai būtų savivaliavimas. Jei jį kas kitas paskirtų, tai savaime būtų piktanaudojimas. Tas pat yra valstybės vyriausybės skyrimo ar rinkimo dalyke.

4) Valstybės vyriausybė turi būti atsakinga kam nors. Kito nieko nerasime, kaip pačius valstybės piliečius.

Kitas dalykas yra valstybės vyriausybės ar valdžios skyrimas ar rinkimas de facto. Seniau jis galėjo vykti natūrališkai, galėjo iš šalies gauti impulsų ir vingioti. Tai pareina nuo aplinkybių, įvykių. Tai istorijos klausimas.

Aukščiau kalbėjome, jog valstybės labiausiai išsirutuliavo iš šeimynų ir patriarchalinės tvarkos. Patriarchas — seniausias šeimų galva, prityrusiausias, išmintingiausias asmuo.

Kilo kurie nesusipratimai tarp šeimų ar jų narių, pav., įžeidžiama kieno garbė, paliečiama nuosavybė ir tt. Kilo reikalas surasti teisingumas. Kur kreiptis? Žinoma, į patriarchą. Nes jis, kaip ką tik minėjome, visų prityrusiausias ir išmintingiausias asmuo. Į jį žiūrima, lyg į tėvų tėvą. Patriarchas pats mato, kad visi jį gerbia ir jo klauso. Tai jau turime patriarchą teisėją. Tai viena valstybės valdžios funkcija. Kiti šeimų ir šeimynų reikalai pagimdė kitas valstybės pareigas ir tt.

Reikia gintis nuo priešų. Tam galui susideda į krūvą kelios šeimos ar šeimynos. Išsirenka karo vadą. Po karo vadas dažniausiai pasilieka taip pat valdovas—valdovas nugalėtųjų šeimynų, tautų ir tt.

Žmonės numeta nuo sosto karalių. Išsirenka prezidentą. Šis vis dėlto bus žmoniškesnis, prieinamesnis, sukalbamas. Prezidentą nuverčia diktatorius. Jis valdo, iki žmonės apsižiūrės, susipras, susiorganizuos ir vytinai išvys net iš krašto ir tt.

Kiek žmonės iš tiesų dalyvavo valstybės vyriausybės rinkimuose?

Jau patriarchus, politinius valdovus, žmonės bent tyliu būdu ar įsaistytai rinkdavo, atsieit, juos savy ir iš tiesų pradėjo laikyti savo politiniais valdovais. Kartais žmonės net pažymetai arba tikrai rinko valdovus, pav., karo vadus, teisėjus ir net karalius.

Jei seniau valstybės vyriausybę arba valdovus ne visada skyrė ar rinko žmonės, valstybės valdiniai, piliečiai patys, tai reikia atsiminti, kad valstybė ir jos valdžia turi savo istoriją. Jųdviejų tikroji sąvoka, ideja ne iš karto gimė, bet rutuliavosi ir tobulėjo evoliucijos dėsniais. Net šiandien, vadinamaisiais kultūringais laikais, dar negalima pasakyti, jog valstybė ir jos valdžia esanti tobuliausia ir čia žmonės nieko nauja, nieko gera nebesugalvosią. Taigi, žmonės, valstybės piliečiai, seniau gerai nesuprato valsty-

bės valdžios idejos, nežinojo savo teisių, nebuvo politiškai susipratę, pribrendę. Dažnai buvo net piktanaudojimų, „samozvancų". O apie pavergtąsias tautas nėra ko bekalbėti—vergų, belaisvių niekas neklausia ir neklauso balso. Bet visa tai anormalija—į taisyklę nedėsime.

Šiandien valstybės valdžios aktyvūs subjektai arba vyriausybė, vyriausia valstybės galva taip pat įvairiai pažymima. Čia reikia skirti pirmutiniai ir nepirmutiniai būdai.

Pirmutinis valstybės valdžios aktyvaus subjekto pažymėjimo būdas vadinasi tas, kur kalbamasis dalykas įvyksta pirmąjį kartą, naujai valstybei įsikūrus. Čia pasakytina tas pat, ką pasakėme apie senovę anksčiau.

Nepirmutinis valstybės valdžios aktyvaus subjekto pažymėjimo būdas vadinasi tas, kur politinė valdžia įgyjama ne pirmą kartą, o po kitų valdžių. Tai įpėdinystė, rinkimai, sutartis, nugalėjimas ir užsigyvenimas arba įsisenėjimas. Smulkiau kalbant:

1) Valstybės vyriausios valdžios pareigos įgyti galimos įpėdinystės teise. Pati įpėdinystė turi būti teisi, atsieit, teisiai išleista ar įpročio keliu įsigyvenusi ir pati įpėdinystės teisė teisiai pavartojama.

2) Valstybės vyriausios pareigos galimos įgyti taip pat rinkimų keliu, kai išrenka tam tikri rinkėjai, pav., seimas, parlamentas ar visi piliečiai. Tik rinkėjai turi turėti teisę rinkti ir teisiai rinkti. Pav., neteisūs rinkimai, kur priverstinai ar aiškiai netinkamas asmuo išrenkamas.

3) Sutartimi įgyjamos valstybės vyriausios valdžios pareigos tada, kai jos kam paliekamos testamentu, perleidžiant ir t. t. Tik tokia sutartis pagal konstitucines valstybės teises turi būti galima daryti, neturi įžeisti kitų teisių ir tinkamas turi būti pareigų kandidatas.

4) Nugalėjimo teisė čia turi reikšmės tada, kai viena valstybė nugali kitą ir nugalėtojas valdovas paima antrosios valstybės valdžios pareigas. Nugalima turi būti, teisingai kariaujant (teisingas karas, jei toks šiandien gali būti), nes iš neteisingumo negali kilti teisių. Be to, kalbamoji operacija daryti tegalima tada, kai nebėra kito išėjimo didelėms skriaudoms atlyginti ir naujoms neteisybėms užbėgti už akių, kaip priverstinis pavergimas nugalėtosios tautos. Kitaip nebūtų proporcijos tarp nusikaltimo ir bausmės ir konsekventiškai būtų didelė piktadarybė.

5) Įsisenėjimas ar užsigyvenimas. Taip, kartais net valstybės valdžios uzurpatorius gali teisiai užsigyventi. Tai yra tada, kai paskiau teisiai pataisoma uzurpacija, pav., uzurpatorius teisiai perrenkamas. Be to, jis ilgainiui gali stačiai užsigyventi. To dalyko neigti nėra rimto pamato. Teigiamu argumentu gali eiti šiaipjau arba kitų dalykų užsigyvenimas— jei privatiniai asmens gali užsigyventi ar privatiniai daiktai, dalykai ir teisės galimos užsigyvenimo ar įsisenėjimo keliu įgyti, tai turi būti galima taip pat viešuosiuose dalykuose.

Kai žmonės išrenka valstybės valdovą, tai, kaip sakėme aukščiau, įgimtąja teise gaunama valdžia. Tas pat pasakytina apie kitus valstybės vyriausybės subjekto paskyrimus, pažymėjimus. Valdovo skyrėjas neduoda valdžios. Diktatorius nepasiima valstybės valdžios ir t. t. Pirmasis tik pažymi valdžios aktyvų subjektą. Antrasis pats pasišauna, užsimeta tokiu asmeniu ir t. t. Kai tik bet kokiu būdu, bet kieno, net įvy-

kio ir aplinkybių pakankamai yra pažymėtas aktyvus valstybės valdžios subjektas, įgimtąja teise gauna valstybės valdžią.

Pridėsime dar tai, jog valstybės valdovai, vyriausybė vis dėlto tėra, galima sakyti, iuris humani, žmonių, ne įgimtosios teisės ir pozityvinių Dievo teisių. Pamatas yra tas, kad valstybės valdovų ir vyriausybės nepažymima įgimtąja teise ir pažymėtai neskiria pats Dievas [1]. Juos renka žmonės ir pažymi įvairios aplinkybės.

5. Valstybės valdžios, žinoma, galima nustoti. Tai įvairiai atsitinka.

Paprastasis būdas nustoti valstybės valdžios yra vyriausybės aktyvaus subjekto mirimas ir valdžios kadencija. Apie tai nėra ko plačiau kalbėti.

Nepaprastasis būdas nustoti valstybės valdžios yra atsisakymas, pašalinimas ir piktanaudojimas arba tiranija. In specie:

1) Kiekvienas valdovas gali atsisakyti nuo savo valdžios vietos. Taip pat galima atsisakyti nuo nepilnamečių įpėdinystės teisės. Tai daroma tėvų valdžia. Tik tai draudžiama, jei pagal konstitucines teises negalima už kitą atsisakyti ar atsisakymas padarytų didelę skriaudą.

2) Valdovas galima pašalinti dėl teisingos priežasties. Tai padaryti kaip kalbėjome, gali visi valstybės pilnamečiai piliečiai daugumu balsų ar jų įgaliotiniai, atstovai.

3) Tiranija yra tada, kai valstybės valdovas neteisingai elgiasi, ar piktanaudoja savo valdžia. Tai daroma ne vieną kitą kartą, bet nuolat.

Tiranija skirstoma platesne ir griežtąja prasme. Pirmoji dar vadinasi uzurpacija. Ji yra tada, kai uzurpatorius neteisingu būdu paima vyriausią valstybės valdžią. Antroji vadinasi administracinė arba valdymo.

Administracinė tiranija skirstoma toleruojama ir netoleruojama, žiūrint į didumą tos negerovės, kuri slėgia valstybę. Šis padalinimas svarbus valdovo tironies klausime, apie ką kalbėsime žemiau.

Valdovas, piktanaudodamas savo valdžia, nustoja savo valdžios tada, kai suardo, sunaikina visą savo valdymo titulą, kuriuo buvo paremtas jo valdymas, pav., sulaužo savo išrinkimo paktą ar esmines sąlygas. Tai vienas atvejis. Jis savaime suprantamas. Antrasis atvejis—jei valdovas savo valdžią paverčia tiranija tikrąja prasme.

6. Įgimtąja teise nėra įsakytos jokios valstybės valdymo formos. Ji nutarti yra piliečių dalykas. Iš tiesų jos įvairiai yra kilusios.

Valstybės valdymo formos yra įvairios. Skirstant jas į rūšis, reikėtų žiūrėti į visas valdžios dalytes. Bet iš tiesų čia težiūrima į vyriausią valdžios galvą arba organą, nes jis atstovauja valdžiai.

Valstybės valdymo formos skirstomos šiaip:

1) M o n a r c h i j a ir p o l i a r c h i j a. Pirmosios vyriausia valdžia pridera vienam fiziniam asmeniui. Antrosios — daugeliui asmenų.

2) A b s o l i u t i n ė ir n e a b s o l i u t i n ė monarchija, žiūrint į tai, ar monarchui pridera neribota ar ribota valdžia. Pirmoji dar vadinasi autokratija.

3) P a r l a m e n t a r i n ė ir v i s a i k o n s t i t u c i n ė monarchija. Tai neabsoliutinės monarchijos padalinimas. Jųdviejų svarbiausias skirtu-

[1]) Dievas tepaskyrė karalius Saulių ir Dovydą.

mas tėra tas, kad pirmosios monarchas, skirdamas ministerių kabinetą, turi atsiklausti piliečių atstovybės rūmų daugumą. Antrosios monarchas vienas pats skiria ir atleidžia ministerių kabinetą.

4) D e m o k r a t i j a, a r i s t o k r a t i j a ir p l u t o k r a t i j a. Tai poliarchijos skirstymas. Pirmoji yra tada, kai piliečiai dalyvauja vyriausioj valstybės valdžioj arba vyriausybėj. Antroji — kai vyriausybėj dalyvauti tegali aristokratai. Trečioji — kai vyriausybė yra šiaipjau turtingesnių luomų rankose. Šiandien plutokratiją pakeitė vadinamoji buržuazija.

5) D i k t a t ū r a. Tai yra tada, kai vienas fizinis asmuo ar kolektyvas pasiskelbia valstybės galva. Čion taip pat įeina vadinamoji p r o l e t a r ų d i k t a t ū r a.

6) O l i g a r c h i j a. Ji yra tada, kai vyriausia valdžia pridera kuriai mažumai, kur težiūrima savo naudos ir skriaudžiami kiti.

7) M i š r i. Tai įvairių valstybės valdymo formų mišinys. Viena kuri forma vis dėlto yra dominuojanti. Mišrios valstybės valdymo formos pavyzdžiu gali eiti Britanijos valstybė, kur vyriausia valdžia priklauso karaliui ar karalienei ir parlamentui. Paskutinįjį sudaro Lordų Rūmai, aristokratiškas elementas, ir Atstovų Rūmai, demokratiškas elementas.

8) K o o p e r a t y v i n ė ir a u t o r i t e t y v i n ė. Tai naujausios valstybės valdymo formos.

Pirmoji yra tokia valstybės santvarka, kur ekonominiai, profesiniai krašto reikalai atstovaujami ne politinių, bet atskirų ūkio šakų, profesijų atstovų specialistų ir kalbamosios ekonominių, profesinių reikalų atstovybės yra ne šiaipjau organizacijų atstovybės, su kuriomis valstybė tik tiek ir tada tesiskaito, kiek ir kada valstybės vairininkams patinka. Tai yra lyg maži tam tikri seimai, kurių balsai turi juridinę vertę valstybėj. Valstybė tik koordinuoja, harmonizuoja ir vienyja anų atstovybių veikimą visuomenės gerovei.

Kooperatyvinė valstybės santvarka yra demokratinės valstybės santvarkos rūšis.

Antroji yra ne kas kita, kaip absoliutinis valstybės valdymas. Tai tėra sinonimai. Tai fašistų giesmės aidas.

Įgimtąja teise kiekviena valstybės valdymo forma savaime yra gera. Tik ji turi būti teisiai ir teisingai padaryta ir turi siekti visuomenės gerovę. Todėl reikia visai atmesti, pav., oligarchija ir proletarų diktatūra— neteisingos.

Įgimtąja teise taip pat nepasakyta, kuri valstybės valdymo forma yra geresnė. Tai pareina nuo vietos, laiko, įvairių valstybės reikalų, aplinkybių, tautos kultūros laipsnio ir t. t. Šiandien kultūringiems kraštams, mano galva, geriausia ir tobuliausia valstybės valdymo forma yra demokratija. Ji taip pat sutinka su valstybės ir jos valdžios kilimu, šalina valdžios piktanaudojimus ir t. t.

7. Valstybės valdžia iš savo valdinių gali reikalauti visa tai, ko reikia valstybės tikslui pasiekti. Nes valstybė yra tobula draugija. Tobulos draugijos turi visas priemones, reikalingas savo tikslui pasiekti. Be to,

valstybė gali determinuoti įgimtąja teise nedeterminuotąsias savo priemones ir jas įsakyti savo valdiniams.

Kai kurių nuomone, valstybė galinti įsakyti net tai, kas yra naudinga jos tikslui pasiekti. Čia, mano galva, reikia skirti nauda netikrąja ir tikrąja prasme. Pirmasis atvejis yra tada, kai be kurios naudingos priemonės ar dalyko tik iš dalies tegalimas pasiekti tikslas. Tai tas pat, kas morališkas reikalingumas, morališkai reikalinga. Pav., X valstybei kariuomenės tereikia apsisaugoti nuo vidaus priešų — išorinio priešo nė už kalnų nematyti, nė balso negirdėti. Antrasis atvejis — paprasta nauda. Pirmuoju atveju valstybė gali įsakyti, nes tai įeina į būtinas priemones. Antruoju atveju negali įsakyti, nes tai savaime nepakeliama, būtų sunku pakelti ir būtų atviri vartai piktanaudojimams.

Vienas Dievas teturi neribotą valdžią. Todėl ir valstybės valdžia negali būti neribota.

Svarbiausios valstybės valdžios ribos yra šios:

1) Valstybės valdžia negali reikalauti to, ko nereikia jos tikslui pasiekti, kas neina priemone visuomenės gerovei pasiekti. Nes valstybės teisė įsakyti pareina nuo jos tikslo. Juo labiau valstybė negali įsakyti tų dalykų, kurie prieštarauja ar kenkia visuomenės gerovei. Tai būtų visai jokie įsakymai, įstatymai. Tai jau savaime aišku.

2) Valstybės valdžia negali įsakyti to, kas prieštarauja įgimtajai ir pozityvinėms Dievo teisėms. Pamatas yra tas, kad kalbamosios teisės saisto taip atskirus žmones, taip jų kolektyvus, valstybes ir t. t. Be to, valstybė ir jos valdžia yra įgimtosios teisės kilimo ir konsekventiškai tos teisės autoriaus, Dievo padaras. Todėl Dievas yra valstybės valdžios vyriausia norma, tikrasis matas ir neperžengiama siena, riba. Kitaip sakant, kiekviena šiaipjau ir politinė valdžia iš dalies dalyvauja Dievo valdyme pasaulio. Valstybė įgaliota ir turi įvykdyti tam tikrą dalį Dievo valdymo pasaulio. Įvykdyti turi ne savivališkai, bet kaip Dievas nori, pagal Dievo tvarką. Dievo tvarka turi būti respektuojama ne tik valstybės dalykuose, bet taip pat visur kitur. Negalima jos įžeisti ne tik valstybės srity, bet ir kitur. Įgimtoji ir pozityvinės Dievo teisės yra Dievo noro ar valios pareiškimas, pasaulio tvarkos nurodymas. Taigi. Todėl šv. tėvas L e o n a s XIII rašo: „Jei valstybės įstatymai aiškiai nesutinka su Dievo teisėmis ar bet kaip įžeidžia Bažnyčią, prieštarauja tikybos dalykams, priedermėms ar įžeidžia J. Kristaus duotą šv. tėvo valdžią, tai reikia pasipriešinti ir klausyti būtų nusikaltimas“ [1]).

Kalbamajam mokslui prieštarauja vadinamasis machiavelizmas, kurs valstybės valdžią emancipuoja iš įgimtosios ir pozityvinių Dievo teisių.

Machiavelizmo tėvas yra Machiavelli. Jis senovės pagonių paveikslu valstybės tikslu laiko valstybę pačią sau ir valdovams leidžia vartoti visas geras ir blogas priemones savo tikslui pasiekti. Politika visai atplėšiama nuo tikybos ir dorovės. Čia nereikia laikytis jokios dorovės, jos principų. Todėl galima esą meluoti, apgaudinėti, net užmušinėti ir t.t.[2])

[1]) Litt. encycl. «Sapientiae», 10 ian. 1890: „Verum si reipublicae leges aperte discrepent cum iure divino, si quam Ecclesiae imponant iniuriam, aut iis, quae sunt de religione, officiis contradicant, vel auctoritatem Jesu Christi in pontifice maximo violent, tum vero resistere officium est, parere scelus.“

[2]) Libro del principe, 1532.

Kiek vėliau gimė kitos formos machiavelizmas, būtent, imta skirti privatinė ir viešoji dorovė.

Privatiniame gyvenime valstybės valdovai turį laikytis tikybos ir dorovės dėsnių. Atbulai, viešajame ir valstybės gyvenime nereikią laikytis nei tikėjimo nei dorovės. Todėl čia galima esą daryti visa, ko tik norima.

Visa tai savaime arba pačia daiktų įgimtimi nedora, bloga. O nedorų ar blogų dalykų niekada negalima daryti, visada draudžiama. Be to, tikėjimas ir dorovė saisto visus ir vienaip: ponus ir tarnus, valdovus, valdininkus, valdinius ir t.t.

3) Valstybė negali leisti įstatymų ir duoti įsakymų tų dalykų, kurie pridera vienai Bažnyčiai; nes tai svetima sritis.

4) Valstybė negali dirbti to, ką privatiniai asmens patys, nepadedami valstybės, gali padirbti, gali atlikti, padaryti. Tai valstybė turi leisti dirbti privatiniams asmenims. Privatinė iniciatyva, akcija, darbas visada turi turėti pirmenybę. Jei privatinė akcija negali kurio bendro reikalo atlikti, padaryti ir iš to dalyko būtų skriaudos visuomenei, tada tik į sceną išeina valstybė. Jei privatiniams asmenims čia šiek tiek tetrūksta jėgų, tai valstybė padeda. Todėl šv. tėvas L e o n a s XIII rašo: „Neteisinga valstybei paglemžti pilietis..., šeima. Nes teisinga yra leisti jiemdviem laisvai dirbti darbas, kiek tai galima daryti, neįžeidžiant visuomenės gerovės ir jokio teisingumo"[1]).

5) Valstybės vyriausybė negali nieko daryti prieš valdinių teisiai pareikštus postulatus, pav., jų išleistą konstituciją ir t. t. Nes žmonės įkūrė valstybę, išrinko vyriausybę, gali kištis į valstybės gyvenimą ir t.t., kaip aukščiau kalbėjome.

8. Valstybė ir jos valdžia ne tik naudinga, bet taip pat reikalinga. Tai iškalbingai rodo jos tikslas. Tepabando kas išardyti visas valstybes ir išgalabyti jų valdžios atstovus, panaikinti valdžią. Tada žmonės kits kitą, tur būti, išsmaugytų, iškarstytų, sustotų kultūra, progresas ir t. t. Tai net savaime aišku.

Evoliucionistai valstybės valdžią vis dėlto drįsta laikyti nenaudinga, nereikalinga ir net neteisinga. Tos nuomonės yra, pav., Erb. Spencer, Alfr. Fouillée, Proudhon, Bakunin, Kropotchin, Reclus, Malato, Stirner ir k. Net L. Tolstojus politinę anarchiją arba valstybę be valdžios laiko paskutiniu evangelijos laimėjimu. Na, aiškus absurdas.

9. Valstybės valdžia skirstoma į įstatymų leidybą, teismą ir vykdomąją arba, pasak kitų, [2]) valdomąją valdžią. Tas padalinimas padarytas, atsižvelgiant į valstybės valdžios objektą, atskirų valdžios funkcijų tikslus ir iš dalies į aktyvų valstybės valdžios subjektą.

Trilypis valstybės valdžios padalinimas yra labai senas. Jau A r i s t o t e l i s savo „Politikos" skiria tris valstybės valdžios elementus arba funkcijas, būtent, sprendžiamąją, valdomąją ir teisiamąją. Senovėj net

[1]) Litt. encycl. „Rerum novarum", 15 maii 1891: „Non civem..., non familiam absorberi a republica rectum est: nam utrique facultatem agendi cum libertate permittere aequum est, quantum incolumi bono communi et sine eiusque iniuria potest".

[2]) Pav., prof. P. L e o n a s, Teisės enciklopedijos paskaitos[2], 65

praktikoj valstybės valdžia buvo dalinama į tris dalis. Tai buvo daroma net valstybės valdžios aktyvaus subjekto atžvilgiu. Pav., trilypė valstybės valdžia buvo Graikuose, labiausiai Atėnuose.

Montesquieu dar precizyviškiau kalba apie trilypę valstybės valdžią. Jis tvirtina, jog kiekvienas anų valdžių aktyvus subjektas turįs būti tikrai atskiras. Išskirtieji aktyvūs valdžios subjektai turį būti nepriklausomi vienas kito ir lygūs[1]). Tai nauja — Montesquieu pirmasis taip griežtai reikalauja kalbamojo dalyko. Tik klausimas, ar tai galima visai padaryti. Aš manau, kad ne.

Šiandien visi, apskritai, mokslininkai valstybės valdžią dalina į tris dalis. Tik tai daro ne visi vienaip. Pasakėme „apskritai". Nes vienas kitas valstybės valdžią teskirsto į dvi dalis. Pav., Locke ją skirsto į įstatymų leidžiamąją ir vykdomąją arba administratyvinę[2]). Kai kurie, dalindami valstybės valdžią į įstatymų leidybą ir vykdomąją arba administratyvinę, paskutiniąsias dar skirsto į teismo ir vykdomąją ar respektyviškai administratyvinę. Dar kiti, pav., Trendelember, valstybės valdžią skirsto į keturias dalis: į tris paprastąsias, kur ir mes skirstome, ir į ketvirtąją, būtent, karo valdžią[3]).

Mūsų valstybės valdžios padalinimas bene yra geriausias ir tiksliausias. Pamatas yra tas, kad yra tinkamas. Čia ir kelias rodomas — įstatymai, ir abejojimai sprendžiami — teismas, ir neklaužados suvaldomi— vykdomoji valdžia. Be to, kalbamasis padalinimas yra pakankamas — visa patenkinama. Kitų pridedamąsias valstybės valdžios dalytes jau randame savo padalinime. Tai labiausiai pasakytina apie vykdomąją valdžią, į kurią savaime įeina valdomoji, administratyvinė ir verčiamoji valdžia, kaip pamatysime žemiau.

VI.

1. Aukščiau sakėme, jog valstybė turi įstatymų leidybą, teismą ir vykdomąją valdžią. Čia apie tas galias kalbėsime plačiau ir skyrium.

2. Įstatymų leidyba yra teisė įsakinėti tai, ko reikia tobulos draugijos tikslui pasiekti.

Valstybės įstatymų leidyba gali įsakyti tai, ko reikia valstybės tikslui, arba visuomenės gerovei, pasiekti. Gali paskelbti labiau tinkamas savo priemones, įsakyti įgimtąja teise nedeterminuotų priemonių. Gali spręsti, kiek ir kurių priemonių reikia valstybės tikslui pasiekti. Gali determinuoti būdą ir laipsnį, kaip piliečiai turį vartoti valstybės priemones. Tai daroma įstatymo keliu — leidžiami įstatymai. Bet tai galima padaryti taip pat įsakymo keliu — duoti įsakymai. Įstatymus leisti ir tegali tas, kas turi įstatymų leidybą. Įsakymus gali duoti taip pat vykdomoji valdžia ir retkarčiais teismas.

Valstybė turi įstatymų leidybą. Tai įrodo:

1) Privatiniai asmens ne visada tegali tiksliai suprasti valstybės priemones, reikalingas visuomenės gerovei pasiekti. Todėl gali praleisti net įgimtąja teise determinuotąsias valstybės priemones.

[1]) L'esprit des lois, XI 6.
[2]) Two treatises on governement, X, XII.
[3]) Das Naturrecht, § 177.

2) Nemaža yra įgimtąja teise nedeterminuotų valstybės priemonių. Kas jas determinuos? Tai padaryti patiems piliečiams sunku — ir visi nesupras dalyko, ir neišrinks vienodų priemonių. Tada kiltų chaosas. Todėl kalbamąsias priemones turi parinkti ir įsakyti kas kitas. Tam dalykui tetinka valstybės įstatymų leidybos valdžia.

Įstatymai turi būti leidžiami visuomenės gerovei. Vadinasi, įstatymai tegalimi leisti visiems valstybės piliečiams ar bent kurios kategorijos asmenims, pav., ūkininkams, darbininkams ir tt. Atbulai, įstatymų negalima leisti vienam asmeniui, atskiriems individams ir tt. Be to, įstatymai tegalimi leisti pačiai visuomenės gerovei, atsieit, tegalima įsakyti ar uždrausti tai, ko reikia valstybės tikslui pasiekti. Bet vis dėlto įstatymo objektu gali eiti tai, be ko iš dalies tegalima pasiekti valstybės tikslas. Tai mes aukščiau pavadinome morališkai reikalinga. Atbulai, įstatymų objektu negali eiti privatinė gerovė ir stačiai naudingi dalykai.

Valstybės įstatymai turi būti išmintingi, dori ir teisingi. Išmintinga tai, kas sutinka su sveiku protu ir žmogaus įgimtimi. Dora tai, kas sutinka su įgimtąja ir pozityvinėmis Dievo teisėmis. Kas su šiomis teisėmis nesutinka, tai nedora, bloga. Teisinga tai, kas sutinka su teisingumo dėsniais, atsieit yra visiems lygu, pakeliama ir tt. Nelygus tas istatymas, kurs vienus slėgia, kitus privilegijuoja; iš vienų reikalauja daugiau, iš kitų mažiau; tetarnauja atskiriems luomams, partijoms ir tt. Be kitko, neteisingas tas įstatymas, kurio fiziškai ar morališkai negalima įvykdyti. Pirmasis dalykas savaime aiškus. Antrasis yra tada, kai įsakomi labai sunkiai įvykdomi dalykai. Nes įstatymai leidžiami žmonėms. Todėl turi būti sutaikinti su bendra žmonių įgimtimi, jėgomis, galiomis. O bendros žmonių jėgos yra žmogiškos ir konsekventiškai ne labai stiprios. Leidžiant įstatymus, dar reikia atsižvelgti į krašto įpročius, vietos ir laiko sąlygas ar aplinkybes ir tt. Nes tai taip pat yra glaudžiai susiję su bendra žmonių įgimtimi.

Kadangi negalima įsakyti nepakeliamų dalykų, tai įstatymų objektu negali eiti herojiški veiksmai, nes jų visi nepakels. Išimtis tėra tada, kai kurio herojiško veiksmo reikia visuomenės gerovei, pav., kariuomenės kraštui apsaugoti, apginti nuo priešo užpuolimo.

3. Teismas arba galia teisti yra teisė autoritetyviškai nutarti, ar ginčijamieji valstybės valdinių veiksmai sutinka ar ne su teisėmis, ir įvertinti jų padariniai.

Į teismą įeina trys dalykai, būtent, tikrosios įstatymo prasmės autoritetyviškas sprendimas, įvykio įgimties sprendimas, įvykio ir įstatymo santykio sprendimas. Tai visai teoretiškas, visai empiriškas ir mišrus arba teoretiškas-empiriškas teisimas.

Teismo objektu gali eiti įvairios ginčijamos teisės, pav., nuosavybės, gero vardo įžeidimas, nesilaikymas sutarties ir t. t. Tai civilinis teismas. Be to, teismo objektu eina įvykis, kurs suardė viešąją arba visuomenės tvarką. Tai nusikaltimas. Tokie teismai vadinasi kriminaliniai.

2) Nemaža yra įgimtąja teise nedeterminuotų valstybės priemonių. Kas jas determinuos? Tai padaryti patiems piliečiams sunku — ir visi nesupras dalyko, ir neišrinks vienodų priemonių. Tada kiltų chaosas. Todėl kalbamąsias priemones turi parinkti ir įsakyti kas kitas. Tam dalykui tetinka valstybės įstatymų leidybos valdžia.

Įstatymai turi būti leidžiami visuomenės gerovei. Vadinasi, įstatymai tegalimi leisti visiems valstybės piliečiams ar bent kurios kategorijos asmenims, pav., ūkininkams, darbininkams ir tt. Atbulai, įstatymų negalima leisti vienam asmeniui, atskiriems individams ir tt. Be to, įstatymai tegalimi leisti pačiai visuomenės gerovei, atsieit, tegalima įsakyti ar uždrausti tai, ko reikia valstybės tikslui pasiekti. Bet vis dėlto įstatymo objektu gali eiti tai, be ko iš dalies tegalima pasiekti valstybės tikslas. Tai mes aukščiau pavadinome morališkai reikalinga. Atbulai, įstatymų objektu negali eiti privatinė gerovė ir stačiai naudingi dalykai.

Valstybės įstatymai turi būti išmintingi, dori ir teisingi. Išmintinga tai, kas sutinka su sveiku protu ir žmogaus įgimtimi. Dora tai, kas sutinka su įgimtąja ir pozityvinėmis Dievo teisėmis. Kas su šiomis teisėmis nesutinka, tai nedora, bloga. Teisinga tai, kas sutinka su teisingumo dėsniais, atsieit yra visiems lygu, pakeliama ir tt. Nelygus tas istatymas, kurs vienus slėgia, kitus privilegijuoja; iš vienų reikalauja daugiau, iš kitų mažiau; tetarnauja atskiriems luomams, partijoms ir tt. Be kitko, neteisingas tas įstatymas, kurio fiziškai ar morališkai negalima įvykdyti. Pirmasis dalykas savaime aiškus. Antrasis yra tada, kai įsakomi labai sunkiai įvykdomi dalykai. Nes įstatymai leidžiami žmonėms. Todėl turi būti sutaikinti su bendra žmonių įgimtimi, jėgomis, galiomis. O bendros žmonių jėgos yra žmogiškos ir konsekventiškai ne labai stiprios. Leidžiant įstatymus, dar reikia atsižvelgti į krašto įpročius, vietos ir laiko sąlygas ar aplinkybes ir tt. Nes tai taip pat yra glaudžiai susiję su bendra žmonių įgimtimi.

Kadangi negalima įsakyti nepakeliamų dalykų, tai įstatymų objektu negali eiti herojiški veiksmai, nes jų visi nepakels. Išimtis tėra tada, kai kurio herojiško veiksmo reikia visuomenės gerovei, pav., kariuomenės kraštui apsaugoti, apginti nuo priešo užpuolimo.

3. Teismas arba galia teisti yra teisė autoritetyviškai nutarti, ar ginčijamieji valstybės valdinių veiksmai sutinka ar ne su teisėmis, ir įvertinti jų padariniai.

Į teismą įeina trys dalykai, būtent, tikrosios įstatymo prasmės autoritetyviškas sprendimas, įvykio įgimties sprendimas, įvykio ir įstatymo santykio sprendimas. Tai visai teoretiškas, visai empiriškas ir mišrus arba teoretiškas-empiriškas teisimas.

Teismo objektu gali eiti įvairios ginčijamos teisės, pav., nuosavybės, gero vardo įžeidimas, nesilaikymas sutarties ir t. t. Tai civilinis teismas. Be to, teismo objektu eina įvykis, kurs suardė viešąją arba visuomenės tvarką. Tai nusikaltimas. Tokie teismai vadinasi kriminaliniai.

Valstybei labiausiai svarbu turėti daug ir gerų piliečių, valdinių. Todėl ji turi rūpintis jų fiziniu gyvenimu ir pagausėjimu.

Administratyvinei valstybės valdžiai stačiai pridera visuomenės materialinės priemonės, arba turtai. Jų vienų, tiesa, neužtenka. Visam valstybės tobulumui pasiekti dar reikia dvasinių ir intelektualinių dalykų. Bet valstybė, sudaryta iš žmonių ir išoriniu būdu dirbdama savo darbą, taip pat turi turėti natūralinių priemonių. Kitaip nepasieks savo tikslo. Todėl kiekviena valstybė gali įgyti ir vartoti turtus. Gali uždėti tiesioginius ir netiesioginius mokesčius. Tik kažin, ar reikia priminti, jog valstybės mokesčiai turi būti reikalingi, pakeliami arba ne per dideli ir visiems lygūs.

Kalbame labiausiai ne apie privatinius turtus. Kalbame apie socialinius turtus, kurie pridera valstybei pačiai jos reikalams. Taip, valstybė žiūri visuomenės gerovės ir konsekventiškai jai stačiai rūpi visuomenės turtai. Bet kadangi visuomenės gerovei daug reiškia atskirų asmenų materialinė gerovė, tai valstybei nestačiai svarbūs taip pat privatiniai turtai ir konsekventiškai jie įeina į valstybės administratyvinės valdžios sritį.

Verčiamoji valdžia skirstoma į galią versti, suvaldyti ir drausti. Pirmoji vadinasi ta valdžia, kur užbėgama už akių sulaužyti teises. Čia žmonės verčiami atlikti savo priedermes, respektuoti kitų teises ir t.t. Antroji — kur sulaikomas faktiškas ardymas visuomenės tvarkos. Tai apsisaugojimas ir represijos prieš užpuolikus. Tretysis — kai pataisoma suardyta visuomenės tvarka, arba baudžiami nusikaltėliai.

Valstybė gali bausti už nusikaltimus, pav., vogimą, užmušimą ir t.t. Pamatas yra tas, kad kitaip ji negalėtų pasiekti savo tikslą: kitaip negalima priversti laikytis įstatymų, teismo sprendimų, visuomenės tvarkos ir t.t.

Baudimo pagrindas, arba principalinė priežastis, kodėl valstybė gali bausti pažymėtą nusikaltėlį, yra to nusikaltėlio kaltė. Nes niekas negali bausti nenusikaltus. Taip pat negalima bausti, nekaltai sulaužius baudžiamąjį įstatymą. Tik kai tikrai nusikalstama, tada valstybės valdžia, baudžiamieji jos organai įgyja visą teisę pavartoti savo galią nusikaltėliui nubausti. Iki tolei galia bausti teturima in potentia, potenciališkai.

Bausmių tikslo klausime yra daug nuomonių. Jos galimos sutraukti į tris klases. Tai absoliutinė, relatyvinė ir mišri teorijos.

Absoliutinė teorija bausmę laiko būtinu nusikaltimo padariniu, kur visai nežiūrima į visuomenės gerovę ar tikslą. Tai esminė tos teorijos žymė.

Absoliutinei teorijai pridera šios nuomonės:

1) Kantas sako, jog nusikaltėlis esąs baustinas vien tam, kad nusikaltęs (wein er verbrochen hat). Baudžiamasis įstatymas esąs kategoriškas imperatyvas. Bausmių būdo ir laipsnio pradas esąs toks pat atlyginimas (Wiedervergeltung) ar tolygus dalykas (Gleichheit). Todėl nužudytojas žmogaus turįs būti nubaustas mirti; kitų įžeidėjas esąs baustinas ne pinigų bauda, bet turįs išreiksti pagarbą įžeistajam — atsiprašyti ar pabučiuoti į ranką; už vagystę — nelaisvė. Tik už nužudymą neteisių

vaikų nesą baustina, nes jie esą gimę ne pagal įstatymus — įstatymų nesaugojami[1]).

2) Fr. Hegel bausmę laiko logiška funkcija, negacijos negacija, teisės atitaisymu (Wiederherstellung des Rechts) ir t.t.[2])

3) J. F. Herbart tvirtina, jog baustina esą tam, kad neatsiteisti veiksmai nepatinką (Missfallen am Streit). [3])

Absoliutinė teorija yra neteisinga. Nes bausti savaime yra bloga. O bloga daryti vien dėl blogo negalima.

Relatyvinė teorija bausmių pagrindu ir tikslu laiko reikalą pasiekti visuomenės ir paties nusikaltėlio gerovę.

Šioj teorijoj reikia skirti dvi nuomonės, būtent, vieni neigia tikrą nusikaltimą ir sako, jog nusikaltėlis esąs baustinas ne už nusikaltimą, tik tam, kad kitą kartą nebelaužytų įštatymų; kiti pripažįsta nusikaltimą.

Pirmajai kategorijai pridera kriminalinė—autropologinė ir kriminalinė—sociologinė mokykla. Jiedvi galimos pavadinti vienu vardu, būtent, užbėgimo už akių kitiems nusikaltimams arba apsaugos teorija (Vorbeugunstheorie).

Kriminalinė—antropologinė mokykla pastatyta ant materialistiško išsirutuliavimo mokslo. Žmogus esąs tobuliausias gyvulys, o nusikaltimas—lyg ligos rūšis ar būtinas fizinės sudėties trūkumo padarinys. Nusikaltėlis esąs fiziologinio ar biologinio rutuliavimosi atsilikėlis ar atkritėlis į pirmuosius rutuliavimosi laipsnius. Tokie žmonės savo kūno ir dvasios savumais esą gimę nusikaltėliai (geborene Verbrecher).

Kriminalinė—sociologinė mokykla nusikaltimą išveda iš psichologinių žmogaus savumų ir labiausiai iš socialinių veikiančiojo asmens sąlygų ar aplinkybių, pav., auklėjimo ir t.t. Abiem dviem kalbamosioms mokykloms žmogus yra neatsakingas už savo nusikaltimus. Todėl jis ir esąs baudžiamas ne už nusikaltimą, bet tam, kad kitą kartą to dalyko nebedarytų ar juo nesektų kiti, neužsikrėstų jo paveikslu.

Tas dalykas, kad relatyvinė teorija yra neteisinga, savaime aišku: pagrindas netikras—konsekvencijos neteisingos.

Antrajai relatyvinės teorijos kategorijai pridera:

1) Pataisymo teorija. Pagal ją bausmių tikslas esąs pataisyti nusikaltėlis.

Su pataisymo teorija negalima sutikti. Nes bausmės kartais visai nepataiso nusikaltėlio. Baudžiama net tada, kai nusikaltėlio visai negalima pataisyti. Tai kuriems galams jis bebausti? Paleisk ir tedaro savo. Nesąmonė!

2) Pabaidymo teorija. Ji sako, jog baudžiama tam, kad būtų pabaidyta nusikalsti.

Bet tai iš dalies tėra teisinga, nes bausmės turi dar kitų ir net svarbesnių tikslų.

3) Apgailos teorija. Ji bausmių tikslu laiko apgailą. Nusikaltimas

---

[1]) Rechtslehre, § 49.

[2]) Grundlinien der Philosophie des Reehts. § 97.

[3]) Allgemeine praktische Philosophie, I 589; Analytische Beleuchtung des Naturrechts, VIII 315.

suardąs teisių tvarką. Todėl reikią reakcijos žaizdoms užgydyti arba teisių tvarkai atitaisyti.

Čia užteks pastebėti, jog nežinoma, ką reiškia kalbamoji apgaila. Nes apgaila dažniausiai daroma už nuodėmes. Tai sąžinės sritis. O mes esame išorinėj srity. Taigi.

4) Reikalo teorija (Notwendigkeitstheorie), kuri tvirtina, jog bausmių tikslas esąs atitaisyti visuomenės ramybė ir tvarka.

Ši teorija yra vienašališka, kaip ir pataisymo teorija.

Mišri teorija sako, jog bausmių tikslas yra pataisyti nusikaltėlis ir nubausti už nusikaltimą. Ji yra teisinga.

Taip, vyriausias išvidinis esminis bet kurios bausmės tikslas yra nubausti nusikaltėlis už nusikaltimą. Tai atitaiso ir apsaugoja visuomenės tvarką. Vyriausias išorinis bausmių tikslas yra pataisyti nusikaltėlis. Bausmės dar turi antraeilių privatinių ir visuomeninių tikslų, pav., pabaidyti kiti nusikalsti ir t.t. Taip vyriausias išorinis, taip antraeiliai bausmių tikslai pali būti artimesni ir tolimesni, veizint į tai, ko pirmiausia ir stačiai norima arba siekiama. Pav., bažnytinėse vadinamosiose medicinalinėse bausmėse arba cenzūrose artimiausias tikslas yra pataisyti nusikaltėlis.

Tas dalykas, kad vyriausias išvidinis bet kurios bausmės tikslas yra nubausti už nusikaltimą, arba atitaisyti ir apsaugoti visuomenės tvarka, matyti iš pačios valstybės valdžios sąvokos. Iš tiesų visų valstybės valdžios galių pamatas yra visuomenės gerovė. Tai gerovei pasiekti leidžiami įstatymai. O paskutiniųjų apsauga yra bausmės. Leidžiant įstatymus, akys visada turi būti įsmeigtos į visuomenės gerovę. To paties turi žiūrėti taip pat baudžiamoji galia. Kitaip sakant, jei valstybės valdžia pačią baudžiamąją galią turi visuomenės naudai, tai bausdama niekada negali užmiršti, pro pirštus praleisti visuomenės gerovės. Bet visuomenės gerovė labiausiai pareina nuo jos tvarkos. Todėl taip pat baudžiamoji galia turi žiūrėti visuomenės tvarkos. Toliau, jau gamtos dėsniais kiekvienas gyvulys nesąmoningai, instinktyviškai ginasi nuo savo užpuolikų. Nuo to dalyko neatsilieka nė žmogus ir jau nejusčiomis, primo primi puola ant savo gyvybės užpuoliko, ginasi. Juridinė tvarka yra visuomenės gyvenimo pradas ir pagrindas. Kas ant jos užpuola, tas paliečia pačios visuomenės egzistenciją. Visuomenė nenoromis turi kelti kardą prieš savo gyvybės priešą. Bet visuomenė yra lyg mažametė, kur pati negali veikti ar ką daryti. Jai atstovauja valdžia. Taigi valdžia, mūsų atveju valstybės valdžia, turi ginti visuomenę nuo užpuolikų—bausti. Dar toliau, nusikaltimas sudrumsčia visuomenės ramybę, kur bijomasi, kad šiandienykštis nusikaltimas rytoj neatsikartotų, tam pačiam asmeniui ar kitiems nepadarytų bloga. Todėl visuomenei nuraminti reikia visai pravyti jos užpuolikai.

Valstybės valdžia bausdama gali turėti ir turi dar kitų bausmės tikslų, atsieit, vyriausią išorinį, arba pataisyti nusikaltėlį, ir antraeilių. Nes jai turi rūpėti tai, kad visuomenė ne tik egzistuotų, bet net tobulėtų[1]).

---

[1]) Plg. P. Malakauskis, Baudžiamosios teisės, Kaunas 1928, n. 45.

Valstybė tegali bausti už didesnius dalykus, atsieit, už tuos, kurie labai ardo visuomenės tvarką ir įžeidžia jos gerovę. Kitaip gyvenimas būtų visai nepakeliamas ir bausmės nustotų savo vertės. Toliau, valstybės bausmės turi būti proporcingos nusikalstamajam darbui. Už didelius dalykus galima paskirti didesnė bausmė, bet už mažus tegalimos skirti mažos bausmės. Už visai niekus negalima bausti. Keista, pav., atrodytų, kad už šunies paleidimą būtų baudžiama po kokią 100 litų, už menką straipsnelį po 5000 litų. Dar toliau, baudžiant reikia atsižvelgti į žmogaus atsakingumą. Todėl, jei žmogus kuriuo atveju visai nekaltas, pav., absoliutiškai priverstas ar netyčia padarė nusikalstamąjį darbą, tai visai negalima bausti. Jei jis pusiau kaltas, pav., būdamas nepakankamai atsargus, ką padarė, tai puse bausmės tebaustinas. Bet jei tyčia padaryta, ta skaudžiau baustina.

Valstybės vykdomajai valdžiai padeda policija ir kariuomenė. Pirmoji padeda gintis nuo vidaus priešų, antroji — labiausiai nuo išorinių ir iš dalies nuo vidaus priešų.

VII.

1. Skyrium panagrinėsime valstybę, ekonomiją, mokyklą ir tikybą.

2. Ekonomija vadinasi tie dalykai ar veiksmai, kurie padeda siekti materialinę gerovę.

Ekonomija skirstoma privatinė ir viešoji arba visuomeninė, veizint į tai, ar ja rūpinasi privatiniai asmens privatinei gerovei ar neprivatiniai asmens viešajai gerovei..

Be to, viešoji ekonomija skirstoma nacionalinė, politinė ir socialinė. Pirmoji yra ta, kuri rūpinasi visos tautos materialiniais turtais. Antroji— kur valstybės valdžia rūpinasi valstybės iždo naudai. Trečioji — kur rūpinamasi įvairių piliečių klasių materialine gerove.

Kiekvienas dalykas turi būti tam tikru būdu tvarkomas. Kitaip negalima tinkamai pasiekti tikslą. Nuo to dėsnio negali atsipalaiduoti nė ekonomija. Jos tvarkymo normos yra šios:

1) Ekonomija negali būti be tikslo. Tik tikslu ji negali eiti pati. Ekonomijos tikslas—žmonių gerovė.

2) Visa materialinė viešoji gerovė turi eiti priemone privatinei piliečių gerovei pasiekti, nes pati valstybė yra piliečiams, o ne atbulai.

3) Valstybė ekonomijos srity vienaip turi saugoti visus piliečius ir vienaip jiems visiems padėti — negalima skirti luomai, politinės nuomonės ir tt., nes visi piliečiai yra lygūs, visiems jiems įkurta valstybė.

4) Žiūrėtina, kad vieni nebūtų perdaug apsikrovę turtais, kaip sakoma, taukuose mirktų, o kiti kęstų skurdą, badą.

5) Materialinė gerovė dar nesudaro visuomenės visos gerovės. Dar reikia atsižvelgti į dvasinius ir intelektualinius žmogaus turtus ir su jais sutaikinti materialiniai dalykai.

Niekas neabejoja, kad valstybė turi rūpintis politine ekonomija, pav., tvarkyti mokesčius, įgyti įvairių turtų ir tt. Klausimas, ar valstybės valdžia taip pat turi rūpintis socialine ekonomija. Čia yra trys nuomonės, būtent, liberalų, socialistų ir socialinių krikščionių.

Liberalai, ekonominio individualizmo ir valstybės tikslo apsaugos teorijos sekėjai tvirtina, jog valstybė teturinti saugoti piliečių ekonomines teises. Visa kita čia paliekama laisvai piliečių nuožiūrai ir konkurencijai.

Socialistų nuomone, valstybė esanti visų ar bent produkcijos priemonių savininkė. Todėl jai vienai priderą tvarkyti visi turtai valstybėj, išskirstyti piliečiams jų vaisiai.

Socialinių krikščionių doktrina valstybė socialinėj ekonomijoj, kaip ir kituose dalykuose, turinti dvi pareigas, būtent, principalines — saugoti juridinę tvarką, ir antrines — padėti privatinei iniciatyvai, arba papildyti privatinę iniciatyvą, neužtektinumą ir tuo pačiu padėti socialinei ekonomijai. Saugoti juridinę tvarką — pav., valstybė turi ginti privatinę nuosavybę nuo vagių ir plėšikų, uždrausti didelius procentus ir juos determinuoti pagal vietos ir laiko aplinkybes, saugoti darbininkų gyvenimą ir sveikatą, uždrausti moterims ir vaikams dirbti per sunkius darbus ir jiems netinkamose sąlygose ir tt. Padėti privatinei iniciatyvai — pav., šelpti nederliaus metu ir tt. Dar reikia priminti tai, kad valstybė, apskritai, pati stačiai nedirba tų darbų, neatlikinėja tų dalykų, kur savaime tereikia privatiniams asmenims, pav., nestato fabrikų, nesiverčia prekyba ir pramone, neišdirbinėja laukų arba nesiverčia žemės ūkiu ir tt. Pamatas yra tas, kad tuo būdu kliudytų privatinei iniciatyvai ir nejusčiomis grįstų kelią socializmui.

Socialinių krikščionių doktrinos laikosi, galima sakyti, visi katalikai ir ji sutinka su šv. tėvo Leono XIII litt. encycl. „Rerum novarum," 15 maii 1891, ir Šv. Tėvo Pijaus XI litt. encycl. „Quadragesimo anno," 15 maii 1931.

3. Valstybė negali drausti kurti draugijų. Nes dėtis į draugijas leidžiama, be kitko, įgimtąja ir pozityvinėmis Dievo teisėmis. O kas įgimta ar leidžiama pozityvinėmis Dievo teisėmis, to valstybė nieku gyvu negali atimti. Todėl šv. tėvas Leonas XIII sako: „Nors privatinės draugijos yra valstybėj, yra lyg jos dalys, valstybė vis dėlto, apskritai, ir savaime negali jų uždrausti. Nes dėtis į privatines draugijas žmogui leidžiama įgimtąja teise: valstybė įkurta yra įgimtajai teisei saugoti, ne laužyti. Todėl jei ji (valstybė) uždraustų piliečiams dėtis į kulto draugijas, tai pati sau visai prieštarautų. Nes taip ji pati, taip privatinės draugijos yra to paties kilimo, kur žmonės savo įgimtimi yra sociališki"[1]).

Valstybė negali kliudyti draugijoms veikti. Nes jei dėtis į draugijas yra įgimta ir leidžiama pozityvinėmis Dievo teisėmis, tai draugijų veikimas taip pat yra įgimtosios ir pozityvinių Dievo teisių dalykas. O kas

[1]) Litt. encycl. „Rerum novarum", 15 maii 1891: „Nunc vero quamquam societates privatae existunt in civitate, eiusque sunt velut partes totidem, tamen universe et per se non est in potestate reipublicae ne existant prohibere. Privatas enim societates inire concessum est homini iure naturae: est autem ad praesidium iuris naturalis instituta civitas, non ad interitum: eaque si civium cultus sociari vetuerit, plane secum pugnantia agat, propteterea quod tam ipsa quam coetus privati uno hoc e principio nascuntur, quod homines sunt natura congregabiles."

įgimta ar pridera pozityvinėms Dievo teisėms, to, kaip ką tik sakėme, valstybė negali paliesti.

Valstybė savaime negali uždaryti draugijų. Pamatas yra tas pat, kur kalbėjome aukščiau, būtent, valstybė negali atšaukti įgimtosios ir pozityvinių Dievo teisių.

Valstybė turi globoti ir padėti kurti draugijas ir joms veikti. Nes valstybė tam tikrai turi globoti valdinių įgimtąsias teises, remti privatinę iniciatyvą ir rūpintis bendrąja visuomenės gerove. „Tai," sako šv. tėvas Leonas XIII: „reiškia, kad... sąlygos būtų padarytos palankesnės įvairioms profesijoms, tam tikrai padedant organizacijoms"[1].

Valstybė turi su visomis draugijomis lygiai elgtis. Taip, turi lygiai šelpti ar bent traktuoti visas teisias ekonomines, kultūros ir politines draugijas. Čia negali būti: valdančioji partija—favoritas, o opozicija—vergai, vienos pasaulėžvalgos ar vadinamosios indiferentiškos kultūros ar ekonomijos draugijos — sūnus, o kitos pasaulėžvalgos — podukros ir tt. Nes visi piliečiai, organizuotieji ir neorganizuotieji valstybės valdiniai, turi būti lygūs. Kitaip nusidedama, sulaužomas ar po kojų paminamas teisingumas.

Valstybė tam tikrais atvejais tegali susiaurinti, sustabdyti, neleisti kurti ar uždaryti tam tikras draugijas. Tai daryti gali dėl visuomenės gerovės ar kitų svarbesnių motyvų. Smulkiau kalbant, valstybė tai daryti gali:

1) Kai draugijos turi blogą tikslą, pav., įžeidžia viešąją dorovę, gręsia valdinių saugumui, ardo visuomenės ramybę ir tt. Nes tai ardo pačią visuomenę. O valstybės dalykas yra saugoti visuomenės egzistencija ir gerovė.

2) Kai draugijos priemonės yra blogos, pav., fiziška prievarta, teroras ir tt. Nes niekada negalima pateisinti machiaveliško dėsnio, kur tikslas pateisintų priemones.

3) Kai draugijos įstatai susikerta su kitais vyresniais įstatymais ir teisėmis, pav., įgimtąja teise, visuomenės gerove ir tt. Nes čia vyresnis dalykas ima viršų menkesnio dalyko atžvilgiu — paprasčiausias dėsnis.

4. Valstybė neturi tiesioginės teisės ir priedermės auginti, mokyti ir auklėti vaikų. Be to, valstybė negali kištis į tėvų teisę auginti, mokyti ir auklėti vaikus. Juo labiau ji negali atimti iš tėvų anos teisės. Nes:

1) Kalbamoji teisė pačia įgimtimi pridera tėvams. Tai juridinė teisių sritis. Fizinėj srity negalima eiti prieš gamtos dėsnius. Taip pat juridinėj srity valstybė negali atimti tų teisių, kurios yra įgimtos.

2) Šeima yra senesnė už valstybę. Todėl šeimos teisės yra tvirtesnės už valstybės teises, — jos mokymo ir auklėjimo teisės turi būti respektuojamos.

3) Jaunuomenė auklėti reikia morališkai ir tikybiškai. O valstybė

[1]) Litt. ep. „Permoti Nos", 10 iul. 1895.

nėra tikybos ir dorovės mokytoja. Be to, valstybė neturi savo pasaulėžvalgos. O mokykla negali būti be pasaulėžvalgos.

4) Valstybės tikslas yra visuomenės gerovė. Čia, kaip jau kalbėjome aukščiau, valstybė turi saugoti atskirų asmenų arba individualines teises (valstybės apsauga) ir aktyviškai remti, padėti ir papildyti privatinę iniciatyvą (valstybės parama). Atbulai, ne valstybės tikslas tiesiog siekti atskirų asmenų ar šeimų arba privatinė piliečių gerovė. Todėl valstybė negali dirbti to, ką padirbti gali ir dirba privatiniai asmens patys. O mokymas ir auklėjimas jaunuomenės tiesiog nori padaryti tinkamą ir gerą žmogų. Tas darbas savo įgimtimi pridera šeimai. Paskutinioji niekada nėra išsižadėjusi ir negali išsižadėti kalbamojo dalyko arba teisių niekieno naudai,—nė valstybės naudai. Auginimas, mokymas ir auklejimas jaunuomenės valstybei tegali būti svarbu ir rūpėti tada, kai žmogus norimas padaryti geras pilietis ir naudingas visuomenės narys. Bet ir čia valstybė negali kištis tada, kai privatinė iniciatyva arba stačiai įgimtieji vaikų mokymo ir auklėjimo organai, būtent, šeimos, sugeba padirbti savo darbą ir tarpiškai aprūpina šį visuomenės reikalą.

5) Jei šeima ir valstybė drauge galėtų mokyti ir auklėti jaunuomenę, tai sunku būtų išlaikyti vienodumas. Tai negera, nepedagogiška.

6) Ne valstybė pagimdė vaikus. Todėl ne jos dalykas turi būti tas darbas toliau dirbti arba baigti, atsieit, mokyti ir auklėti.

7) Jei mokymas ir auklėjimas vaikų priderėtų valstybei, tai ji taip pat turėtų vaikus auginti, pav., maitinti, apdaryti, duoti butą ir t. t. O šios funkcijos neįeina į valstybės sritį ir pasisavinimas tokių individualinių teisių ir priedermių būtų nesąmonė.

Valstybei tepridera visuomenės gerovės atžvilgiu tam tikra netiesioginė ir lyg hipotetiška arba devoliutyvinė teisė mokyti ir auklėti jaunuomenė. Taip, ji gali priminti tėvams apsileidėliams priedermę auginti, mokyti ir auklėti vaikus, gali net priversti, kad tinkamai eitų savo pareigas. Paskutinysis dalykas yra pasakytinas bent tada, kai tėvai yra perdaug apsileidę. Jei nė prievarta nieko nepadėtų, tada tik valstybė galėtų vartoti tėvų teisę ir atlikti jų priedermes. Nes tokie piliečiai valstybei bus našta ir pavojingi. Tik ir kalbamuoju atveju jaunuomenė reikia auklėti morališkai, tikybiškai ir, kiek galint, tėvų tikyboj. Nes vaikai auklėti yra tėvų teisė, o valstybė čia teina jų pareigas.

Valstybė gali kurti savo mokyklas. Tik čia reikia skirti šiaipjau ir vadinamosios kai kurių valdininkų parengiamosios mokyklos, pav., karo ir policijos.

Pirmuoju atveju valstybė gali kurti mokyklas tada, kai patys tėvai pakankamai nesirūpina savomis mokyklomis arba nėra privatinės iniciatyvos; nes tada valstybei būtų tam tikra visuomenės skriauda.

Kalbamosios mokyklos *tegalimos toleruoti* greta privatinių mokyklų, nes tik paskutiniosios tėra *normališka mokykla.*

Toliau, valstybės mokyklos neturi jokiu būdu būti privilegijuotesnės už privatines mokyklas. Lygybė turi būti materiališka ir pilietybės. Materiališka — privatinės mokyklos turi būti išlaikomos taip pat, kaip ir valstybės, pav., duodamas mokyklos namas, apmokama administracija,

mokamos mokytojų algos ir pensijos ir tt. Pilietybės — kai lygiu būdu pripažįstami privatinių ir valstybės mokyklų diplomai, mokslo laipsniai ir tt. Kitaip bus mokyklos monopolizacija. O tai bloga, kaip tuoj kalbėsime.

Dar toliau, valstybės mokykla turi atsižvelgti į tėvų ir Bažnyčios teises ir reikalavimus, nes ju teisės yra paprastosios ir nepašalinamos.

Antruoju atveju valstybė visai gali kurti savo mokyklas, nes jos yra speciališkiausios, savotiškos. Tik čia taip pat turi būti respektuojamos šeimos ir Bažnyčios teisės.

Valstybė gali įsakyti, kad jos piliečiai išeitų tam tikrą mokslą. Nes kitaip daugelis gali apsileisti, o be tam tikro bendro mokslo sunku krašto kultūrai plėstis ir tuo būdu tormozuojamas yra visuomenės gerovės tarpimas, progresas. Įsakyti tegalimas yra pradžios mokslas, nes jo užtenka kalbamajam reikalui. Kelerių metų pradžios mokslas turi būti, tai pareina nuo krašto kultūros, reikalų, aplinkybių ir tt. Tik valstybė vis dėlto negali įsakyti, kad įsakomasis mokslas būtų išeinamas valstybės mokyklose. Tai būtų mokymo ar mokyklos monopolis. O šis yra blogas dalykas.

Valstybė turi padėti tėvams ir Bažnyčiai mokyti ir auklėti jaunuomenę. Čia priminsime tai, ką tuo reikalu yra parašęs Šv. Tėvas Pijus XI Lietuvai, būtent: „Kadangi nuo tikybos pareina respublikos padėtis ir visuomenės gerovė, tai ne tik šeima, bet taip pat valstybė turi padėti Bažnyčiai teisingai mokyti ir auklėti jaunuomenę; nes ji yra tikėjimo sargas ir dorovės mokytoja. Tuo būdu jaunuomenė, vedama Bažnyčios, reikia laukti, taps gerai išsilavinusiais piliečiais, kurie, sąžiningai laikydamiesi įstatymų ir tinkamai eidami savo pareigas, labai padės klestėti tėvynei ir daugelio gerovei“ [1].)

Valstybė negali drausti kurti ir laikyti privatinių mokyklų.

Privatinių mokyklų valstybė negali drausti stačiai ir nestačiai. Paskutinysis dalykas yra tada, kai valstybė bet kuriuo būdu apsunkina, kliudo, spaudžia privatines mokyklas. Pavyzdžiais gali eiti šie atvejai:

1) Kai valstybė privatinei mokyklai kurti reikalauja leidimo. Nes valstybė tegali reikalauti, kad, mokyklai įsikūrus, būtų jai pranešta. To reikalauja policijos ir statistikos dalykai.

2) Kai privatinės mokyklos mokiniai turi laikyti atskirus valstybės egzaminus. Nes kas yra egzaminų ponas, tas taip pat yra mokyklos ponas. Tik valstybė gali atsiųsti savo atstovą į privatinės mokyklos egzaminus. Tai tik informacijai ir vienas egzaminatorius, nors šališkiausias, daug blogo nepadarys.

---

1) Ep. ad episcopos Lithuaniae, 24 iun 1928: „Quoniam vero pendet a religione qua Deus colitur, reipublicae status; multaque inter hunc et illam cognitio et familiaritas intercedit, sequitur non modo a familia sed etiam a civitate ipsa iuvandam esse Ecclesiam in recta iuvenum institutione, utpote quae et fidei custos sit et bonorum morum magistra. Ea igitur duce, illi expectandi sunt cives lectissimi qui, conscientia quidem legibus optemperantes, in morum perfunctione munerum ad patriae Deus prosperitatemque plurimum conferent.“

3) Kai valstybė kontroliuoja privatinių mokyklų administravimą, mokslo dėstymą ir metodą, vadovėlius ir tt.

4) Kai valstybė privatinėms mokykloms nepripažįsta tų pačių padarinių, kur pripažįsta savo mokykloms, pav., diplomų, mokslo laipsnių ir t. t.

Kalbamieji dalykai vadinasi mokyklos valstybės monopolis.

Jei valstybė viena pati tekuria mokyklas, neleidžia kurti privatinių mokyklų, tai yra mokyklos monopolis suglaustąja prasme. Jei valstybė privatinėms mokykloms kurti reikalauja leidimo ar kišasi į jų gyvenimą, kaip ką tik kalbėjome, tai yra mokyklos monopolis plačiąja prasme.

Mokyklos monopolio net suglaustąja prasme reikalauja labiausiai socialistai ir liberalai. Pirmųjų taktika suprantama, nes jie visa nori monopolizuoti. Antrieji patys sau prieštarauja; nes kituose dalykuose, bent teoretiškai, pripažįsta individualinę laisvę, o čia ne. Be to, mokyklos valstybės monopolio reikalauja tos valstybės ir politinės partijos, srovės, kurios turi tam tikrą siaurą tikslą ir jį be atodairos siekia. Šiuo pavyzdžiu gali eiti prieškarinė Rusija, kuriai rūpėjo surusinti kitos tautos, išlaikyti „samoderžavije."

Abu mokyklos valstybės monopoliai yra blogas dalykas. Nes:

1) Mokyklos monopolis suglaustąja prasme įžeidžia įgimtą tėvų teisę mokyti ir auklėti vaikus. Be to, jis dažnai įžeidžia katalikų sąžinę, atsieit, tėvai vaikus turi leisti į antikatalikiškas ar bent nekatalikiškas mokyklas (o valstybės mokyklos dažniausiai yra tokios).

2) Mokyklos monopolis plačiąja prasme yra ne kas kitas, kaip neteisingas kišimasis į šeimos dalykus, šeimos teisių siaurinimas ir tt.

3) Valstybės dalykas yra tvarkyti visuomenės gerovės dalykai. O čia individualiniai dalykai.

4) Valstybė yra ne mokslo, tik *socialinės tvarkos įstaiga.* Todėl jos mokslo darbas negali būti ideologiškas.

5) Jau bet kurį šiaipjau pasaulinį mokslą dėstant, susiduriama su pasaulėžvalga. Juo labiau be pasaulėžvalgos negalima auklėti. Todėl mokyklas steigti ir tvarkyti tegali tie, kurie turi pasaulėžvalgą. O valstybė ir teritorialinės savivaldybės neturi ideologijos pobūdžio ir todėl negali spręsti pasaulėžvalgos klausimų.

6) Privatinės mokyklos kuriamos ir tvarkomos ideologijos ar pasaulėžvalgos dėsniais. Tai padeda teisingai mokyti ir auklėti jaunuomenę.

7) Privatinėj mokykloj galima laikytis to pedagogikos reikalavimo, kad mokykloj būtų vienodumas tarp šeimos ir mokyklos, tarp mokytojų ir mokinių ir tt. — jie yra vienodos pasaulėžvalgos.

8) Privatinės mokyklos, kaip rodo viso pasaulio praktika, yra, apskritai, geresnės už valstybės mokyklas, nes daugiau išmoko ir geriau išauklėja jaunuomenę.

9) Jei mokykla yra monopolizuota, tai nėra mokyklos įvairumo, progreso, maža iniciatyvos ir tt. Ar Pestalozzi, Fröbel, Ziller ir Stoys mokyklos ne privatinės?

10) Mokyklos valstybės monopolis yra dvasios nelaisvė, kur verčiama mokyti ir auklėti arba būti išmokytam ir auklėjamam taip, kaip nori valstybės valdininkai.

11) Valstybės mokyklos nėra laisvos nuo politikos ar jos prievartos. Sakykime stačiai, valstybės mokyklos yra politiškos. O nuo kalbamojo dalyko mokykla būtinai turi būti visai laisva. Nes mokykla yra susijusi su pasaulėžvalga, o ši nieku būdu nekenčia išorinės prievartos.

Valstybė privatinėse mokyklose tegali daryti štai ką:

1) Gali įsakyti minimumą mokslo programos. Nes čia kartais gali būti piktanaudojimų. Tai liečia visuomenės gerovę. Tik kalbamasis dalykas neturi būti didesnis už tokių pat valstybės mokyklų. Kitaip būtų mokyklos monopolis plačiąja prasme.

2) Gali uždrausti mokyti tiems, kurie yra žinomai visai netikę mokytojo darbui dirbti, pavojingi visuomenės tvarkai ar įtariami asmens; nes valstybė turi saugoti viešąją visuomenės tvarką ir dorovę.

3) Gali reikalauti tam tikro mokytojų cenzo, mokslo laipsnio, kultūros, didaktikos ir pedagogikos pažymio ir t. t. Nes jei kitose srityse reikia tam tikrų profesijos savumų ar sugebėjimo, tai juo labiau reikia mokytojui. Reikia dėl to, kad jis reikalą turi su gyvu ir protingu organizmu, su tautos ir valstybės ateitimi ir t.t. Kitaip gali būti piktanaudojimų. Tik čia valstybė turi žiūrėti, kad neįsakytų neįvykdomų ar bent labai sunkiai teįvykdomų sąlygų. Tai savaime bloga. Be to, čia valstybei turi rūpėti mokyklos gerovė ir kultūros progresas. Tik kalbamasis reikalas valstybei vis dėlto neduoda mokytojo cenzo davimo monopolio. Jai užtenka pasiinformuoti tose įstaigose, kurios ex professo davinėja mokytojų cenzą. Nes valstybė yra ne mokslo, tik socialinės tvarkos įstaiga.

4) Gali kištis į mokyklos gyvenimą sveikatos, viešosios tvarkos ir viešosios dorovės atžvilgiais. Nes tie dalykai įeina į valstybės darbo sritį. Todėl valstybė gali įsakyti higienos taisykles, gali kištis į mokyklos skandalus, piktanaudojimus, saugoti vaikus nuo pavojaus sugesti. Gali ir turi neleisti skleisti neteisingų mokslų, prieštautiškų ir priešvalstybiškų idejų ir t. t. Tik su tautos ir valstybės ideja nereikia stačiai ar nestačiai indentifikuoti atskiros politinės srovės ir partijos idejų, reikalų ir siekimų. Nes mokyklos gyvenimas turi būti normališkas ir patvarus. O politika nuolat kaitaliojasi. Keisdamasi destruktyviškai ir demoralizuojančiai atsiliepia mokyklai.

Valstybė turi finansuoti arba stačiai išlaikyti privatines mokyklas, pav., mokėti mokytojams algas, duoti mokyklai butą, kūrą ir t. t. Tai daryti įsakyta net teisingumu (iustitia distributiva). Nes:

1) Šiandien mokyklos taip pabrango, jog privatiniai asmens nieku gyvu nebegali patys jų išlaikyti. Kitaip vėjais nueitų tėvų teisė mokyti ir auklėti vaikus ir kurti savo mokyklas. O mokytų žmonių reikia. Tai visuomenės reikalas.

2) Žmonės valstybei moka švietimo mokesčius. Valstybės dalykas tėra kalbamieji mokesčiai surinkti ir teisingai paskirstyti piliečių mokykloms — mokykloms privatinėms, valstybinėms ir t.t. Todėl valstybės išlaikymo privatinių mokyklų niekaip negalima laikyti malone ar pašalpa. Ne; čia valstybė turi sugrąžinti mokesčius tiems, iš kurių paėmė. Turi suvartoti tam dalykui, kuriam paimti — tinkamoms pačių švietimo mokesčio mokėtojų mokykloms. Tokių dalykų ir reikalauja teisingumas. Valstybė privatinių mokyklų neišlaikyti gal galėtų ar bent galėtų teisintis tada,

kai iš piliečių neimtų švietimo mokesčių. Todėl kard. M. von Faulhaber Bavarijos katalikų mokyklos draugijų susirinkime (Landesverband der katholischen Aeltervereinigungen Bayers) Münchene 1929 m. 12-13 sausio labai teisingai ir atvirai pasakė: „Mūsų dabartinė mokykla yra valstybinė. Mes esame taip linkę garbinti valstybę, jog visų mokyklų suvalstybinimo šūkį ramiai priimame... Žymus teisių mokslo dėstytojas Müncheno universitete pareiškė, jog mokyklų suvalstybinimas yra persenusi valstybės absoliutizmo liekana — liekana buvusių laikų, kai dėl Hegelio filosofijos valstybė buvo tapusi dievaičiu, absoliutišku valdžios šaltiniu. Ar negalima manyti, kad kurią dieną piliečiai susipras ir iš valstybės mokyklos absoliutizmo pareikalaus sau laisvės. Nes jei valstybė mums nori užmesti mokyklas, kurios nesutinka su mūsų sąžine, ir mūsų vaikus nori atiduoti tokiam mokytojui, kurs sugriauna visa tai, ką tėvai buvo pastatę namie, tai mes kuriame savo katalikiškas mokyklas. Tik mes nedarysime taip, kaip Prancūzijos katalikai, kurie moka dvejus mokesčius, būtent, vienus valstybės, antrus privatinėms mokykloms išlaikyti; nes jie kadaise nebuvo susiorganizavę. Mes laikysimės Olandijos katalikų, kurie iš valstybės išreikalavo laisvos mokyklos, nemokėdami dvejų mokesčių"[1]). Šv. Tėvas Pijus XI rašo: „Valstybė labiausiai turi, kaip reikalauja visuomenės gerovė, įvairiais būdais padėti auklėti ir mokyti jaunuomenę. Visų pirma ir savaime turi būti prielanki ir materiališkai padėti Bažnyčiai ir šeimai. To dalyko didelę naudą įrodo istorija ir gyvenimas... Bet niekas teneprikiša, jog visai negalima esą padaryti to, kad valstybė, sudėta iš įvairių tikybų, vaikus mokytų ne vadinamosiose neutralinėse ir mišriose mokyklose. Atbulai, valstybė išmintingiau turėtų ir lengviau galėtų išauklėti piliečius, jei Bažnyčiai ir šeimai leistų laisvai dirbti jų sumanytą ir dirbamą darbą, jiemdviem būtų palanki ir prideramai padėtų. Kad tai padaryti galima šeimų, auklėjimo ir santaikos didelei naudai, aiškiai įrodo net įvairių tikybų tautos, kur laikomų mokyklų sutvarkymas ir suskirstymas nieku gyvu neįžeidžia tėvų teisių ne tik mokslo atžvilgiu (labiausiai, kad katalikams yra katalikiškos mokyklos), bet taip pat teisingo išlaidų atlyginimo atžvilgiu, kur valstybė duoda šeimų teisingai reikalaujamoms mokykloms. Bet kitose taip pat mišrios tikybos tautose visai kitaip yra didelei skriaudai katalikų, kurie, prižiūrimi ir vedami vyskupų ir padedami visų pasaulinių ir vienuolių kunigų, vien savo pinigais išlaiko mokyklas savo vaikams teisingai išmokyti — atsimindami didžiausią savo priedermę — ir girtinu duosnumu ir ištverme vykdo savo sumanymą, tai laikydami svarbiausiu savo veikimu, būtent, aprūpina katalikiško jaunimo katalikišką auklėjimą katalikiškose mokyklose. Šį sumanymą, nors valstybė neišlaiko, ko reikalauja pats teisingumas, vyriausybė visai negali kliudyti ar drausti. Kitaip būtų ne kas kita, kaip mindžiojimas šventų šeimos teisių ir ardymas tikrosios laisvės nervų"[2]).

[1]) Vz. „Tiesos Kelias", n. 2 (1929), 126: Kardinolas Faulhaber apie mokyklas „Osservatore Romano", n. (1929): Per la concordia tra la casa e la scuola, tra sacerdote e il maestro; „Germania", n. 29 (1929): Katholische Schulorganisation in Bayern.

[2]) Litt. encycl. „Divini illius Magistri", 31 dec. 1929: „Praecipue vero civitatis est, ut commune bonum postulat, educationem ipsam iuventutis atque eruditionem pluribus modis promovere. Primum ac per se, operae ab Ecclesia familiisque susceptae fovendo

3) Net Lietuvos Valstybės Konstitucijoj (sen. n. 82, nauj. § 83) pasakyta: „Privatinės konfesinės mokyklos, jei jos išpildo įstatymų nustatytą programos minimumą, gauna iš Valstybės iždo švietimo reikalams skiriamą biudžeto dalį, kuri atatinka oficialiniai priklausančių tai tikybinei organizacijai, kurios mokslu tos mokyklos vedamos, Lietuvos piliečių ir mokinių skaičiui".

Teisingiausias yra proporcingas mokyklų išlaikymas. Pagal šią sistemą valstybė išlaiko taip savo, taip privatines mokyklas. Tai įvykdyti galima dvejaip, būtent, kiekvienai mokyklai duodant proporcingai jos mokinių skaičiui ar kiekvienas mokesčių davėjas savo švietimo mokestį paskiria pažymėtai mokyklai arba tam tikros pasaulėžvalgos mokykloms. Be proporcingos mokyklų sistemos skriaudžiamas yra daugumas piliečių. Nes į valstybės mokyklas leisti vaikus dažnai draudžia jų sąžinė, o švietimo mokestį turi mokėti valstybei ir skyrium turi išlaikyti privatinę mokyklą ir t.t. Tai, aišku, neteisinga.

Proporcinga mokyklų sistema visai ar bent iš dalies jau yra išleista kai kuriose kultūringose valstybėse. Pav., Anglijoj valstybė išlaiko privatines ir savo pradžios mokyklas (mūsų vidurines). Išimtis — mokyklos žemė ir trobesiai. Be to, Anglijos valstybė daugiau ar mažiau šelpia privatines, aukštesniąsias ir aukštąsias mokyklas. Danijos, Švedijos ir Norvegijos valstybės subsidijuoja privatines mokyklas. Proporcinga sistema iš dalies yra Belgijos pradžios mokyklose, ir visiškai ji išleista Olandijoj 1920 m. Kanadoj, Kebeko (Quebec) provincijoj, nė viena mokykla nepriklauso valstybei. Visos mokyklos suskirstytos pasaulėžvalgomis. Mokyklų sistema proporcinga, kur kiekvienas mokesčio davėjas švietimo mokestį skiria tam tikros arba pažymėtos pasaulėžvalgos mokyklai. Š. Amerikos J. Valstybių Massachussetts štate viešąsias mokyklas išlaiko valstybė, o privatines — tėvai patys. Tik paskutinieji, mokindami savo vaikus privatinėse mokyklose ar net namie, valstybei nemoka švietimo mo-

---

atque opitulando, quae quam si efficax historia usuque rerum comprobatur... Nemo tamen obiiciat fieri omnino non posse, ut ea republica, quae homines diversa quod ad religionem sentientes complectitur, puerorum institutioni aliter consulat quam per scholas quae neutrae ac mixtae vocantar, cum, contra ipsa respublica civium eruditioni prospicere et prudentius debeat et facilius queat, si Ecclesiae familiarumque hac in re coepta operamque libere perfici atque adhiberi sinat, aequis praeterea alteram alteramque fovendo muniendoque subsidiis. Ibi autem magno cum familiarum gaudio itemque profectu publicae sive eruditionis sive tranquilitatis, effici posse, ea plane demonstrant, quae videmus usu evenire apud nationes, in quibus, et si alii aliam religionem sectamve sequuntur, ordo dispertitioque scholarum nullo pacto iura familiarum offendunt, non solum quod pertinet ad doctrinas (praesertim cum illic catholici ludi catholicis adolescentibus praesto sint), sed etiam quod spectat ad aequam rectamque iure suo postulant. — At vero in aliis, mixtae item religionis, nationibus res se longe aliter habent, haud exiguo cum catholicorum hominum detrimento; qui, auspicibus ducibusque Episcopis et sacerdotibus omnibus utriusque cleri opem ferentibus, pecunia dumtaxat sua scholas sustentant ad filios suos recte instituendos — memores ut sunt gravissimi quo obstringuntur officii — et, laudabili liberalitate ac constantia, in suo perstant proposito, illud tamquam insigne suae actionis praeferentes ut scilicet omni catholicae iuventuti catholicam educationem in scholis catholicis omnino provideant. Quod quidem coeptum etsi sumptu publico minime fulcitur, ut lex iustitiae postularet, tamen a magistratibus praepediri ac vetari, nullo modo potest, nisi si velint sacra familiae iura conculcare et germanae libertatis nervos infringere".

kesčio[1]). Proporcinga mokyklų sistema teorijoj yra net Lietuvoj, nes Lietuvos Valstybės Konstitucija (sen. n. 82, nauj. § 83) sako: „Privatinės konfesinės mokyklos, jei jos išpildo įstatymų nustatytą programos minimumą, gauna iš Valstybės iždo švietimo reikalams skiriamą biudžeto dalį, kuri atatinka oficialiniai priklausančių tai tikybinei organizacijai, kurios mokslu tos mokyklos vedamos, Lietuvos piliečių ir mokinių skaičiui". Tai bereikia įgyvendinti.

Proporcinga mokyklų sistema yra fiksuota mažumų naudai kai kuriose tarptautinėse sutartyse, pav., Versalės pakte (1919 m.).

5. Tikyba pačia įgimtąja teise yra valstybės pamatas. Taip manė visos tautos: seniausios, vadinamosios barbarų ir kultūringosios.

Apreikštoji tikyba dar labiau kelia visuomenę ir valstybę, nes jos įsakymai yra tobulesni už natūralinės tikybos įsakymus ir turi daug antagamtinių priemonių jiems įvykdyti. Tai apskritai.

In specie, Bažnyčia yra legalinio teisingumo saugotoja ir globėja ir visų dorybių šaltinis ir pagalba.

Dėl pirmojo dalyko — be tikybos nekalbėk apie legalinį teisingumą. Nes:

1) Jei žmonės nematys turį antagamtinę priedermę atlikti savo darbą, laikytis valstybės įstatymų ir respektuoti kitų teises, tai ne labai bus galimi suvaldyti. Vienos pasaulinės sankcijos neužteks. Nes paskutinioji težiūri į svarbiuosiuos dalykus. O mažesnių dalykų nepastebima. Tuo tarpu mažesnių dalykų gyvenime yra kur kas daugiau. Jų esama, galima sakyti, galybės ir nuolat vis nauji gimsta. Mažesni dalykai vis dėlto rengia žmogaus dvasią didesniems dalykams įvykdyti. Be to, pasaulinė sankcija teliečia išorinius ir viešus dalykus. Galop, pasaulinės sankcijos lengva išvengti, pav., pasislepiant, paperkant liudytojus, teisėjus, apgaunant kitus ir tt.

2) Kas klauso valstybės valdžios dėl Dievo, tas net mažuose ir nematomuose dalykuose rūpinsis gerai elgtis. Nes žino, kad Dievas visa mato. Žino, kad Dievas, teisingas teisėjas, visa atlygins. Žino, kad „Nėra valdžios, kaip tik iš Dievo"[2]). Žino, kad teisios valdžios teisių įsakymų reikia klausyti ir tt.

Dėl antrojo dalyko—tikyba gerai, aiškiai ir išmintingai determinuoja atskirų asmenų priedermes ir antagamtinėmis priemonėmis padeda jas įvykdyti. Taip, tikyba sėkmingai tvarko susituokusių gyvenimą, tėvų ir vaikų santykius, piliečių santykius su kits kitu ir tt. Paskutiniųjų santykiams ir priedermėms reguliuoti siūlo meilę, gailestingumą ir duosnumą.

Kai kurie, nežiūrėdami į tikybos svarbumą valstybės gyvenimui, Dievo teises teskiria privatiniam žmogaus gyvenimui — privatiniai asmens norėdami galį jų laikytis, galį pasirinkti bet kurią tikybą. Tuo būdu tikyba pakelsianti viešąją dorovę. Atbulai, valstybė visai negalvojanti apie apreikštąją tikybą, visus dalykus tvarkanti be tikybos, lyg jos nebūtų, ar

---

[1]) St. Šalkauskis, Racionali Mokyklų Organizacijos Sistema, Kaunas 1927, 27 — 33; „Židinys", nn. 6 — 7 (1926), 453 — 455: K. Pakštas, Kultūrinės autonomijos problema.

[2]) Rom. 13,1.

bent neskirdama jokios teisingos ir neteisingos tikybos nuo viena kitos. Tai valstybės atejizmas, natūralizmas ir indiferentizmas.

Taip, valstybės atejizmas sako, jog valstybei nereikią jokios tikybos. Tik valdiniai galį laikytis bet kurios tikybos ir tuo pačiu būsianti pasiekta tikybos nauda valstybei.

Valstybės atejizmui prieštarauja štai kas:

1) Sveikas protas. Tą dalyką šv. tėvas L e o n a s XIII šiaip nupasakoja: „Įgimtis ir protas, kurie atskiriems asmenims įsako šventai ir pamaldžiai garbinti Dievą, savo Valdovą, Autorių ir Tikslą, tą pat įsako valstybei. Nes žmonės, susidėję į bendrą draugiją, Dievo valdomi yra nemažiau už atskirus asmenis ir valstybė nemažiau už atskirus asmenis yra gavusi malonių Dievo, kurs maitina, saugoja ir gausiausiai apipylė turtais. — Todėl kaip niekas negali apleisti savo priedermių Dievui ir labai turi širdimi ir veiksmais laikytis tikybos..., taip pat valstybės, nenusikalsdamos negali taip elgtis, lyg visai nebūtų Dievo, arba nesirūpinti tikyba, lyg ji būtų svetima ir nenaudinga, arba pasirinkti kurią sau tinkamą tikybą: visai turi taip garbinti Dievą, kaip Dievas pats pareiškė norįs“[1]).

2) Valstybės nauda. Vadinasi, valstybė negaus tos naudos, kurią šiaip jau duoda tikyba. Nieko nepadės nė tas dalykas, kur teoretiškai sakoma, jog piliečiai galėsią laikytis savo tikybos ir t.t.; nes atejistiški įstatymai varžys tikybos laisvę ir patys žmonės po truputį atšals ir pames tikybą ir dorovę.

3) Valstybės tikslas, pasaulinė visuomenės gerovė, turi sutikti su žmogaus įgimtimi ir antagamtiniu paskyrimu. Todėl reikia padėti piliečiams eiti tikybos priedermės ir įvykdyti dvasiniai įsakymai ar įstatymai.

4) Šv. tėvas Leonas XIII, be ką tik kalbėtos enciklikos „Immortale Dei“, rašo: „Tos pačios neteisingos laisvės vardu reikalaujama to, kad valstybė nesilaikytų ar nenorėtų viešai laikytis jokio Dievo kulto: jokio kulto nelaikyti pirmojoj vietoj ir visos tikybos vienodai traktuoti, net neatsižvelgiant į daugumą piliečių katalikų. Jei tai būtų teisinga, tai taip pat turėtų būti teisinga tai, kad valstybė neturinti jokių priedermių Dievui ar be kaltės galima esą nuo jų atsimesti. Abu tuodu dalykai tikrai yra neteisingi... Taigi draudžia teisingumas, draudžia protas valstybei būti atejistiškai arba (tai bus tas pat, kas įkristi į atejizmą) tokiomis pat aki

[1]) Ep. encycl. „Immortale Dei“, 1 nov. 1885: „Natura et ratio quae iubet singulos sancte religioseque Deum colere quod in eius potestate sumus, et quod ab eo profecti ad eundem reverti debemus, eadem lege adstringit communitatem. Homines enim communi societate coniuncti, nihilo sunt minus in Dei potestate quam singuli; necque minorem quam singuli gratiam Deo societas debet, quo auctore coaluit, cuius nutu conservatur, cuius beneficio innumerabilem bonorum quibus affluit copiam accepit. — Quapropter sicut nemini licet sua adversus Deum officia negligere, officiumque est maximum amplecti et animo et moribus religionem... eodem modo civitates non possunt citra scelus gerere se tamquam si Deus omnino non esset, aut curam religionis velut alienam nihilque profuturam abiicere, aut adsciscere de pluribus indifferenter quod libeat: omninoque debent cum in collendo numine, morem usurpare modumque, quo colere Deus ipse demonstravit velle“.

mis žiūrėti į įvairias, kaip sako, tikybas ir pripažinti joms vienodas teises“[1]).

Valstybės natūralizmas tesilaiko natūralinės tikybos, kurią žmogus sužinąs protu ar kiekvienas sau įsivaizduojąs. Tada (sako racionalistai) valstybė patenkinanti natūralinį žmogaus tikybos instinktą ir tikyba vis dėlto padarysianti savo naudą valstybei.

Prieš valstybės natūralizmą kalba štai kas:

1) Taip individai, taip valstybė turi laikytis ne bet kurios ar ne vien visai natūralinės, bet Dievo apreikštosios tikybos. Kalbamoji tikyba turi būti tikra.

2) Natūralinė kalbamoji tikyba negali duoti tiek naudos, kiek duoda apreikštoji tikyba. Nes, pav., įgimtoji teisė teturi bendrus dėsnius. Todėl jų vienų neužtenka kaip genys margam pasaulio gyvenimui. Juo labiau natūralinė tikyba yra visai menkutė ir tt. Be to, apreikštoji tikyba turi daugiau priemonių savo tikslui siekti, nekaip natūralinė tikyba ir tt.

3) Įsivaizduota tikyba — tikybos karikatūra. Todėl apie jos naudingumą negalima nė kalbėti.

Valstybės indiferentizmas praktikoj leidžia, kaip kas nori, galvoti apie Dievą, Jį išpažinti ir garbinti. Valstybė nesilaiko jokios atskiros apreikštos tikybos. Ji į visas tikybas vienaip žiūri, visas vienaip proteguoja ir tuo būdu dedasi pasieksianti visuomenės santaiką ir gausianti dorovės naudą.

Politinio indiferentizmo argumentas yra tas, kad negalima esą atskirti tikrosios tikybos.

Politinis indiferentizmas yra neteisingas. Nes:

1) Neteisingas pamatas — tikroji tikyba lengva sužinoti, atskirti nuo netikrųjų. Tai labiausiai pasakytina katalikiškoj valstybėj. „Nes“, rašo šv. tėvas Leonas XIII: „labai daug aiškių įrodymų, būtent, dažni stebuklai, greičiausias tikėjimo paplitimas net priešų tarpe ir labiausiai kliudant, kankinių liudijimas ir kiti į tai panašūs, aiškiai rodo, jog teisinga tėra ta tikyba, kurią pats J. Kristus paskelbė ir savo Bažnyčiai įsakė saugoti ir skelbti“[2]).

2) Reikia laikytis tikrosios tikybos, kur viena tėra ir tegali būti

---

[1]) Litt. encycl. „Libertas“, 20 iun. 1888: „Eadem libertas si consideretur in civitatibus, hoc sane vult, nihil esse quod illum Deo cultum civitas adhibeat aut adhiberi publice velit: nullum antiferri alteri, sed aequo iure omnes haberi oportere, nec habita ratione populi, si populus catholicum profiteatur nomen. Quae ut recta essent, verum esse oporteret, civilis hominum communitatis officia adversus Deum aut nulla esse, aut impune sol vi posse: quod est utrumque aperte falsum... Vetat igitur iustitia, vetat ratio atheam esse, vel, quod in atheismum recideret, erga varias, ut loquuntur, religiones pari modo affectam civitatem, eademque singulis iura promiscue largiri“.

[2]) Ep. encycl. „Immortale Dei,“ 1 nov. 1885: „Argumentis enim permultis atque illustribus, veritate nimirum vaticinorum, prodigiorum frequentia, celerrima fidei vel per medios hostes ac maxima impedimenta propagatione, martyrum testimonio, aliisque similibus, liquet eam esse unice veram, quam Iesus Christus et instituit ipsemet, et Ecclesiae suae tuendam propagandamque demandavit“.

teisinga. „Kadangi," sako šv. tėvas Leonas XIII: „valstybė būtinai turi išpažinti kurią tikybą, tai turi išpažinti tik teisingą. Ji, labiausiai katalikiškose valstybėse, lengvai sužinoma, nes joj matyti aiškios tiesos žymės. Taigi jos turi laikytis tie, kurie valdo valstybę. Ją tesaugoja. Taip tedaro, jei nori išmintingai ir naudingai, kaip turi būti, rūpintis piliečių bendruomene"[1]).

3) Tikrajai tikybai neleidžiama naudingai kelti valstybę, visuomenę.

4) Politinis indiferentizmas prieštarauja sveikam protui ir teisingumui. „Draudžia teisingumas," rašo šv. tėvas Leonas XIII; „draudžia protas valstybei būti atejistiškai arba (tai bus tas pat, kas įkristi į atejizmą) tokiomis pat akimis žiūrėti į įvairias, kaip sako, tikybas ir pripažinti joms vienodas teises" [2]). Prieštarauja sveikam protui — spekulatyviškai lygiomis laiko tiesą ir netiesą ir praktikoj lygiai sektina dora ir nedora. Prieštarauja teisingumui — skriaudžia visuomenę. Nes valstybė, laikydamasi visų tikybų, taigi ir netikrųjų, leidžia skleisti netiesą ir kartais net nedorą ir tuo būdu stato visuomenę į pavojų sugesti, supūti, prapulti ir tt.

5) Politinis indiferentizmas yra tas pat, kas ir politinis atejizmas. „Neskirti", sako šv. tėvas Leonas XIII: „skirtingų ir priešingų formų tikybų yra tas pat, kas jokios nepriimti teorijoj ir praktikoj. Taigi tai, jei vardu kiek ir skiriasi, iš tiesų nė trupučiuko nesiskiria nuo atejizmo" [3]).

VIII.

1. Valstybės valdiniai turi klausyti valstybės valdžios. Tik paskutinioji turi būti teisi ir turi teisiai įsakyti. Tai savaime aišku.

2. Ar reikia klausyti valstybės valdžios uzurpatoriaus? Į tą klausimą galime trumpai atsakyti, jog savaime nėra įsakyta klausyti paties uzurpatoriaus. Net dar neįvykus uzurpacijai ir apytikriai viliantis ją sukliudyti, reikia kariauti su uzurpatorium. Uzurpacijai įvykus, uzurpatoriui iš tiesų paėmus valstybės valdžią, vis dėlto reikia klausyti faktiškosios valdžios viešosios tvarkos dalykuose. Nes visuomenės tvarka yra absoliutiškai reikalinga visuomenės gerovei, pačiai visuomenei išsilaikyti. Įvykus uzurpacijai ir de facto sudarius valdžią, nebėra kitos valdžios, kuri galėtų leisti įstatymus, duoti įsakymus ir reikalauti jų laikytis visuomenės

---

[1]) Litt. encycl. „Libertas", 20 iun. 1888: „Cum igitur sit unius religionis necessaria in civitate professio, profiteri eam oportet quae unice vera est, quaeque non difficulter, praesertim in civitatibus catholicis, agnoscitur, cum in ea tamquam insignitae notae veritatis appareant. Itaque hanc, qui rempublicam gerunt, conservent, hanc tueantur, si volunt prudenter atque utiliter, ut debent, civium communitati consulere."

[2]) Litt. encycl. „Libertas", 20 nov. 1888: „Vetat igitur iustitia, vetat ratio atheam esse, vel quod in atheismum recideret, erga varias, ut loquuntur, religiones pari modo affectam civitatem, eademque singulis iura promiscue largiri".

[3]) Ep. encycl. „Immortale Dei", 1 nov. 1885: „De religione autem putare, nihil inter formas dispares et contrarias interesse, hunc plane habet exitum, nolle ullam probare iudicio, nolle usu. Atque irtud ab atheismo, si nomine aliquid, re nihil differt."

tvarkai išlaikyti ir konsekventiškai visuomenės gerovei ir valstybei pačiai išsilaikyti. Tada belieka pastatyti ant kortos ar visai pastumti į šalį visuomenės tvarka, visuomenės gerovė ir pačios valstybės ekzistencija ar tai negerovei pašalinti reikia klausyti faktiškosios valdžios išleistų įstatymų ir duotų įsakymų. Pirmasis dalykas savaime pražūtingas ir draudžiamas. Todėl belieka antroji alternatyva.

Faktiškajai uzurpatoriaus valdžiai padėti išsilaikyti ir sutvirtėti vis dėlto nėra jokios priedermės ir net negalima. Nes kalbamoji valdžia yra neteisinga ir neteisingai nori įsistiprinti. O neteisingumui padėti nėra priedermės ir net draudžiama.

3. Kas pasakytina apie valdžios piktanaudojimus, priespaudą ar tiraniją?

Pirma pastebėsime, jog kiekvienas piktanaudojimas ir priespauda sukelia priešinimąsi: akcija padaro reakciją.

Priešinimasis skirstomas trejopas, būtent: 1) pasyvus—kai neklausoma tironies įstatymų ir įsakymų; 3) neginkluotas arba ramus—kai su tironiu kariaujama rašiniais, žodžiu, prašymais ir tt.; 3) ginkluotas aktyvus — kai prieš tironį sukilama su ginklais ir jėga ginamos teisės.

Meilės ir išmintingumo dėsniais reikia iš tiesų toleruoti toleruotinis tironis. Jam tegalima pasyviškai ir neginkluotai aktyviškai priešintis. Pamatas yra tas, kad valstybės piliečiams netektų atsidurti didesnėj civilinio karo bėdoj, šluostyti kruvinos ašaros.

Netoleruotinio tironio galima neklausyti ir ginkluotai aktyviškai priešintis. Nes toks valdovas, kaip kalbėjome aukščiau, savaime nustoja, nebeturi tikros valdžios. Neteisiems valdovams galima priešintis. Be to, šiaipjau asmuo gali teisiai gintis nuo neteisingo užpuoliko. O netoleruotinis tironis yra tikras neteisingas užpuolikas ant juridinio arba visuomeninio asmens, valstybės. Ar paskutinioji negali gintis nuo neteisingo užpuoliko?

Ginkluotai gintis nuo netoleruotinio tironies sąlygos vis dėlto yra dvi. Pirma, tegalima gintis tada, kai nebėra kitų priemonių apsiginti. Tas pat yra privatiškai ginantis nuo užpuoliko. Antra, reikia turėti bent kibirkštėlė vilties nugalėti tironį. Nes teisė priešintis valdovui ar sukilti prieš jį teduodama didelei visuomenės negerovei pašalinti ir gerovei pasiekti. Jei nėra jokio laimėjimo vilties spindulėlio, tai be pakankamos priežasties išsistatoma į pavojų dar daugiau įsiutinti tironis ar sukurti net anarchija.

Ign. Končius

Žemaičių padangės kryžių ir koplytėlių statistika

(Statistica crucium et cappellarum in Samogitia).

1912 metais mano surinktosios Žemaičių padangės pakeliais ir patakiais kryžių ir koplytėlių statistikinės medžiagos dalis buvo išspaudinta „S o t e r'e", nr. 2 (1931) 36 — 64, atsieit, lygiai po dvidešimties metų man parūpo ta medžiaga patikrinti ir likusioji išsaugoti būsiančioms kartoms ne tik vietos, pavadinimo atžvilgiu, bet ir nufotografuoti, stengiantis, kiek galima, parodyti pačios koplytėlės bei kryžiaus išvaizda sykiu su jų gretimosios apylinkės vaizdu, taip sakant, su jų sodyba.

Davinius surašiau ta pačia tvarka, kur ir aną sykį, palikdamas senus dviračio atstumų parodymus. Naujai matuoti atstumai nemačiau reikalo, nes man rūpėjo tik tikrinti senieji ir sužymėti naujieji pastatai. Norėdamas tuos atstumus patikrinti, būčiau gavęs važiuoti dviračiu, o man pasitaikė maloni proga tą 218 kilometrų kelią apvažiuoti greičiau ir patogiau.

Pirmajame stulpely žymimi atstumai pagal dviračio ciklometro parodymus, antrajame stulpely—kelio pusė. Pirmajame stulpely pasitaiko raidė N; ji rodo naują toj vietoj pastatą, seniau nebuvusį. Nebesantieji ar dingę pastatai sąrašuose nebefiguruoja; jie galimi rasti 1912 metų sąrašuose. Tik randami jų pėdsakai težymimi tekste. Paskutiniuoju atveju daugiausia atsižvelgta į pastato šventąjį, ir tekste įrašyta, jog šventojo nebėra. Nekeičiau ir atstumų tarp atskirų miestelių; tai, matyti, dar nėra visai sutvarkyta, ir teko pastebėti viename kelio gale viena, antrame gale — kita skaitlinė, o savo tarpu suma dviejų stulpo rodomų skaitlinių nesutinka su niekatro kelio galo skaitline,—nenorėčiau daryti naujų klaidų, lai jau pasilieka tos, kurios galėjo įsiskverbti 1912 metais.

Ir anuo metu, ir dabar, bijodamas rašinį labai ištęsti ir norėdamas visą medžiagą sutalpinti man leistuose rėmeliuose, visai nieko nesakau apie įvairius padavimus, susijusius su pastatų įsikūrimo istorija, vieta, jų reikšme, forma ir kt. Šie padavimai duotų gražios medžiagos kryžius bei koplytėles stačiusių žemaičių sielai, papročiams pažinti. Šiuo atveju stengiuosi pasilikti sausas statistikiniukas, ir operuoja tik skaitlinėmis, visai nebodamas skaičiuojamųjų objektų tikybinio ar kito kokio vertingumo.

Sąrašų tekste įdėtos skaitlinės rodo turimų fotografijų numerį. Čion įdedama tik 23 jau perdaug suglaustos fotografijėlės. Jos turi atvaizduoti nykstančius pastatų tipus. Ypatingai tenka įsižiūreti į 146ı kryžiaus ir koplytėlės ant vieno stiebo fotografiją. Įdomūs nykstą stoginiai kryžiai (136,

46) ir senoviškiausios lyties koplytėlės (164,154). Savotiškai atrodo viena nedidoka koplytėlė ant didelio akmens (22), dviejų aukštų koplytėlės: senoviška (127) ir naujoviškesnė (59). Labai tipinga Smūtkelio statulėlė ir koplytėlė Žlibinų bažnyčios šventoriuje (175). Gana gerai atrodo ir Šventas Jonelis (88), maždaug žmogaus ūgio didumo. Gaila, kad negalima daugiau fotografijų parodyti, — ištisos jų eilės sudaro tikrai kilnų Žemaičių padangės kelių ir takų vaizdą.

Vykusių fotografijų turima 74, 6% visų pastatų.

1. Purvaičiai -- Plungė (11 klm.).

1932 — VIII—30.

Atstumas	Kelio pusė		Pavadinimai.
			Antano Končiaus įpedinių sodyboj (Purvaičių kaimas, n. 13) buvusios koplytėlės vietoj stovi nauja koplytėlė ant stiebo.
		P.	Panelė Švenčiausioji ta pati. Juodauby Šv. Jonelis jau naujoj koplytėlėj, pašventintoj 1926 m. Šv. Jonelis paties autoriaus dažytas.
			Prie sodybos ganyklalėj prie pušies Smūtkelis; koplytėlė autoriaus darbo. Ji stovėjo jau 1912 m.
1,95	K.		Stoginis kryžius 1895 m. Statiniukų tik žymės. Kryžiaus stogas gerokai apkiuręs.
		R.	Krucifiksas (Dievomūka).
		V.	Šv. Jurgio paveikslas (nublukęs).
2,5	D.	P.	Koplytėlė ant stiebo 1893 m. Aptverta statiniukais, Šv. Jonas Krikštytojas.
4,25	D.	P.	Koplytėlė, dirbta L. Tautkaus, Bėčiaus kiemely. Matyti, šv. Jurgis.
4,9	K.	Š.	Prie eglės Šlapmišky L. Tautkaus prikalta koplytėlė su šventu Roku. Tautkus turėjęs skaudančią koją, pastatęs šią koplytėlę, — „nė žinoti to skausmo nebežinau", paties Tautkaus žodžiai.
5,45	D.	P.	Kryžius. Be krucifikso, naujokas.
6,45	D.	P.	Pakalniškio priekiemy:
			I. Koplytėlė ant stiebo:
		R.	Šventas Jurgis.
		Š.	Šventas Židorius aria.
		P.	Smūtkelis.
			II. Koplyčia ant žemės 1911 m. Didoka Panelės Švenčiausios statula, gražiai išdabinta: žvakydės, veidrodžiukai.
6,85	K.		Koplytėlė ant stiebo, lauko kampe, išvažiuojant į ganyklą, 1893 m.
		Š.	Panelė Švenčiausioji.

Atstumas	Kelio pusė	Pavadinimai.
		V. Jėzus su surištomis rankomis ir raudonu rūbu.
		P. Šventoji moko vaiką skaityti (šv. Ona).
		R. Šventas Stanislovas.
	D.	Koplytėlė prie namiuko, ant žemės. Sopolingoji Motyna Švenčiausioji.
7,4	D.	Prie Tumo „ulyčios" koplytėlė ant stiebo 1893 m. Labai apleista.
		V. Šventas Jurgis.
		P. Šventas Rokas
7,5	D.	Koplytėlė ant stiebo 1893 m. Aptverta statiniukais. Šv. Jonas Krikštytojas.
7,65	K.	Juodas kryžius. Aukso krucifiksas. Įręstas baltas krikštas 1902 m. Čia 1902 m. rado užmuštą Vytartą iš Žvirzdalių.
7,8	D.	Matyti lauke prie tako kryžius. Apšaudytas kartimis, pakrypęs.
7,8	K.	Statiniukais aptvertas kryžius.
		Nuo čia eina naujas kelias papelkiais per vadinamąsias miesto ganyklas. Prie senojo kelio miesto ganyklose jokio kryžiaus, ir koplytėlės nebėra.
11,5	K.	Š. I. Koplytėlė, atsvadinta (trumpas stiebas). Panelė Švenčiausioji.
		II. Kryžius 1890 m. „Fundatorius Kazimieras Wingalis". Visa aptverta. Dabar ši vieta atsidūrė mieste, toli nuo čia Telšių keliu statomi namai naujuose sklypuose.

2. Plungė — Kapsūdžiai (7 klm.).

1932 — VIII—30.

Atstumas	Kelio pusė	Pavadinimai.
Eita pėsčia	K.	Koplytėlė ant stiebo 1928 m. Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Aptverta. Medžiais apaugusi.
	K.	Didelė koplytėlė su žibintais. Aptverta statiniukais.
		P. Panelė Švenčiausioji. Viršuj Smūtkelis.
		V. Šventas Vincentas.
		Š. 1) Aušros Vartų Motynos Švenčiausios (paveikslas). 2) Šventas Kazimieras. 3) Jėzus su vainiku ir surištomis rankomis.
		R. Šventa Barbora (su kardu ir kieliku),

Atstumas	Kelio pusė	Pavadinimai.
Eita pėsčia.	K.	Prie ąžuolo šventas Rokas.
	D.	Koplytėlė ant stiebo 1886 m. Šventas Jonelis prie Kerkšnos upelio.
	K.	Prie dvaro kapiukai. 2 mediniai ir 1 geležinis kryžiai. Statiniukai nugriuvę.
	K.	Kryžius ir krikštas greta. „Punda Kazimier Ruibis„ 1894 m.
	K.	Koplytėlė 1906 m. Ant stiebo. Šventojo nebėra.
	D.	Lauke prie upelio stoginis kryžius. Šventas Jonelis.
	K.	Koplytėlė ant akmens. Panelė Švenčiausioji. Priešaky du topoliu, užpakaly du šermukšniu (22 f.).
	D.	Koplytėlė ant stiebo. Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Stoginis kryžius 1879 m. Auga kleviukai.
	K.	Koplytėlė ant stiebo. P. Panelė Švenčiausioji. R. Karalienė dangaus (paveikslas). V. Pliurijonas. Š. Šv. Juozapas su visa šeimyna.

3. Plungė — ant Kalvarijos (17 klm.).

1932 — VIII—29.

Atstumas	Kelio pusė	Pavadinimai.
0,4	D.	Kryžius ant mūro pamato — „Švento Benedikto kryžius." Iš trijų pusių apmūrytas.
0,5	D.	Koplytėlė, akmeninė. Panelė Švenčiausioji. Prieš ją trys laiptai. Du žibintu. Iš trijų pusių mūro, iš ketvirtos—špyžiaus tvora.
1,4	D.	Smūtkelis prie liepos.
2,2	K.	I. Krikštas. II. Kryžius 1909 m. Krucifiksas po skardo stogelio. Parkaniukais aptvertas. Kryžkelis ant Platelių ir Kalvarijos.
3,5	D.	Stoginis kryžius (su krikštu). Žiogriu aptvertas.
3,6	D.	Koplytėlė ant žemo stiebo. Sopulingoji Motyna Švenčiausia ant kelių laiko Jėzų, prie kurio

Atstumas	Kelio pusė	Pavadinimai.
		kojų klūpo šventoji ir du angelu. Viršuj Smūtkelis. Aptverta statiniukais.
3,7	K.	Koplytėlė ant stiebo. Šventojo nebėra.
N	D.	Kryžius „žuvusiems už Lietuvos laisvę 1918 — 1928“ su šiaulių ženklu. Parkaniukais aptvertas.
7,0	K.	Koplytėlė su krikštu ant trumpoko stiebo. Aptverta statiniukais.
		Į kelią—Panelė Švenčiausioji.
		V. Šv. Rokas.
		P. Šv. Jurgis.
		Š. Karalienė dangaus.
7,2	K.	Smūtkelis prie eglės.
7,5	K.	Šventas Jonas Krikštytojas ant stiebo (koplytėlė) 1901 m.
8,3	K.	Kryžius su krikštu 1911 m.
8,4	K.	Ant žemo stiebo Panelė Švenčiausioji. Prie durelių „karbonkoj“ skylutė ir krucifiksas. Statiniukais aptverta. Didelis beržas.
8,7	K.	Kryžius. Seniau čia buvo visos Kristaus kančios, apsegtos aplink kryžių. Gyvatė, apsivyniojusi aplink visą kryžių. 1887 m. Dabar vos besilaiko pats kryžius, pagražinimų nebėra.
N	K.	Kryžius 1913 m. Stambus.
12,9	D.	Šventas Jonelis ant stiebo. Šventojo nebėra.
14,8	K.	Kryžius gana aukštas. Krucifiksas po skardinio stogelio.
16,8	K.	Koplytėlė su parašu: „Fundatorka, Ona Bagdonaitė“. Į kelią — Panelė Švenčiausioji. Ant Plungės — Jėzus su atvira širdimi. Ant šaltinėlio — Šventas Jonelis. Ant Kalvarijos — krucifiksas, po jo šventoji stovi. Skylutė aukoms. Vieta stebuklinga. Šaltinėlis. Labai apaugęs krūmais. Nebeprižiūrima.
17,7	K.	I. Kryžkelis: Plungė—Plateliai. Kryžius su atspindžiais iš pažastų; skardos stogelis, ant krucifikso galvos Apveizda. II. Kryžkelis: Alsėdžiai — Kalvarija. Koplytėlė, bevirstanti. Šventųjų nebėra.
N		Kryžius 1923 m. Prie pušies Smūtkelis.

4. Kryžkelis Plungė—Plateliai—Alsėdžiai—Kalvarija—ant Platelių (11 klm.).

1932 — VIII—29

Atstumas	Kelio pusė	Pavadinimai.
21,2	D.	Šventas Jonelis ant stiebo (koplytėlė).
23,0	K.	Koplytėlė ant stiebo 1906 m. Aptverta statiniukais. Į kelią — Panelė Švenčiausioji. Ant Alsėdžių — šventas Juozapas. Ant Plungės — Šventas Jonelis. Ant Plokščių kaimo — krucifiksas.
23,9	D.	Stoginis kryžius 1859 m.
24,2	K.	Kryžius 1899 m.
25,0	D.	Kryžius 1907 m. Kapeliai: Dvi koplytėlės ir 1 stoginis kryžius.
798,6	D.	Švento Jonelio vietoj 1883 m. pastatytas naujas Šventas Jonelis 1929 m. Babrungas išteka iš Platelių ežero.
799,4	K.	Smūtkelis prie pušies. Šventojo nebėra.
799,8	D.	I. Koplytėlė ant stiebo 1882 m. Panelė Švenčiausioji. II. Stoginis kryžius 1846 m.
801,2	D.	Koplytėlė 1891 m. Į kelią — šventa Viktorija (nauja). Ant Alsėdžių — Motyna Švenčiausia (nauja — 38 f.).
N	K.	Kryžius 1913 m.
N	K.	Koplytėlė 1928 m. Šventas Jonas Krikštytojas.
N	D.	Kryžius 1931 m.
802,2	K.	I Kryžius 1891 m. II. Didelė koplytėlė. Panelė Švenčiausioji. Aptverta.
802,6	D.	Stoginis kryžius.
804,3		Platelių miestelio vidurys. Pliurijonas.
804,4		Ant Platelių šventoriaus. Prie galo bažnyčios koplytėlė ant stiebo: Panelė Švenčiausioji, šventas Pranciškus, Šilavos Panelė Švenčiausioji. Misijų kryžius prie varpinės. Prie šventoriaus — granitinis kryžius 1901 m. Seniau jis buvo ant šventoriaus.

5. Plateliai — Gintališkė (6 klm.).

1932 — VIII—29.

Atstumas	Kelio pusė	Pavadinimai.
	D.	Prie topolio koplytėlė. Panelė Švenčiausioji.
804,8	D.	Kryžius 1893 m.
N	K.	Prie medžio Panelė Švenčiausioji.
807,2	K.	I. Koplytėlėj ant stiebo Panelė Švenčiausioji. II. Stoginis kryžius.
	K.	Prie ąžuolo buvęs Smūtkelis, dabar tik krucifiksas.
808,1	K.	Koplytėlėj ant stiebo Panelė Švenčiausioji.
808,4	D.	Ant akmenų koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
808,75	K.	Koplytėlė ant stiebo. Šventas Jonelis 1898 m.
808,76	D.	Stoginis kryžius. Rankų darbo paveikslas: šventasis su atskleista knyga žiūri į kampe aukštai išpieštą hostiją ir tris angeliukus (46 f.).
808,9	K.	Koplytėlėj ant stiebo Šventasis Jonelis. Šventojo nebėra.
N	K.	Kryžkely kryžius 1926.

6. Gintališkė — Šateikiai (9 klm.).

1932 — VIII—29.

Ciklometras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
810,2		Prie šventoriaus koplytėlė ant stiebo 1892 m. Į kelią — šventas Pliurijonas. Ant Salantų — šventa Agota. Ant bažnyčios — šventojo nebėra. Ant šventoriaus—I. Koplytėlė ant stiebo: į taką — šventoji laiko hostiją ir šventąjį, kuris taip pat laiko ant rankų kitą šventąjį; ant bažnyčios — Panelė Švenčiausioji; ant varpinės — švento Ignaco paveikslas, jau susmukęs. II. Kryžius 1906 m. III. Prie bažnyčios galo paminklas kunigui „Kun. Petras Jamont“ 1898 m. ir kun. J. Jacevičiui, mirusiam 1910 m.

Ciklometras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
		IV. Koplytėlėj ant akmens Panele Švenčiausioji.
810,3	D.	Kryžkely iš Gintališkės ant Šateikių — gotiško stiliaus Smūtkelis prie blendies.
810,5	D.	Kryžius 1894 m.
810,9	D.	Lauke matyti trys kryžiai ir vienas stoginis kryžius.
N	D.	Vietoj kryžiaus su atspindžiais 1930 m. pastatytas be atspindžių.
811,3	D.	Kieme stoginis kryžius.
811,7	D.	Ant akmenų koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
813,0	K.	Kryžius lauke.
813,5	K.	Kryžius su dviem kryžmom 1885 m.
813,6	K.	Prie topolio koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
N		Kieme koplytėlė dar be šventųjų (nauja).
814,1	D.	Didėlė koplytėlė ant akmens. Šventasis uždengtas užtiesalais. Aptverta statiniukais. Vyšniomis apsodinta (53 f.).
N	K.	Smūtkelis prie kliavo.
814,5	D.	Nulūžusios koplytėlės tik vienas stulpas.
N	D.	Krikštas.
815,0	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis 1903 m.
815,4	K.	Kryžius. Krucifiksas po raudonos skardos stogelio. Kryžkelis Šateikiai — Gintališkė — Salantai.

7. Šateikiai — Plungė (15 klm.).

1932 — VIII—30.

Atstumas	Kelio pusė	Pavadinimai.
817,8	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis 1900 m.
N	D.	Kryžius 1930 m.
818,5	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Mykolas.
818,8	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis. Parkaniukais aptvertas.
819,1	D.	Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
819,2	D.	Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausio-

Atstumas	Kelio pusė	Pavadinimai.
		ji vietoj buvusios Sopulingosios Motynos Švenčiausios (59 f.).
819,3	K.	Kryžius apie 30 metrų nuo kelio.
819,4	D.	Kiemely koplytėlė ant stiebo: šventas Jurgis ir Panelė Švenčiausioji.
N	K.	Prie upelio Šventas Jonelis ant stiebo.
N		Prie šermukšnio Smūtkelis.
N		Prie ąžuolo kiemely Smūtkelis.
819,7	D.	Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
820,1	D.	Kryžius.
N	D.	Prie topolio Smūtkelis.
824,1	D.	Kryžiaus stulpas be kryžmos.
824,8	K.	Ant stiebo koplytėlėj šventojo nebėra.
N		Prie pušies Panelė Švenčiausioji.
826,0	K.	Kryžius su Apveizda.
826,2	D.	Ant stiebo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji 1884 m. Aptverta statiniukais. Švento Jurgio ir švento Juozapo paveikslai.
N	K.	Koplytėlė, aptverta parkaniukais, ant akmenų. Panelė Švenčiausioji.
826,9	K.	Ant stiebo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
827,2	D.	Ant akmens koplytėlėj Šventas Jonelis.
		Ant stiebo koplytėlėj: 1) Panelė Švenčiausioji, 2) šventas Jurgis, 3) krucifiksas.
827,7	K.	Kryžius su dviem kryžmom.
828,5	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
		Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis, bekrypstąs (74 f.).
		Koplytėlė ant akmens, aptverta parkaniukais: 1) Motyna Švenčiausia, 2) Karalienė dangaus, 3) krucifiksas.
830,6	D.	Kryžius. Krucifiksas jau nebe po stiklo.

8. Plungė — ant Kulių (9 klm.).

1932 — VIII—31.

Atstumas	Kelio pusė	Pavadinimai.
7,1		Pliurijonas Plungėj.
	D.	Ant akmenų koplytėlėj Karalienė dangaus.
8,0	K.	Kryžius.
8,5	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis, bevirstąs.
9,5	K.	I. Ant stiebo statiniukais aptvertoj koplytėlėj (1890 m.): į kelią — šventas Jurgis, ant švento Vincento — Jėzus neša kryžių. Šventasis su rykšte ir kieliku. II. Puleikio sodyboj — Varkaliuose matyti trijų kryžmų kryžius: viršuj — Pliurijonas, Apveizda, krucifiksas, šventas Antanas (statulėlė—78_1 f.).
N	K.	Kryžius.
N	K.	Kryžius.
9,6	D.	Stebuklingas švento Vincento šaltinėlis tebėra, kaip buvęs. Reiktų nurašyti visus parašus, iškaltus ant akmenų, kuriais nuklota koplytėlės aikštė.
		Ant akmens koplytėlėj: 1) šventas Vincentas, 2) šventas Rokas, 3) šventas Joopaš, 4) Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
9,7	K.	Koplytėlė ant stiebo be Švento Jonelio.
10,2	D.	Švento Benedikto kryžius (83 f.).
10,8	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jurgis (84 f.)
11,1	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
12,1	D.	Koplytėlė, aptverta statiniukais. 2 liepos. Parašas: „Fundatorius Juozapas Petrauskis. 1902 m." Karalienė dangaus. Šventa Agota. Šventoji Šeimyna.
12,8	D.	Ant akmens koplytėlėj Šventas Jonelis.
13,1	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jurgis. Aptvertas.
13,9	K.	Ant akmens koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
14,3	D.	Kryžius.
14,3	K.	Kapeliai: du stoginiu kryžiu, koplytėlė ant akmenų, koplytėlė ant stiebo.
14,8	D.	I. Ant akmens koplytėlėj Šventas Jonelis (vidutinio žmogaus ūgio).

Atstumas	Kelio pusė	Pavadinimai.
		II. Stoginis kryžius.
		1933 metais nei vieno nei antro nė vardo.
		Minija.
15,1	K.	Ant akmens koplytėlėj Šventas Jonelis 1890 m. Viršuj Smūtkelio nebėra. Auga du beržu (88 f.).
15,4	D.	Žiogriais aptvertoj koplytėlėj ant stiebo šventas Jurgis. Storūlis ąžuolas.
15,6	D.	Statiniukais aptvertoj ant stiebo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Būdelė nauja, stiebas senas.
15,9	K.	Statiniukais aptvertoj ant stiebo koplytėlėj šventas Rokas.
N	D.	Kryžius.
16,5	D.	Statiniukais aptvertoj koplytėlėj nebėra Panelės Švenčiausios. Aptvare krikštas.
	K.	Pievoj ant akmens Šventas Jonelis.

9. Purvaičiai — Medingėnai (7 klm.).

1932 — VIII—30.

Ciklometras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
		Kapai: ant akmens koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia (1933 m. jau nebėra); šiaip-jau kryžius ir geležinis kryžius.
170,4	D.	Kryžius su krikštu 1893 m. Aptvertas statiniukais.
170,7	D.	Ant akmenų koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Aptverta statiniukais.
171,0	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis 1893 m.
		Žvirzdalių kapeliai.
174,5	D.	Stoginio kryžiaus vietoj kryžius, keistokos išvaizdos (tokių kitur nėra). Čia senovėj buvo kunigaikščių Verigų sodyba.
174,4	D.	Prie liepos koplytėlėj nebėra Panelės Švenčiausios.
174,8	K.	Prie Šukštos įvažiuojant, apvaliai tašyto rąsto kryžius.

10. Plungė — Kartėna (23 klm.).

1932 — VIII—31.

Atstumas	Kelio pusė	Pavadinimai.
2,7	K.	Kryžius ir krikštas prie Babrungo, netoli tako į „Liurdą."
2,9	K.	Statiniukais aptvertas kryžius.
4,9	K.	Ant stiebo koplytėlėj Karalienė dangaus.
5,1	K.	Ant stiebo koplytėlėj Švento Jonelio nebėra.
5,6	D.	Tik koplytėlės stulpas belikęs.
5,7	K.	Smūtkelis prie kliavo.
5,8	K.	I. Koplytėlė, lyg gotiška, su parašu: „Pundatore tos koplyčes Ona Bielevkene Ant. Valuzis 1930": 1) Panelė Švenčiausioji, 2) šventas Juozapas, 3) Jėzus su atvira širdimi, 4) šventas Antanas. II. Ant didelio akmens geležinis kryžius. Du suoleliu, keturios liepelės.
5,9	K.	Statiniukais aptvertas kryžius.
6,2	K.	Ant akmenų koplytėlėj Šventas Jonelis prie Liepupio su parašu: „Steigejai S. O. Laureckiai 1930 Vyt. D. M."
7,2	D.	Kryžius.
8,8	K.	Ant akmenų koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Telegrafo stulpas 31-118.
9,1	K.	Kryžius.
9,9	K.	Kryžius 1860 m. su parašu: „Ignaca Lymanauska."
N	K.	Koplytėlė ant akmens. Panelė Švenčiausioji su aukso karūna.
11,4	D.	Kapeliai: I. Ant akmens koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia. II. Kryžius. III. Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. IV. Kryžius. V. Kryžius.
12,5	K.	Nuo Domarko išvažiuojant į vieškelį, koplytėlė 1903 m. (103 f.): 1) šventas Zidorius sėja, angelas aria, 2) šventas Jonas Krikštytojas, 3) šventas Jurgis, 4) Panelė Švenčiausioji.
14,4	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas.
14,7	D.	Ant akmens koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia 1892 m.

Atstumas	Kelio pusė	Pavadinimai.
N	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Juozapas 1930 m. Parkaniukais aptvertas.
15,7	D.	Ant akmenų koplytėlėj (tuoj už Minijos) Šventas Jonelis. Greta iš kelmo išvirtęs krikštas. Kairėj per lauko kampą po didelio šakoto ąžuolo matyti senkapiai, parkaniukais aptverti. Kryžius.
16,7	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis (107 f.) Ant stiebo koplytėlėj, parkaniukais aptvertoj, šv. Juozapas 1930 m.
21,5	K.	Kryžius.
23,2	K.	Ant stiebo koplytėlėj tarp trijų topolių (ketvirtas guli išlūžęs): 1) šventas Jurgis, 2) Panelė Švenčiausioji, 3) šventas Rokas.
24,1	D.	Ant stiebo koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia 1901 m. (likę 2 kardu).
N	K.	Ant stiebo koplytėlėj: 1) šventas Rokas ir 2) Smūtkelis.
25,4	K.	Ant akmenų geležinis kryžius.

11. Kartėna — Kretinga (14 klm.).

1932 — VIII—31.

Ciklometras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
27,0	D.	Kryžius.
29,4	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas 1835 m.
30,0	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
30,4	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jurgis.
31,1	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas.
N	D.	Ant stiebo parkanėliais aptvertoj koplytėlėj: V. Sopulingoji Motyna Švenčiausia. R. Panelė Švenčiausioji. Š. Šventas Jonelis. Į kelią — šventasis su hostija.

12. Kretinga — Palanga (12 klm.).

1932 — VIII—28.

Atstumas	Kelio pusė	Pavadinimai,
48,6	K.	Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausioji. Parkaniukais aptverta.
49,1	D.	Kryžius 1893 m. Išpieštas krikštas.
49,2	D.	Kieme kryžius; iš šalių zimsai byra.
49,3	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas 1909 m. Aptvaro tik trys stulpeliai ir keletas statiniukų. Paukščio lizdas. Koplytėlė, pakrypusi; langelis be stiklo; šventie vos besilaiko (1933 m. nebėra aptvaro pėdsakų; pati koplytėlė sugriuvusi, kybo tik ketios lentos).
		Prie tilto per Roužę medžiais aklai apaugęs baltas kryžius.
		Prie Mikuckio svirnelio (Kęstučio ir Vytauto g. g. kampas), kur gyvendavo vyskupas Karevičius, jo atminimui baltas kryžius.
		Prie grovo Tiškevičiaus rūmų Naujajame parke — ant pedestalo Jėzaus statula.
		Prie Birutės kalno — kryžius: „1918—1928. Dešimties metų Nepriklausomos Lietuvos Paminėjimui."
		Ant Birutės kalno: 1) kryžius be kryžmos 1870 m. ir 2) stoginis kryžius 1863 m. (paveikslo nebėra, stogas apkiuręs).

13. Palanga — Darbėnai (17 klm.).

1932 — VIII—29.

Ciklometras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
57,2	D.	Palangos kapai.
59,2	K.	Prie pušies Smūtkelis — krucifiksas, likę tik ranka
61,8	D.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas 1907 m.
62,0	K.	Lauke matyti koplytėlė, aptverta statiniukais.
62,7	D.	Lauke matyti stoginis pakrypęs kryžius.
63,5	K.	Kryžius kieme.
63,7	K.	Ant akmens koplytėlėj Panelė Švenčiausioji (statula nauja).

Cinklometras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
		Lauke matyti koplytėlė.
64,1	K.	I. Prie namo ant akmens Panelė Švenčiausioji.
		II. Tarp triobos ir klėties kryžius.
64,4	K.	Kryžius 1902 m.
65,5	D.	Matyti kapeliai.
	D.	Koplytėlė ant akmenų, aptverta parkaniukais (127 f.): 1) Jėzus neša kryžių ir 2) Karalienė dangaus.
67,1	K.	Prie pušies Smūtkelis.
68,4	D.	Kryžius.
		Kapai.
68,6	K.	Kryžius 1901 m.
69,3	K.	Lauke matyti koplytėlė.
70,9	K.	Prie upelio ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis ir krucifiksas (1924 m. atnaujintas).
71,4	K.	Prie liepos koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
		Geležinkelis.
71,6	K.	Prie pušies koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
72,2	K.	Darbėnų kapai.
N		Kryžius su ilgais parašais netoli kapų vartų.

14. Darbėnai — Grušlaukė (9 klm.).

1932 — VIII—29.

Ciklometras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
74,7	K.	Statiniais aptvertas kryžius 1893 m.
	D.	Kieme kryžius.
76,0	D.	Stoginis kryžius (136 f.).
76,8	K.	Prie ąžuolo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
		Prie upelio buvusi koplytėlė.
	D.	Kryžkely į Latvelių kaimą prie ąžuolo Panelė Švenčiausioji.
	K.	Prie liepos Panelė Švenčiausioji.
80,3	K.	Prie ąžuolo Smūtkelio nebėra.

Ciklometras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
82,1		Ant akmenų koplytėlė.
83,3	K.	Kryžius su nauja kryžma.
83,5	K.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis; atnaujinta, skardinė su mediniais pagražinimais.
83,8	K.	Kryžius kieme.
84,1	K.	Stoginis kryžius. Paveikslas pieštas — Apveizda.
84,3	K.	Prie kliavo koplytėlėj Panelė Švenčiausioji (1933 m. nebebuvo).
	D.	Ant akmens koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia.
84'5	K.	Kryžius kieme.
84,6	K.	Kryžius kieme.
84,9	D.	I. Kryžius ir koplytėlė ant vieno stiebo, aptrūnėjęs (1461 f.): 1) šventas Zidorius sėja, 2) Panelė Švenčiausioji, 3) šventas Juozapas. II. Ant stiebo koplytėlė: 1) šventas Jurgis ir 2) Apveizda.
85,1	K.	Grušlaukės kapai. Prie šventoriaus, kur seniau buvo ant vieno stiebo kryžius ir koplytėlė, dabar kryžius 1931 m. Ąžuolinis ir ąžuoliniais parkaniukais aptvertas.
85,2	K.	Prie šventoriaus kampo: koplytėlė ant stiebo: 1) šventa Agota, 2) šventas Rokas, 3) Angelas Sargas.

15. Grušlaukė — Salantai (10 klm.).

1932 — VIII—29.

Ciklometras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
85,3	D.	Ant akmenų koplytėlėj: 1) Panelė Švenčiausioji, 2) šventas Pranciškus, 3) šventa Barbora.
85,4	K.	Ant stiebo koplytėlėj šventas Jonas Krikštytojas 1856 m. ir 1908 m. (1933 m. nebėra).
		Prie uosio koplytėlė.
		Kieme graži koplytėlė.

Ciklometras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
85,7	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis ir dar du šventieji.
85,8	K.	Koplyčia: 1) Jėzus su atvira širdimi (viršuj „Pundatorius Petras Bendykas 1909"), 2) šventas Petras „Pamislik žmogau", 3) Panelė Švenčiausioji „Miliause Svejsibie", 4) šventas Juozapas „Katąlyku tikejemas". Mūrinė, geležine tvora aptverta.
86,7	K.	Prie pušies koplytėlėj šventojo nebėra.
88,7	K.	Prie topolio Smūtkelis 1922 m.
89,4	K.	Ant akmenų apvali koplytėlė. Šventas Jonelis (154 f.).
N	K.	Kryžius 1929 m. Parkaniukais aptvertas.
N		Kryžius „1922 m. A. M."
89,9	K.	Tipas koplytėlės ir kryžiaus ant vieno stiebo; tik čia kryžius kiek mažėlesnis, nekaip kitur. Koplytėlėj (paveikslai): 1) švento Antano, 2) švento Jono Krikštytojo, 3) švento Pranciškaus.
91,6	K.	Matyti lauke bevirstąs stoginis kryžius.
93,3	D.	Ant akmenų koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Statiniukais aptverta. Prie durų krucifiksas.
94,1	K.	Ant akmenų koplytėlė, aklai uždaryta, su parašu (158 f.): „1908 Pundatorius Knieža Baltramiejus ir Anielie Praša svei".
		Kryžius.
N	K.	Kryžius, parkaniukais aptvertas: „Pavasaris 1916 — 1931 Salantų pavasario kuopa."

16. Salantai — Šateikiai (9 klm.).

1932 — VIII—29.

Ciklometras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
N		Prie Salantų bažnyčios šventoriaus kryžius 1929 m. Parkaniukais aptvertas.
96,3	D.	Ant stiebo koplytėlėj: 1) Sopulingoji Motyna Švenčiausia, 2) Jėzus su atvira širdimi, 3) šventa Kotryna, 4) Karalienė dangaus.

Ciklo-mėtras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
97,7	K.	Gargždelė – Salantų kapai.
99,6	D.	I. Kryžius. II. Ant akmenų koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Parkaniukais aptverta.
99,9	D.	Kryžius.
300,2	D.	Ant akmenų koplytėlėj Šventas Jonelis Ant girnų kūlio; statiniukai nubirę (atrodo buvęs kartelėmis apšaudytas—164 f.).
301,3	D.	I. Kryžius. Krucifiksas po išdaušto stiklo. II. Ant akmenų koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Aptverta statiniukais. Keturios pušys.
301,8	K.	Ant stiebo koplytėlė 1888 m. Nebėra Švento Jonelio.
303,0	K.	Kryžius.
303,1	K.	Prie beržo koplytėlėj Šventas Jonelis.
303,4	K.	Stoginis kryžius — krucifiksas.
305,0	K.	Ant stiebo koplytėlėj Švento Jonelio nebėra.

17. Kapsūdžiai — Zlibinai (4 klm.).

1932 — VIII—30.

Ciklo-mėtras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
50,2	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis.
50,5	K.	Ant stiebo koplytėlėj Sopulingoji Motyna Švenčiausia. Apačioj krucifiksas.
50,7	D.	Ant stiebo koplytėlėj: 1) Sopulingoji Motyna Švenčiausia, 2) Panelė Švenčiausia, 3) šventas Jurgis (1933 m. tik kelmas belikęs).
51,3	D.	Matyti kapai.
52,3	D.	Kryžius su krikštu.
52,8	K.	Žlibinai.
N		Stoginis kryžius su 2 krucifiksais, su parašu: „Lietuvos 10 m. nepriklausomybės sukaktuvėms paminėti, 1928 m.“ Aptvertas parkaniukais.

Ciklo-metras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
		Įeinant į šventorių pro vartelius, prie medžio graži atvira koplytėlė su Smūtkeliu (175 f.). Ant šventoriaus dvi koplytėlės ant akmenų: viena prie galo bažnyčios — gotiška (177 f.), B. Groso darbo; antra — įėjus į šventorių, kairėj sena.

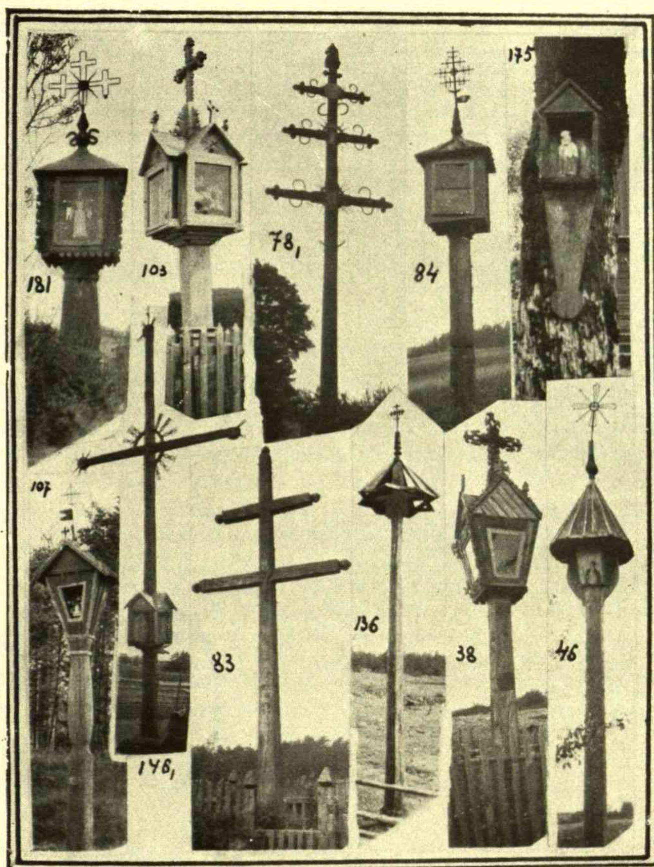
18. Žlibinai — Žarėnai (18 klm.).

1932 — VIII—30.

Ciklo-metras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
54,4	D.	Ant stiebo koplytėlėj Šventas Jonelis 1888 m.
54,6	K.	Prie juodalksnio koplytėlėj Panelė Švenčiausioji.
55,8	D.	Prie ąžuolo Smūtkelis.
58,6	D.	Ant stiebo koplytėlėj: 1) Jėzus su surištomis rankomis, 2) Sopulingoji Motyna Švenčiausia, 3) šventoji, atkišusi ranką.
58,7	D.	Ant akmens didoka apvali koplytėlė — Panelė Švenčiausioji. Auga juodalksnis.
61,4	K.	Prie ąžuolo koplytėlėj šventojo nebėra.
62,7	D.	Kryžkely nuo Icelinės kryžius, aptvertas statiniukais, su parašu: „P. T. K. Petras Samašwsčyz M. 1907".
63,3	D.	Ant akmens geležinis kryžius.
67,3	D.	Kryžius 1928 m.
	D.	Šventas Jonelis koplytėlėj ant akmens prie Žarnos upės.
		Žarėnų kapai.
N	K.	Kryžius.

Piešinys 1.

Piešinys 2.

19. Plungė—Stalgalinės tiltas (po Magdelės kalnų—10 klm.).

1932 — VIII—31.

Ciklometras rodė	Kelio pusė	Pavadinimai.
396,0	D.	Ant stiebo koplytėlė Eidinto kiemely (181 f.): 1) Panelė Švenčiausioji, 2) krucifiksas, 3) šv. Ona, 4) šventasis su vyskupo kepure.
396,7	K.	Visai supuvusi koplytėlė; dalys ant tvoros sudėtos.
399,2	D.	Ant stiebo koplytėlėj (1909 m.): 1) Šventas Mykolas, 2) šventas Zidorius sėja, 3) šventas Jonas, 5) šventas Rokas.
400,0	K.	Pakapinės kapai. Kryžius, koplytėlės stogas ant žemės, geležinis kryžius.
400,1	D.	Ant stiebo Šventas Jonelis.
400,2	D.	Ant akmens čugūno kryžius 1901 m.
403,3	D.	Ant stiebo koplytėlėj: 1) šventa Viktorija, 2) krucifiksas, 3) Panelė Švenčiausioji, 4) šventas Jonas Krikštytojas. Statyta V. Saudargaitės. Aptverta parkaniukais (1933 m. nė vieno šventojo nebėra).
N	K.	Krikštas 1928 m.
404,4	D.	Smūtkelis prie pušies, apsamanojęs.
		Per mišką einant ant Purvaičių, vidury miško koplytėlė ant stiebo: 1) šventas Rokas, 2) šventas Jurgis, 3) šventas Jonelis.

I lentelė

			1	2	3	4	5	6	7	8	10	11	9
	Keliai	Kilometrai	Kryžius	Panelė Švenčiausioji	Šventas Jonelis	Stoginis kryžius	Smūtkelis	Šventas Jurgis	Šv. Jonas Krikštytojas	Krikštas	Jėzus	Nepažįstamas šventasis	Šv. Rokas
1	Plungė — Purvaičiai	11	5	5	—	1	2	4	2	1	1	—	2
2	Plungė — Kapsūdžiai	7	1	7	1	2	1	—	—	1	1	—	1
3	Plungė — ant Kalvarijos	17	10	6	2	1	3	1	1	3	1	—	1
4	Kryžkelis Plungė—Alsėdžiai ant Platelių	11	8	6	3	3	—	—	1	—	—	—	—
5	Plateliai — Gintališkė	6	3	5	1	2	—	—	—	—	—	—	—
6	Gintališkė — Šateikiai	9	9	4	1	2	2	—	—	1	—	2	—
7	Šateikiai — Plungė	15	6	8	6	—	3	2	—	—	—	—	—
8	Plungė — ant Kulių	9	8	5	6	1	—	4	—	1	1	1	2
9	Purvaičiai — Medingėnai	7	3	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—
10	Plungė — Kartėna	23	10	8	3	—	2	2	2	2	1	—	2
11	Kartėna — Kretinga	14	1	2	2	—	—	1	2	—	—	1	—
12	Kretinga — Palanga	12	6	1	—	1	—	—	1	1	1	—	—
13	Palanga — Darbėnai	17	7	5	1	1	2	—	1	—	1	3	—
14	Darbėnai — Grušlaukė	9	8	5	1	2	—	1	—	—	—	—	1
15	Grušlaukė — Salantai	10	3	3	2	1	1	—	2	—	1	1	—
16	Salantai — Šateikiai	9	5	4	2	1	—	—	—	—	1	—	—
17	Kapsūdžiai — Žlibinai	4	1	3	1	1	1	1	—	1	—	—	—
18	Žlibinai — Žarėnai	18	4	3	2	—	1	—	—	—	1	1	2
19	Plungė - Stalgalinės tiltas	10	5	2	2	—	1	1	2	1	—	1	—
	Rasta 1932 m.	218	103	83	37	19	19	17	14	13	10	10	11
	Buvo 1912 m.	218	186	179	65	47	37	31	26	22	21	17	13
	Dingo per 20 m.		83	96	28	28	18	14	12	9	11	7	2
	Tai sudaro %%		44,6	53,6	43,0	59,6	48,6	45,2	46,2	40,9	52,4	41,1	15,4

Santrauka

13	15	19	12	14	20	16	17	21	18	23	24	25	26	27	28	29	30	22	
Šv. Agota (Barbora)	Šv. Zidorius	Apveizda	Šv. Juozapas	Šv. Pliurijonas	Šv. Mykolas	Šv. Pranciškus	Šv. Antanas	Šv. Vincentas	Šv. Ona (Kotryna)	Šv. Stanislovas	Kryžius ir koplytėlė	Angelas Sargas	Šventoji Šeimyna	Šv. Petras	Šv. Ignacas	Šv. Kazimieras	Šv. Joopas	Šv. Viktorija	Iš viso šventųjų
—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	26
1	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29
—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	25
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	24
—	—		1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
1	—	1	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	37
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
—	1	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	23
(1)	—	—	1	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	21
5	4	2	7	5	2	3	3	2	3	1	1	1	1	1	1	1	1	2	382
9	9	9	8	7	6	5	4	4	4	4	3	2	2	2	1	1	1	1	730
4	5	7	1	2	4	2	1	2	1	3	2	1	1	1	—	—	—	1	348
44,4	55,5	77,7	12,5	28,5	66,6	40,0	25,0	50,0	25,0	75,0	66,6	50,0	50,0	50,0	—	—	—	100,0	47,8

I-oj lentelėj įdėti keliai, eiti kilometrais (pirmasis stulpelis). Kiti stulpeliai (be paskutiniojo) rodo šventųjų skaičių. Šventieji surašyti 1912 m. tvarkos eile; 1932 m. eilė iki 8 pasilieka ta pati; toliau ima skirtis: tai neturi didelės reikšmės, nes ten šventųjų labai maža ir dėl to, sakysime vienam iš penkių dingus, pasidaro didelis %; arba vienam naujam atsiradus prie vieno (šv. Viktorija), padidėjimas lygus 100%.

Paskutinysis stulpelis rodo nurodytuose keliuose visus šventuosius.

Pirmoji eilutė apačioj rodo, kas rasta 1932 m., kiek kurių šventųjų.

Antroji eilutė — kiek kurių šventųjų buvo 1912 m.

Trečioji eilutė — kiek kurių šventųjų dingo per tuos 20 metų (nuo 1912 m. iki 1932 m.)

Ketvirtoji eilutė — kurį % sudaro dingusieji po 1912 m. Po 1932 metų procentas būtų žymiai didesnis. Pav., dingusieji kryžiai sudarytų ne 44,5%, bet 80,5%.

% visur imti, palyginus su 1912 m.

Paskutiniojo stulpelio ketvirtoji nuo galo skaitlinė rodo, kiek iš viso buvo 218 kilometruose nueitojo kelio šventųjų 1932 metais — 382, o tai vienam kilometrui vidutiniškai tektų 1,29. Tuo tarpu 1912 m. (trečioji to paties stulpalio eilutė nuo galo) iš viso buvo 730, kas vienam kilometrui vidutiniškai sudaro 3,34.

Antroji ta pačia tvarka skaitlinė rodo per 20 metų dingusių skaičių — 348, kas sudaro 47,8%, palyginus su 1912 m.

Trumpai kalbant: liko 382, dingo 348.

II lentėlė

Šventieji ir jų sodybos.

	Keliai	Iš viso šventųjų						Keliose vietose				Kiek pastatų		Pastatų be švent	%
		1912	1932	Dingo	%	Naujų	%	1912	1932	Dingo	%	Naujų	%		
1	Plungė — Purvaičiai	34	26	8	23,5	—	—	24	16	8	33,3	—	—	—	—
2	Plungė — Kapsūdžiai	29	20	9	31,0	—	—	17	10	7	41,0	—	—	1	5,9
3	Plungė — ant Kalvarijos	67	29	38	56,6	3	4,5	36	21	15	41,0	3	8,3	2	5,5
4	Kryžkelis Plungė — Alsėdžiai ant Platelių	75	25	50	66,6	6	8,0	33	17	16	48,4	3	9,7	1	3,3
5	Plateliai — Gintališkė	24	12	12	50 0	2	8,0	16	11	5	31,0	2	12,5	1	6,2
6	Gintališkė — Šateikiai	40	24	16	40,0	2	5,0	19	19	—	—	4	21,0	3	16,0
7	Šateikiai — Plungė	41	27	14	31,7	7	17,0	26	27	1	4,0	7	27,0	2	8,0
8	Plungė — ant Kulių	51	37	14	27,4	3	6,0	27	24	3	11,1	3	11,1	2	7,4
9	Purvaičiai — Medingėnai	29	6	23	79,3	—	—	15	6	9	60,0	—	—	1	6,6
10	Plungė — Kartena	92	36	56	61,0	4	4,3	58	26	32	55,0	3	5,2	2	3,4
11	Kartena — Kretinga	13	9	4	31,0	4	31,0	12	6	6	50,0	1	8,0	—	—
12	Kretinga — Palanga	11	11	—	—	1	9,0	5	9	4	80,0	1	20,0	—	—
13	Palanga — Darbėnai	27	21	6	22,2	1	3,7	25	19	6	24,0	1	25,0	—	—
14	Darbėnai — Grušlaukė	51	23	28	55,0	—	—	27	16	11	41,0	—	—	—	—
15	Grušlaukė — Salantai	38	20	18	47,3	3	8,0	23	14	9	40,0	3	13.0	1	4,3
16	Salantai — Šateikiai	35	14	21	60,0	1	3,0	27	11	16	59,0	1	3,7	2	7,4
17	Kapsūdžiai — Žlibinai	10	9	1	10,0	1	10,0	8	6	2	25,0	1	12,5	—	—
18	Žlibinai — Žarėnai	24	12	12	50,0	—	—	20	11	9	45,0	—	—	1	5,0
19	Plungė—Stalgalinės tiltas	39	21	18	46,1	—	—	20	10	10	50,0	1	5,0	1	5,0
		730	382	348	47,8	38	5,2	438	279	159	37,0	34	7,7	20	4,5

II-oji lentelė rodo 1912 m. ir 1932 m. kelio tarpų smulkesnį santykį Pažymimas tam tikruose kelio tarpuose išnykusių skaičius (tretysis stulpelis); tai apskaičiuota % (ketvirtasis stulpelis).

Penktajame stulpely pažymėtas visų kelio tarpų naujųjų šventųjų skaičius ir % (šeštasis stulpelis).

Apskritai, naujų šventųjų visame kely, būtent, 218 klm., — 38, arba 5,2%.

Stulpeliai 7, 8, 9, 10, 11, 12 tą pat rodo šventųjų pastatų vietų atžvilgiu.

Apskritai:

1) 1912 m. vietų buvo 438, 1932 m.—279, dingo 159; tai sudaro 37%.

2) Naujų sodybų šventiesiems per 20 metų sudaryta 34, arba 7,7%.

Paskutinieji du stulpeliai rodo skaičių pastatų be šventųjų visiems kelio tarpams iš tų pat apskaičiuotų %.

Visame kely pastatų be šventųjų pastebėta 20, arba 4,5%.

III lentelė

Naujai pastatytieji.

Šioj lentelėj yra naujai pastatytų šventųjų skaičiai, suskirstyti pagal pavadinimus ir apskaičiuota %.

Ši lentelė rodo, kad daugiausia statoma kryžių, paskui Panelė Švenčiausioji. Jų daugiau ir buvo. Jie labiau mėgstami statyti. Apie kitus sunku kas pasakyti, nes pats pagrindinis skaičius mažas.

Pavadinimai	Skaičius	% %
Kryžius	17	44,7
Panelė Švenčiausioji	7	18,4
Smūtkelis	5	13,0
Šventas Jonelis	2	5,0
Šventas Jonas Krikštytojas .	1	2,6
Krikštas	1	2,6
Šventas Juozapas	1	2,6
Šventas Rokas	1	2,6
Šventoji su hostija	1	2,6
Stoginis kryžius	1	2,6
Šventa Viktorija	1	2,6
	38	—

Baigdamas noriu šioj vietoj tikrai širdingą padėką išreikšti savo broliui, Petrui Končiui, 1921 metais davusiam dviratį tiems 218 klm. apvažiuoti, o 1932 metais (ir 1933 m.) apvežusiam mane automobiliu. Be šios paramos kalbėtoji statistikinė madžiaga tikrai nebūtų buvusi padaryta. Dėkui Valstybinei Archeologijos Komisijai už davimą medžiagos fotografijoms. Dar kartą dėkui prof. Pr. Dovydaičiui, pažadinusiam mane sutvarkyti surinktąją medžiagą, ir prof. P. Malakauskiui, davusiam progos išvysti jai šviesą.

Doc. Dr. Ign. Česaitis.

Psichiškai defektingųjų sterilizacija ir valstybė

1. Klausimo pastatymas, 2. Prokreacijos teisė ir jos reglamentacija, 3. Sterilizacijos sąvoka ir jos istorinė apžvalga, 4. Bendra teologų nuomonė dėl valstybės sterilizacijos psichiškai ydingųjų ir 5. Kai kurie sterilizacijos sekėjų priekaištai ir jų kritika.

I.

Kodėl šiandien keliamas ydingųjų žmonių sterilizacijos klausimas? Tai daroma dėl to, kad kitų ir mūsų krašto statistika rodo, kad žmonių giminė laipsniškai vis labiau ir labiau išsigemanti.

Valstybei negali nerūpėti žmonių prieauglio kiekio ir kokio klausimai. Pasak doc. J. Blažio, šie klausimai glaudžiai susiję su ekonominiais ir socialiniais klausimais, su kiekvienos tautos ir valstybės ateities perspektyvomis.

Neabejojamai aktualus klausimas. Liūdnas klausimas, jei psichiškai ydingųjų skaičius didėja kitur ir pas mus, jei ilgainiui visi žmonės būtų pamišėliai ar silpnapročiai.

Bet gal mūsų civilizacijos dar netykoja katastrofos šmėkla? Gal psichiškai defektingųjų statistika nėra tiksli, nes gal jos rinkėjai perdaug reikalauja iš psichiško žmogaus normalumo? L e n z tvirtina, kad „jei rūpestingai ištirtume didesnį skaičių šių dienų kultūringų žmonių, tai negalėtume rasti *beveik nė vieno,* kuris neturėtų liguistų paveldimų palinkimų". Gal čia trūksta tikslesnio tyrinėjimo metodo rasės defektams nutarti?

Kiekvienas, nenoris būti vadinamas psichiškai nesveiku, manau, panašiai į mane galvoja, besigindamas nuo beprotybės siaubo, nes įsikalbėti sau liga taip pat galima.

Kaip yra taip, belieka drąsiai pažvelgti į akis galimam pavojui, tuo tarpu kreipti akis į turimus duomenis.

Mes skaitome [1]), kad Auglijoj (su Wales'u) maždaug iš 1000 gyventojų 8 yra silpnapročiai. Šio termino prasmė reikia suprasti, pasak pranešimų, taip: „Vienintelis pakankamas psichiško defektingumo kriterijus yra socialinis, ir jei asmuo nėra psichiškai visai išsivystęs, t. y. nesugeba savarankiškai su kitais sugyventi ir jam reikia kitų globos ir kontrolės, toks asmuo yra psichiškai defektingas". Psichiškai defektingi skirstomi į idijotus, kurių psichiška padėtis tėra trijų ar mažiau metų amžiaus; į silpnapročius (imbeciles), kurių psichiška padėtis yra nuo septynių iki trijų

[1]) The Reports of the Boards of Control on Lunacy and Mental Deficiency (1928, 1929) ir The Report of the Mental Deficiency Committe 1929 m.

metų amžiaus, ir į mažesnio laipsnio silpnapročius (morons), kurių psichišką padėtis yra nuo dvylikos iki septynių metų amžiaus.

Š. Amerikos J. Valstybėse, pasak Gosney ir Popenoe [1]), iš 100 keturi arba 4,800,000 gyventojų yra reikalingi globos specialiose psichiškai nesveikiems įstaigose.

Lietuvoj visuotinis gyventojų surašymas 1923 m. davė 0,81 psichinių ligonių iš 1000 gyventojų (viso 1630 ligonių). Bet iš tikrųjų, pasak doc. J. Bažio, jų yra daugiau. O iš 1000 naujokų dėl psichinio nesveikatingumo pas mus atleidžiama nuo karo tarnybos 6,09 (4,95 dėl silpnaprotybės ir 1,14 dėl psichinių ligų).

Dr. Smalstys, apvažiavęs buvusiais metais Rokiškio apskrity 28,000 gyventojų, 3 valsčius ir Rokiškio miestą, rado 200 bepročių ir silpnapročių. Šiais metais jis apvažiavo Telšių apskr. 2 valsčius su 21,000 gyventojų ir rado maždaug 150 ligonių. Vadinasi, iš 1000 gyventojų psichiškai nenormalių rasta maždaug 7,14. Pasak doc. J. Blažio, reikia manyti, kad Lietuvoj iš 1000 gyventojų esą mažiausia 2 psichiniu ligoniu (psichiškai susirgusių, „išėjusių iš proto") ir 5 apsigimusius silpnapročius. Tuo būdu Lietuvoj bus maždaug 15,000 psichiškai nenormalių asmenų.

Ar psichiškai defektingųjų procentas nedidėja, nežinome; nes neturime duomenų. Bet iš kitų kraštų statistikos matome, kad silpnapročių procentas auga.

Štai viena priežastis, kodėl kyla psichiškai defektingųjų sterelizacijos klausimas: reikia gelbėti žmonių giminė nuo išsigimimo, ieškoti priemonių rasei pagerinti, tautos sveikatingumui apsaugoti.

Antra priežastis yra ekonominė. Defektinguosius palaiką galingiausi veiksniai — medicinos pažanga, labdarybė, religija daro pastangų, kad šitie ligoniai turėtų globą, būtų gydomi. O kieno sąskaita tai daroma? Valstybės iždo ir labdarybės, vadinasi, visuomenės sąskaita, dažnai su skriauda kitiems pozityviams krašto reikalams.

Pasak doc. J. Blažio, Lietuvoj turime maždaug 6000 tokių psichiškai nenormalių žmonių, kurie reikėtų globoti specialinėse įstaigose. Dabar vienintelė Valst. psichiatrinėj ligoninėj globojama apie 400 ligonių. 6000 defektingųjų išlaikymas specialinėse psichiatrinėse įstaigose, kaip ir turėtų būti, kaštuotų 14,000,000 litų. Kitiems, lengvesnio laipsnio silpnapročiams, kurie sudaro maždaug 3/4 visų silpnapročių, nereikia specialės įstaigų globos; neretai jie sugeba užsidirbti pragyvenimo minimumą.

Kadangi, kaip bendrai manoma, šiuo metu didėja defektingųjų skaičius, kadangi jie turi laisvę veistis ir valstybė negali ar nenori jų segreguoti, tai stipréja tas įsitikinimas, kad reikia kai kuriomis drastiškomis priemonėmis kovoti su psichiniu defektingumu. Norima legalizuoti defektingųjų sterilizaciją.

Už defektingųjų sterilizaciją ir jos įstatymą vis garsiau ir daugiau kalbama. Dr. J. Šliupas 1926 m. Kultūros Kongrese savo referate apie rasės higieną daro išvadą: „Piktadariai, bepročiai, silpnapročiai, alkoholikai, nuomaringi—ligoninėse, kalėjimuose, beprotnamiuose reikia sterilizuoti".

Doc. J. Blažys „Medicinoj" (1926) ir „V. D. Universiteto Medi-

---

[1]) Sterilisation for Human Betterment, 1929.

cinos Fakulteto Darbuose" (1933) rašo: „Lietuvoje psichiškai defektingųjų sterilizacija būtų indikuotina šiais atvejais, 1) laikomiems Valst. Psichiatrinėje ligoninėje arba kitoje analogiškoje įstaigoje, neišėjusiam iš lytinio gyvenimo amžiaus, silpnapročiams, prieš išrašant juos iš ligoninės; sterilizacija netaikoma tranzitorinių, išorinės kilmės, psichikos sutrikimų atvejais; 2) psichiškai defektingiems nusikaltėliams, teismo sprendimu atleistiems dėl psichinio trūkumo nuo bausmės; 3) naujokams, pripažintiems netinkamais karo tarnybai dėl silpnaprotybės, genuininės epilepsijos arba psychiškos ligos".

„Lietuvos Aidas" kartkartėmis yra pasisakęs už psichiškai defektingųjų sterilizaciją.

Lietuvoj, labai, pasak doc. J. Blažio, apytikriai kasmet būtų 300 sterilizacijos kandidatų.

Kas katalikiškosios etikos principais pasakytina apie sterilizaciją, preventyvinės prokreacijos priemonę? Juk statistikos duomens tik konstatuoja faktą, bet teiraujantis, kas yra ir kaip galima bloga pašalinti, negalima nepaisyti taikomų priemonių dorovingumo. Kalbamasis klausimas čia negvildenamas higienos, depopulacijos ar psichiškai defektingųjų prieaugliams atžvilgiu (nors negalima jo ignoruoti), bet kai sterilizacija norima sankcionuoti įstatymu,kyla klausimas, ar valstybė, išleisdama tokį įstatymą, neįžeidžia asmens įgimtų teisių, nuosekliai, ar toks įstatymas yra teisingas. Negalima šio klausimo spręsti, nepagvildenus pačių principų, kuriais tenka atsiremti, beaiškinant individo ir valstybės santykiavimus. Be to, tenka pasiteirauti, kuri yra teologų šio klausimo nuomonė, reikia panagrinėti kai kurie sterilizacijos sekėjų daromi priekaištai teologams.

II.

Sterilizacija norima atimti prokreacijos galia. Todėl prieš kalbėdami apie sterilizaciją eugenikos atžvilgiu, pasiaiškinkime labai painų prokreacijos klausimą. Jis mus tiesiai veda į sterelizacijos problemos sprendimą.

Suponuodami ir sutikdami su tuo, kad prokreacija nėra individualinė ir socialinė priedermė, bet tėra individualinė teisė, svarbu žinoti, ar prokreacijos teisė yra laisva nuo kiekvienos kontrolės ar, priešingai, jos regulavimas yra kompetetingos valdžios, bažnytinės ar pasaulinės, žinioj. Jei prokreacijos teisė nepriklauso jokios valdžios, tai klausimas baigtas. Jei prokreacija yra valdžios žinioje, tai kaip toli valdžia gali įsikišti į šį reikalą, kuri valdžia gali daryti intervenciją, normuodama prokreacijos teisę.

Šį keblų klausimą sprendžia šv. Tomas Akvinietis. Savo „Summa contra gentiles",L. IV,c.78 jis sako: „Considerandum est autem quod, quando aliquid ad diversos fines ordinatur, indiget habere diversa dirigentia in finem, quia finis est proportionatus agenti. Generatio autem humana ad multa ordinatur, scilicet ad perpetuitatem speciei et ad perpetuitatem alicujus boni politici, puta populi in aliqua civitate, ordinatur etiam ad perpetuitatem Ecclesiae, quae in fidelium collectione consistit. Unde oportet quod hujusmodi generatio a diversis dirigatur. In quantum igitur ordinatur ad bonum naturae, quod est perpetuitas speciei, dirigitur in

finem a natura inclinante in hunc finem, et sic dicitur esse naturae officium. In quantum vero ordinatur ir bonum politicum, subiacet ordinationi civilis legis. In quantum autem ordinatur ad bonum Ecclesiae, oportet quod subiaceat regimini ecclesiastico".

Taigi aišku, kad prokreacija nėra tik individualinė teisė, natūros funkcija, bet yra taip pat socialinė funkcija, priklausanti pasaulinės ir bažnytinės valdžios. Ir suprantama, kodėl.

Žmogus gyvena visuomenėj. Besinaudodamas savo teisėmis, negali būti nepriklausomas. Iš vienos pusės, jis turi atsižvelgti į kitų teises ir jų neįžeisti; iš antros pusės, gali reikalauti iš visuomenės paramos, kad galėtų tinkamai savo teisėmis naudotis. Be to, pati prokreacija siekdama ir visuomenės gerovės, turi atsižvelgti į tos visuomenės, tautos reikalus, nuosekliai, socialinė valdžia būtinai įsikiša į naudojimąsi šia teise. Dviejų individų santykiavimas ir jo padarinys nauja būtybė, aiškiai šaukiasi valdžios globos. Nėra abejonės, kad valdžia gali įsikišti į naudojimąsi prokreacijos teise.

Bet kokia yra šio įsikišimo plotmė? Čia mes susiduriame su įvairiomis teorijomis.

Individualistinės teorijos sekėjai, pav., Kantas, Ficht, Humbold, teigia, kad socialinės valdžios uždavinys esąs apsaugoti individualines teises nuo išorinių veiksnių, taigi ir prokreacijos srity valdžios įsikišimas tiek turįs siekti, kad neleistų individams įžeisti kitų teisės. Jei, pavyzdžiui, kas nors piknaudojąs savo laisvės teisę ir, ja besinaudodamas, įžeidžiąs kito teisę, tai valdžia galinti pavartoti prievartą tai negerovei pašalinti.

Prokreacijos teisė neišvengia šios valdžios intervencijos. Vedęs individas, lytiškai santykiaudamas su kita, ne su savo žmona, įžeidžia pastarosios teisę, įgytą santuokos kontraktu. Šiuo atveju valdžia gali sukliudyti, kad kito teisės nebūtų šiaip įžeistos; gali bausti kaltininką ir priversti jį atitaisyti skriaudą.

Bet šios valdžios intervencijos nepakanka. Bendroji gerovė, kuri yra kiekvienos visuomenės tikslas, deda valdžiai dar kitą uždavinį: laiduoti individams patogų naudojimąsi savo teisėmis. Šių patogumų perspektyva skatina individus grupuotis ir kurti šeimą. Taigi nėra pamato dėl kurio naudojimasis prokreacijos teise sudarytų išimtį, paspruktų iš kompetetingos valdžios žinios.

Visai kitaip galvoja pozityvistinės teorijos sekėjai: Schelling, Hegel, Marks, Stahl ir kiti. Jų manymu, valdžia turinti plačiausią galią individo teisių atžvilgiu. Jei atsiremsime šita teorija, valdžiai priklauso galia nurodyti subjektus, kurie gali tuoktis; išleisti sąlygas, kuriose prokreacija turi vykti ir t. t.

Ši teorija klaidinga, nes tepripažįsta vienintelį teisės šaltinį — socialinę valdžią; vienintelis individo buities pamatas yra visuomenė. Ji atmestina, nors net neliestų prokreacijos.

Prokreacijos teisė glūdi pačioj natūroj, kuri ją aprūpino būtinaisiais prokreacijai organais, ir negali turėti savo šaltinio socialinėj valdžioj, nes yra ankstyvesnė už socialinę valdžią ir net kiekvieną visuomenę. Visuomenė be individų yra chimera.

Valdžios priedermė respektuoti individo natūralinę prokreacijos teisę,

ginti nuo kiekvieno išorinio pasikėsinimo ir duoti individui priemonių geriau savo teisėmis naudotis. Nuosekliai, valdžia turi šalinti ir bausti už kiekvieną prokreacijos teisės piktnaudojimą, pav., prievartą ir svetimoterystę, ir duoti galimybių geriau šia teisę naudotis. Todėl ji gali ir turėtų steigti motinystės namus, ligonines ir kitas socialinės globos įstaigas, propaguoti socialinės higienos žinias ir eugenikos priemones, kurios nėra priešingos dorovei ir respektuoja individo teisę. Jos taip pat reikalas yra leisti įstatymus, liečiančius santuokos turtų santvarką, įpėdinystę ir kitus teisinius santykius, kurie kyla iš naudojimosi prokreacijos teise, tik visada tose pačiose ribose.

Ar tai reiškia, kad valdžia jokiu būdu negali apriboti prokreacijos teisės naudojimą, kai to reikalauja visuomenės gerovė?

Valdžia gali netiesiog sukliudyti individą susituokti, pav., kai valdžia laiko vagį kalėjime netiesiog kliudo susituokti.

Valdžia išeidama iš visuomenės gerovės, nepriverstinės tarnybos asmenims, gali uždrausti tuokt s. Taip, katalikų Bažnyčioj draudžiama tuoktis kunigams. Einą į šį luomą iš anksto žino, kad negalėsią tuoktis ir, nuosekliai, nuo to laisvai atsižada.

Bet ar valdžia gali apriboti individo prokreacijos teisę, tiesiog ir be jo noro drausdama susituokti? Valdžia, suprantama, kompetetinga, bažnytinė ar pasaulinė.

Į šį klausimą atsako Dr. utriusque juris Agapito de Sobradillo.

Valdžia 1) gali atimti natūralinę teisę individo, kurs, dėl padarytos piktadarybės, pasidaro pavojingas visuomenei: gali bausti net mirti; 2) kai individas, naudodamasis, kuria nors natūraline teise, nors ir nesąmoningai, daro skriaudą visuomenei, tai turime teisės konfliktą, ir jei jis pats nežino, kaip šiuo atveju turėtų susilaikyti nuo veiksmo, tai visuomenė gali ir net turi jį suvaldyti, kad jis negalėtų kenkti kitiems naudotis savo teise. Tada negalima griežtai pasakyti, kad valdžia atimanti jam teisę. Jis pats iš tiesų jos nebetenka nemoka ja naudotis, neįžeisdamas kito.

Šiais principais Sobradillo daro išvadas su kuriomis gal ne visi sutiksime, nors jis stengiasi būti nuoseklus ir objektyvus. Pavyzdžiui, sergąs užkrečiamąja liga turįs vengti kiekvieno kontakto, galinčio užkrėsti kitus. Jei jis to pats nevengia, tai valdžia galinti jį priversti—izoliuoti.

Taip pat galėtų būti uždrausta naudotis prokreacijos teisė tam, kuris, naudodamasis ta teise, padarytų didelį pavojų visuomenei ir pats savo noru nesivaldytų. Nėra pamato, kodėl prokreacija turėtų sudaryti bendro įstatymo išimtį.

Taigi autorius tvirtina, kad galima apriboti individo prokreacijos teisė, tiesiog draudžiant tuoktis, jei visuomenei reikia būtinai išvengti didelio tykojančio pavojaus.

Be to, valdžia, saugodama kai kurias individualines teises, galėtų drausti santuoką kai kuriems individams, pav., globėjui ir globojamam, adoptantui ir adoptuotam. Tokių pavyzdžių randama įvairiuose įstatymuose.

Dėl tų pačių motyvų, teoretiškai kalbant, valdžia galėtų laikinai uždrausti tuoktis individui, pav., prieš tam tikrą amžių, prieš karo tarnybos atlikimą, jei to dalyko reikėtų, norint išvengti kai kurių pavojų, k. a. pamestų šeimų, nepakankamo vaikų auklėjimo ir tt.

Bet pačiam autoriui kyla didelis abejojimas, ar valdžia gali visai ir visada uždrausti kam nors tuoktis?

Sobradillo, išeidamas iš to paties principo, mano, kad valdžia galinti uždrausti individui net visai ir visada tuoktis, jei to būtinai reikėtų dideliam visuomenės pavojui išvengti.

O priekaištas, kad kalbamieji asmens esą statomi į pavojų nusikalsti dorovei, atremiamas tuo, kad yra individų, kuriems pati natūra kliudo tuoktis, t. y. neturi esminių gimdymo ar lytiškų santykiavimų elementų. Taigi kaip negalima kaltinti įgimties už paklaidas prieš dorovę, kurias tie individai padarysią, taip pat negalima kaltinti visuomenės už padarytus nusikaltimus tų, kuriems santuoka protingai draudžiama.

Bet su valdžios draudimu tuoktis yra susiję̨s nemažiau reikšmingas kitas klausimas, būtent, ar tikrai visuomenės tykoja pavojus?

Nes kaip negalima individui atimti laisvės teisės apytikriais ir spėjamais atvejais, taip pat teisėtai negalime atimti prokreacijos teisės, visai draudžiant tuoktis, jei netikra, kad šios teisės naudojimas sudarysiąs rimtą pavojų visuomenei.

Taigi šiuo atveju toks tikrumas ypač sunkiai prieinamas, nors vis yra daugiau ir daugiau autorių, kurie norėtų, kad visai būtų draudžiama tuoktis sergantiems užkrečiamosiomis ligomis, kriminalistams ir psichiškai defektingiems.

Nors mus tiesiog liečia psichiškai defektingųjų prokreacijos klausimas, bet pilnas M. Agapito de Sobradillo atsakymas tepasako, kiek kitų reikalavimai pateisinami.

Taigi valdžia galinti uždrausti tuoktis individui, sergančiam sunkia užkrečiamąja kuria liga. Nes šis individas užkrėstų savo vyrą ar pačią ir tam tikrais atvejais savo vaikus. Sveikata (nekalbant apie gyvybę), kurią jis stato į pavojų, besinaudodamas santuoka, yra brangesnė už sukliudytą prokreacijos teisę.

Sukliudymas galėtų būti laikinis ar visiškas, žiūrint į tai ar liga pagydoma ar ne. Šie tvirtinimai nėra perdaug griežti, nes moralistai moko, kad individai, sergą užkrečiamosiomis ligomis, nors ir susituokę, neprivalo lytiškai santykiauti, kai gali užkrėsti viens antrą [1]).

Taip dalykas atrodo teoretiškai, bet praktikoje sunku bus ir kartais neįmanoma pasakyti kuomet užsikrėtęs negali tuoktis, nes medicina gali dažnai pašalinti užsikrėtimo pavojų, o ir specialistų diagnozė nevisada gali būti tikra.

Kas pasakytina apie kriminalistus? Jei nebūtų abejojimo, kad kriminalistų vaikai būsią tokie pat, kaip ir jų tėvai, tai valdžia ne tik galėtų, bet ir turėtų drausti santuoką. Nes jei pasaulinė valdžia gali tam tikrais

---

[1]) Šv. T o m a s, Sum. theol., *Suplem.*, q. 64, a. 1 sako: "Vir tenetur uxori debitum reddere in his quae ad generationem prolis spectant, *salva tamen prius personae incolumitate*". Plg. taip pat Sanchez. Dispationum de sancto Matrimonio tomi tres, libr. IX disp. 24.

Al. De Smet De sponsalibus et matrimonio. n. 423, taip pat mano, kad individui, sergančiam sunkia užkrečiamąja liga, galima esą uždrausti tuoktis.

atvejais (jei neturi kitų priemonių) atimti kriminalistui gyvybę, tai juoba gali drausti santuoką, kap jie negimdytų kitų kriminalistų.

Bet ar galima tikrai ar bent apytikriai pasakyti, kad tėvas kriminalistas turėsiąs vaikus kriminalistus ar bent su kriminalistiniais palinkimais. Negalimá paneigti paveldėjimo veikimo, bet tai sritis dar neištirta. Lombrozo teorija ir tvirtinimai apie įgimtą nusikaltėlį sudūžo[1]). Be to, reikia atsiminti, kad auklėjimas dažnai gali pakeisti pavojingiausius individo polinkius.

Taigi jei nėra tikra, kad individas, besinaudodamas prokreacijos teise bus labai pavojingas visuomenei, tai šios teisės (kaip ir kiekvienos kitos teisės) negalima iš jo atimti. Dėl didesnių bepročių nėra didelio keblumo; negali tikrai susituokti tie, kurie nuolat (habitualiter) neturi proto, t. y. bepročiai, taip visiški, arba visų dalykų, taip manomanai arba puspročiai, kurie tebepročiauja esminiuose moterystės dalykuose: jie nesupranta moterystės pačios, jos pareigų ir negali atlikti jos priedermių. Kitiems monomanams tik draudžiama tuoktis, bet moterystė yra tikra. Pamatas yra tas, kad nepakankamai supranta dalyką ir ne labai gali eiti visų moterystės pareigų. Šiaipjau silpnapročiai, labiausiai moterys, atkalbinėtina tuoktis, bet visai uždrausti tuoktis negalima. Nes bemaž negalima iš anksto žinoti, kokie bus jų vaikai, ypač jei antroji šalis yra sveika.

Praktikoj keblumai maži, nes tokie individai, apskritai nesituokia: retas kas norėtų su jais tuoktis, o ir tėvai nenorės leisti savo vaiką tuoktis.

Tagi M. A. Le Sobradillo teoretiškai sutinka, kad valdžia, saugodama visuomenės gerovę galėtų aprėžti ir net absoliutiškai uždrausti individui naudotis prokreacijos teise — galėtų uždrausti tuoktis. Bet ar valdžia gali tai padaryti visai utilitariškais tikslais, pav., vargšams pašalinti, rasei pagerinti? Ne. Prokreacijos teisė turi būti respektuojama ir traktuojama taip pat, kaip ir kiekviena kita natūralinė teisė. Kitaip reiktų klaidingai pripažinti Valstybės visagalybę individo atžvilgiu.

Kad prokreacijos teisė yra lygi su kiekviena kita natūraline teise, tai aišku. Kad individas nėra priemonė valstybei taip pat aišku. Tik ar M. A. de Sobradillo, duodamas valstybei absoliutišką teisę uždrausti tuoktis neutilitariškais tikslais nesąmoningai neparemia valstybės visagalybės teorijos? Tiesa, visa jo kalba yra teoretiška. Tai pats autorius dažnai akcentuoja' sakydamas „en principe“, bet pereidamas į praktikos sritį, susitinka su tokiais keblumais, kad traukiasi atgal ir patį principą tuo būdu minimalizuoja, paverčia negyva raide.

Šios absoliutiškos teisės principą išdėsto mums enciklika „Casti Connubii“. Šv. Tėvas visai neigia, kad valstybė eugenikiniais tikslais galėtų tiesiog ir visada uždrausti tuoktis asmenims, natūrališkai galintiems moterystės funkcijas atlikti. Tai neigia, ne neigdamas eugenikos tikslus, (nors eugenikos studijos palengva žengia ir išvados nėra tikros), bet no-

[1]) Visuomenė ir nusikaltimas, Kaunas 1933, 35 p. K. Žalkauskas, rašo: „Negalima tvirtinti, kaip mano Lombroso, kad esama žmonių, kuriems jau iš prigimties būtų lemta nusikaltėliais būti, tačiau galima sakyti, kad gimsta daugybė žmonių, kurie dėl tam tikrų savo dvasios ir kūno silpnybių greičiau yra tinką tapti nusikaltėliais, negu jais tampa normalios struktūros žmonės“.

rėdamas pasipriešinti „eugenistams“, kurie gina absoliutiško pasaulinės valdžios kompetitingumo principą.

Iš kur kyla šis nekompetingumas? Jis kyla iš teisingo žmonių visuomenės supratimo. Šios visuomenės misija yra palengvinti žmogui normališkai naudotis savo teisėmis, tik ne jas atimti, kur žmogus turi anksčiau už pačią visuomenę. Be nusikaltimo valstybė net bendrajai gerovei negali suvaržyti kitų teisės. Išimtis gal gali būti tik tos teisės, kurias ji pati yra davusi: politinės teisės.

Prof. J. Leclercq sako: „Drausti tuoktis tiems, kurie nesugeba prokreuoti sveikus vaikus, gali iš pirmo pažvelgimo atrodyti iš principo nedraudžiama. Iš tikrųjų tai yra nesėkmingas matas ir netvarkos šaltinis, nes draudimas tuoktis nekliudo nei susiburti nei neteisiems gimimams. Tai yra hipokritiškas matas ir smerkiama įgimtąja teise“[1]) Kiekvienas žmogus, fiziškai tinkąs tuoktis, turi šią teisę ir valstybė privalo ją respektuoti ir, kiek galima, remti individą, kad jo šeima turėtų kuo geriausias gyvenimo sąlygas, auklėjimo, higienos priemones.

Taigi sakome, kad valstybė, neturėdama absoliutiškos teisės prokreacijos klausime, nes, „in quantum ordinatur ad bonum naturae, quod est perpetuitas speciei, dirigitur in finem a natura inclinante in hunc finem, et sic dicitur esse naturae officium; ir quantum ordinatur in bonum politicum, subiacet ordinationi civilis legis; in quantum autem ordinatur ad bonum Ecclesiae, oportet quod subiaceat regimini ecclesiastico“, privalo derinti savo veiklą ir su individo įgimta teise ir su Bažnyčios valdžia.

III.

Čia ne vieta ir ne mano kompetencija smulkiai aprašinėti, kas ta yra sterilizacijos operacija Pakaks pasakyti, kad ji daroma abiem lytims. Ji yra, ypač vyrui, paprasta, greita, ne labai skaudi — lokalinės anestezijos pakanka. Daugelio medikų nuomone, nepaveikia viso organizmo ir nereikalauja nutraukti paprastųjų darbų. Rimtesnė operacija yra moteriai; bet ji vis ir čia nėra sunki. Ji neatima vyrui ir moteriai lytiško patraukimo nei priemonių jam tenkinti; tik apsaugoja nuo prokreacijos padarinio,

Sterilizacija reikia griežtai skirti nuo kastracijos, kur jau seniai žinoma (eunuchai, skopcai ir kt.).

Sterilizacijos esmė — vyrams vasektomija (išvedamųjų sėklinių virželių perpjovimas, išpjaunama 1 cm gabalėlis, kad perpjautieji galai nesuaugtų) ir moterims tubektomija (analogiška operacija su Fallopijaus vamzdeliais) [2]).

Be to, reikia skirti baudžiamoji, terapetiškoji ir eugeniškoji sterilizacija.

---

[1]) Leçons de droit naturel, Namur 1933, III 55.

[2]) Dr. Blažys, op. cit., 43 p.: „Vazektomija yra lengva operacija, daroma be narkozės; tenka daryti tik mažas (1 1/2—2 cm.) mašnelės įpjovimas tam užtenka vietinės anestezijos; operacijai padaryti pakanka 3 minučių, ji mažiau rimta, kaip danties ištraukimas; po operacijos pacientas gali tuoj grįžti į darbą .. Moterų sterilizacija reikalauja daug rimtesnės operacijos — tubektomijos, ta jau ir ji įvykdoma be jokios didesnės rizikos; po operacijos reikia 2—3 savaites gulėti. Moterų sterilizacijai yra dar pasiūlyta kiaušdėčių srities rentgenizacija, bet tai jau ne toks tikras dalykas.“

Baudžiamoji sterilizacija yra tada, kai valstybė įsako ją daryti už kai kuriuos nusikaltimus.

Terapetiškoji sterilizacija yra tada, kai operuojami tie ligonio lyties organai, kurie gresia jo sveikatai ar gyvybei. Nors šios operacijos padarinių ir nebūtų pasiekiama, nedraudžiama (pakol patirtis neduos reikiamos precizijos) sterilizuoti vienu ar kitu būdu ir net išpiauti lytinės liaukos, kurios dėl savo patologiško veikimo liguistai erzintų individą.

Eugeniškoji sterilizacija turi tikslą sukliudyti prokreacijos teisę tiems, kurie galėtų susilaukti ydingų vaikų.

Sterilizacija pirmąjį kartą buvo išleista 1907 m. Š. Amerikos J. Valstybėse, Indiana valstybėj nors jau 1897 m. Michigan'o valstybėj buvo pasiūlytas sterilizacijos įstatymo projektas. 1899 m. vasektomijas pirmasis pradėjo daryti dr. Sharp Indianoj.

Nuo 1907 m. iš 48 valstybių — 23 valstybės turi sterilizacijos įstatymą.

Reikia pastebėti, kad Š. Amerikos J. Valstybėse šie įstatymai, kur jau daugiau kaip 20 metų veikia, nevisada buvo taikomi. To dalyko priežastys — įstatymų kraštutinumas, galimas apgaulingumas, viešosios opinijos prieštaravimas ir daugumo gydytojų nepalankumas. Keturiose valstybėse jie visai nebuvo taikomi.

Iki 1928. I. 1 eugeniškų sterilizacijų padaryta 8515. Didžiausias operacijų skaičius tenka Californijos valstybei, nes iki 1929. I. 1 jų padaryta 6255.

Pirmasis sterilizacijos įstatymas kitur išleistas Kanadoje, Alberca provincijoj 1928 m.

Europoj pirmoji Šveicarija, kantonas Vaud, išleido sterilizacijos įstatymą 1928 m. (article 28 bis de la loi su le Régime de maladie de l'esprit).

Sterilizacija taikoma nepagydomiems psichiniams ligonims ir silpnapročiams, kai iš jų, galutiniu įsitikinimu „selon toutes prévision", tegalima laukti mažaverčių ainių.

Taigi, lig šiolei sterilizacijos įstatymai teveikia Š. Amerikos Valstybėse, Kanados vienoj provincijoj ir Šveicarijos viename kontone, o nuo 1934. I. 1. sterilizacijos įstatymas veiks ir Vokietijoj.

Vokietijos sterilizacijos įstatymas liečia: 1) silpnapročius iš prigimties (maždaug apie 200,000 žmonių), 2) šizofrenikus (80,000), 3) bepročius (20,000), 4) paveldėtą epilepsiją (60,000), 5 paveldėtą šv. Vito šokį (600), 6) paveldėtą aklumą (4,000), 7) kurčius iš prigimties (18,000), 8) sunkius iš prigimties kūno iškrypimus (20,000), 9) sunkius alkoholikus (10,000). Taigi šis naujai žmonių grupei išleistas įstatymas turės atimti prokreacijos galią maždaug 412,600 žmonių.

Kai kuriuose kraštuose projektuojama išleisti sterilizacija. Tik jie yra labai įvairūs[1]).

Gydytojai sterilizacijos klausime skirstosi, galima sakyti, į tris grupes. Vieni iš jų gina sterilizaciją. Kiti sako, jog medikas turįs disponuoti gyvybe ar mirtimi visiškai nepriklausomai, laisvai, pagal savo sąžinę, besivaduodami grynai mediciniškomis racijomis, o ne kurių nors įstatymų varžomas. Dar kiti tvirtina, kad kiekviena sterilizacija esanti nemorališkas dalykas ir todėl ją atmeta, kaip ir abortą.

---

[1]) Plg. Dr. M. T. Nisot, La Question Eugénique dans les divers pays, Bruxelles 1927.

IV.

Kuri yra bendra katalikų teologų nuomonė dėl valstybės psichiškai defektingųjų sterilizacijos?

Siekiame svarbiausią klausimo dalį, būtent, legalizuotą sterilizaciją. Šiuo atveju mums rūpi psichiškai defektingųjų, pav., silpnapročių, bepročių, psichiškai defektingų nusikaltėlių ir epileptikų sterilizacija, įstatymu daroma operacija. Koki buvo teologų šio klausimo nuomonė prieš „Casti connubii" encikliką ir kas pasakytina pagal dorovės dėsnius?

Daugiausia iniciatyvos šiuo klausimu parodė Š. Amerikos J. Valstybių teologai, nes sterilizacija ten buvo spirginąs dienos klausimas. „American Ecclesiastical Review" (1910 — 1912) šią problemą su dideliu užsimojimu nagrinėjo. Tai darė įžymūs moralistai, pav., Fr. S. M. Donovan, (O. F. M.), Fr. T. Laboure (O. M. I.), dr. J. A. Ryan (moralinės teologijos profesorius Washington'o universitete), teol. dr. J. Mayer, filos. dr. C. Bruehl. Visi jie sako, jog įstatymais įsakyta sterilizacija kartais pateisinama moraliniu atžvilgiu. Jie gina sterilizaciją teorijos srity „en principe", nes klausimas buvo atviras ir oficijalinio sprendimo nebuvo.

Bet negalima pasakyti, kad nebuvo priešingų nuomonių. Taip, Fr. F i n n e y (C. M.), Moral Problems in Hospital Practice, 149 p. sako: „Sterilizacija, tiesiog siekiama kaip tikslas ar kaip tikslo priemonė, yra nemorališka ir, nepaisant galutinio siekimo, net ir gero, negalima morališkai pateisinti".

Fr. E. F. B u r k e, „Acute Cases in Moral Medicine", 57 sako: „Valstybė neturi teisės autorizuoti sterilizacijos". Fr. T. S l a t e r (S. J.), Questions of Moral Theology, 266 rašo: „Mes galime daryti išvadą, jog nei dorovė nei mokslas nepripažįsta degeneratų sterilizacijos tam, kad juos apsaugotų nuo jų vaikų propagacijos". Fr. N o l d i n (S. J.), Theol. Mor., II n. 328 rašo: „Patet vasectomiam ab auctoritate publica nec in poenam criminis imponi nec tanquam medium impediendi generationes infirmas vel noxias adhiberi posse." D. P r ü m m e r (O. P.), Theol Mor., II n. 116: „Cum autem haec sterilizatio sit vera mutilatio corporalis (ovariorum vel tesiticulorum), non est moraliter licita, nisi ad organa aegrota curanda atque ad sanitatem totius corporis obtinendam." Tą pat tvirtina šie teologai ir juristai: F. V e r m e e r s c h, Theol. Mor., II n. 323; Fr. C a p e l l o (S. J.), De Matrim., n. 376; P. M i c h e l, Dict. de Theol. Cath: „Mutilation"; B r i c o u r t, Dict. Pr. des Conn. Relig. „Castration"; A e r t n y s - D a m e n, (C. SS. R.) Theol. Mor., I n. 568; S a b e t t i - B a r r e t t, Theol. Mor.,267ir tt.

Įdomu pastebėti, kad D e S m e t, De Spons. et Matr., n. 440 pirmiau tvirtinęs, kad valstybė galinti, nebeturėdama kitų priemonių degeneratų propagacijos keliui užkirsti, dabar (1927 m.), galutinai koriguodamas save, teigia, kad valstybė negali reikalauti šios operacijos. Šia proga jis nagrinėja IV Mechlin'o susirinkimą ir kitus autoritetus, k. a. de Becker'į, Salsmans'ą, de Villers'ą, Schmitt'ą, Ferreres'ą, Wouters'ą, Stucchi, Eschbach'ą ir Tanquerey.

Todėl galime pasakyti, kad priešinga nuomonė dėl valstybės sterilizacijos yra bendra teologų nuomonė. Tų, kurie principijališkai sutiko

pripažinti valstybei šią teisę, yra labai maža. Jų nepakankamos racijos, jų mažas skaičius ir tas faktas, kad jie neturi sekėjų, sakyte sako, kad jų tvirtinimai nepriimtini. Bet negalima jų tvirtinimų visai nepaisyti, ypač dr. J. Mayer'io, kurio išvedžiojimus spauda ilgai komentavo. Juos panagrinėsime vėliau, kuriuos Gnosney ir Popenoe kelia.

Bet dabar nebėra ginčų, tarus žodį Šv. Tėvui, kuris turi būti katalikų nusistatymas. Ir dr. Mayer, ir dr. Ryan, ir Vokietijoj žymus biologas ir eugenistas P. Fr. Muckermann (S. J.), atsimetė nuo savo ankstyvesnio teoretinio tvirtinimo.

Tai ką pasakė Vyriausias Mokytojas? Jo pasakymas reikia pacituoti ištisai. Štai jis:

„Reikia pagaliau sudrausti tą kenksmingą naudojimą, kuris, be abejojimo tiesiog liečia žmogaus įgimtą teisę tuoktis, bet kuris tam tikru būdu tai pat tikrai liečia vaiko gerovę. Yra žmonių, kurie, perdaug susirūpinę eugeniškais tikslais, nesitenkina duoti sveikų patarimų vaiko sveikatai ir vašiam augimui tikriau laiduoti (kas tikrai nėra priešinga tiesiam protui), bet stato eugeniškąjį tikslą aukščiau už visa kita, net ir didesnės svarbos, ir norėtų, kad valdžios įstaigos uždraustų moterystę visiems tiems, kurie jų mokslo taisyklėmis ir spėliojimais, jiems rodos, dėl paveldėjimo turį pagimdyti ydingų vaikų, nors šiaip jie ir tinka moterystei. Negana to, jie nori, kad tiems žmonėms būtų įstatymu, net nežiūrint jų pačių, atimta ši įgimta galia medicinos intervencija, ir tai ne tam, kad būtų išreikalauta iš valdžios įstaigų kruvina bausmė už nusikaltimą arba kad nebūtų prileista prie būsimų nusikaltimų, bet visai neteisiai čia suteikiama teisėjams galia, kurios jie niekada neturėjo ir kurios negali teisiai turėti.

Visi tie, kurie šiaip elgiasi, visai užmiršta, kad šeima yra šventesnė už valstybę ir ypač žmonės nėra pagimdyti žemei ir dabarčiai, bet dangui ir amžinybei. Tikrai draudžiama, kad žmonės, šiaip galį tuoktis, kuriuos, atydžiai ištyrus, spėjama gimdysiant ydingus vaikus, būtų kaltinami labai nusidėję, jei susituoktų, nors ir dažnai jiems turėtų būti patariama nesituokti.

Valdžios įstaigos neturi jokios tiesioginės teisės į savo valdinių kūnus; jos niekada nei dėl eugenizmo nei dėl kitos kurios priežasties negali tiesiog sužeisti ir kėsintis prieš patį kūno neliečiamumą, nes čia nėra nusikaltimo ir nėra jokios priežasties pritaikyti kruvina bausmė. Šv. Tomas Akvinietis moko to paties, kada, klausdamas, ar žmonių teisėjai galį daryti blogo žmogui, kad neprileistų prie būsimų nusikaltimų, tai leidžia kai kurioms kitoms blogybėms, bet visai teisingai ir pamatuotai neigia tai, kiek tai liečia kūno sužeidimą: „Niekada niekas žmonių teismu neprivalo nenusikaltęs būti nubaustas sužeidžiama bausme; negalima jo nei nužudyti, nei sužaloti, nei mušti“ (Sum. theol., 2, 2, q. 108, a. 4 ad 2.).

Be to, patys individai neturi ant savo pačių kūno sąnarių kitos galios, kaip tą, kuri liečia jų įgimtus tikslus; jie negali nei juos naikinti, nei sužaloti, nei kitomis priemonėmis daryti netinkančių įgimtoms savo funkcijoms, nebent kada negalima kitaip aprūpinti viso kūno gerovės, --

toks yra tvirtas mokymas krikščioniškosios doktrinos ir kurį teikia proto šviesa."[1])

Taigi prieš valstybės psichiškai defektingųjų sterilizacijos įstatymą pozityviškas argumentas yra tas, kurį vartoja katalikų dorovė, kalbėdama apie kiekvieną neteisų sužalojimą, sužeidimą. Jis lygiai yra vertingas, kalbant prieš kiekvienos funkcijos ar organo neteisų sužalojimą, pav., išdurti akį, nukirsti ausį, ištraukti liežuvį, atimti prokreacijos galią. Argumentas yra tas, kad niekas neturi teisės sužaloti kito asmens, nebent šituo būdu turėtų apsaugoti jo gyvybę ar sveikatą ir švelnesnių priemonių nepakanka. Neteisinga sužaloti kiti kitų gerovei, nes tokia procedūra būtų tokia pat, kuri norėtų, kad žmogaus kūno sąnariai priklausytų ne jam pačiam, bet kitiems. Žmogaus kūno sąnariai priklauso jam pačiam ne ta prasme, kad jais disponuotų, kaip norėdamas, bet kad naudotųsi jais savo asmenybei. Todėl naudojimasis savo sąnariais turi derintis su protinga įgimtimi. O ši reikalauja, kad žmogus naudotųsi savo sąnariais viso kūno gerovei. palaikytų sveikatą, tobulintų kūno galias, turėtų gerą nuotaiką, suprantama, neįžeisdamas teisingo naudojimosi šia teise. Štai kodėl, kaip jis neturi teisės žudytis, taip pat neturi teisės savęs sužaloti. Yra viena išimtis (tiesą sakant, nė jos nėra, nes ji yra bendro gyvybės apsaugos principo viena aplikacija), būtent, nedraudžiama mutiliuoti organas individo gyvybei apsaugoti. Nes, pasak šv. Tomo Akv., dalis ir jos funkcija yra subordinuota visumai. Paskutiniajai išgelbėti leidžiama aukoti dalis. Taip, piaunama gangrenuota ranka, kuri neabejojamai numarintų žmogų. Taigi nedraudžiama pašalinti svarbūs organai, lytinės liaukos, jei jų patologiška afekcija statytų gyvybę į pavojų. Gyvybė fizinių gėrybių hierarchijoj yra didžiausia gėrybė ir reikia saugoti labiau, nekaip kiekviena kita medžiaginė gerovė. Kiekvienas turi individualinių teisių, iš kurių gyvybė ir kūno pilnatis yra labai svarbi. Sterilizuoti ydingas tik tam, kad jis ar ji neprokreuotų ir tuo būdu nebūtų valstybei naštos, reiškia defektingasis asmuo laikyti priemone kitų gerovei pasiekti. Nelengva suprasti galvojimas eugenistų, kurie norėtų leisti valstybei privesti piliečius prie tokio vergijos laipsnio, kur galima būtų jais operuoti, kaip kokiu daiktu. Valstybės visagalingumo teorija, kaip matėme, yra klaidinga: individas turi teisių, kurios kyla iš pačios įgimties ir kurių valstybė negali nei laužyti nei nepripažinti, bet turi respektuoti.

Enciklikos samprotavimai ir minėtasis argumentas atskleidžia mums šiuos dorovės principus, liečiančius valstybės sterilizaciją. Ar valstybės sterilizacija draudžiama ar ne? Čia pasakysime:

1) Iš esmės draudžiama (illicita) ta sterilizacija, kuri daroma gimimams aprėžti, nes šiuo atveju ji ar šiaip ar taip naikina seksualinio akto natūralinį tikslą, t. y. naujos būtybės prokreaciją, kas visada draudžiama; generacija, kurios jis turi siekti, yra vienintelis jo tikslas, kurį pats vienas pateisina lytinį santykį. Taigi valstybė neturi teisės naudotis sterilizacija net visuomenės pavojui pašalinti, kur ir šiaip jau negali vartoti įgimtąja teise draudžiamų ar pasmerktų priemonių. Šiam reikalui naudojama sterilizacija yra paprasta antikoncepcinė priemonė. Tada

[1]) Litt. encycl. „Casti connubii."

niekas negalėtų neigti, kad valstybė neturinti teisės įsakyti kam nors vartoti ir net nurodyti antikoncepcinių priemonių generacijai sukliudyti. Tuščias yra priekaištas, kad sterilizaciją pateisinanti visuomenės gerovė, kur būtų išvengiama nepageidaujamų nenormališkųjų individų gimimų. Joks tikslas niekada negali pateisinti savaime draudžiamo veiksmo; išmalda. pav., nepateisina vagystės. Nuosekliai, valstybės sterilizacijos gimimams aprėžti negali pateisinti joks tikslas ir su juo susijusi gerovė. Kitaip net atskiri asmens galėtų ja naudotis: moteris, norėdama išvengti nėštumo, ir vargšas, pasiteisindamas jau perdideliu vaikų skaičiumi ir t. t.

2) Ar draudžiama sterilizacija, daroma kitais motyvais, pav., psichiškai defektingiems pagydyti?

Ši sterilizacija nagrinėtina pagal jau žinomus dorovės dėsnius, kalbančius apie kūno sąnarių sužalojimą.

Valstybė neturi teisės kėsintis ant asmens kūno pilnaties arba atimti jam natūralinę teisę grynais utilitarizmo sumetimais. Todėl ji negali drausti individui, sakysime vargšui, tuoktis, kad iždas neturėtų nereikalingų išlaidų.

Bet valstybė turi teisę atimti individui natūralinę teisę, kai visuomenės tykoja didelis pavojus, jei negalima rasti kito išėjimo: tuo tikslu valstybė gali bausti kriminalistą mirti, pasodinti į kalėjimą ir t. t. Ar tuo pačiu tikslu galima sterilizuoti individas?

Reikia pastebėti, kad čia nekalbama apie sterilizaciją, priemonę prokreacijai sutrukdyti. Šiuo tikslu vartojama sterilizacija visada yra draudžiama.

Taigi, teologai, atsakydami į aną klausimą, sako, jog valstybė galinti sterilizacija bausti tada, kai piktadarį galėtų pasmerkti mirti. Todėl tuo atveju, kai individo sterilizacija būtų būtina dideliam visuomenės pavojui pašalinti, bent teoretiškai, galima būtų su ja sutikti.

Šiuo klausimu, mediciniška intervencija, kaipo bausmė už tam tikrus nusikaltimus ir kaipo preventyvinė priemonė recidyviškiems kriminalistams, enciklika „Casti connubii" nepasisako. Šv. Tėvas nei aprobuoja nei smerkia šios priemonės. Vienaip ar kitaip ši enciklikos mintis aiškinama, būtų aiškinama savo sąskaiton. Teologai, kurie jau turėjo prieš akis šį klausimą, k. a. A. Vermeersch, rašo: „Enciklika šiuo klausimu neišsitaria. Ji nemano šiokios priemonės nei smerkti nei jai pritarti. Mūsų nuolanki nuomonė, bent mūsų laikais, negatyvinė, nes šios rūšies bausmės prieštarauja mūsų baudžiamajai sistemai, kuri atmeta tiesiog ir pozityviškai kūną žalojančias pabaudas, plakimą"[1]; B. H. Merkelbach panašiai rašo: „Auctoritati publicae competere possit potestas ea puniendi inflictione vasectomiae aut sterilisationis, — quod punctum a S. Pontifice in encyclica expresse reservatur, — generatim tamen non videtur conveniens, quia non est punitio apta, utpote parum dolorosa, sensui morali multum repugnans, et a pluribus potius exoptata ut impune libidini vacare valeant".[2]

Iš dorovės principų, apskritai kalbančių apie legalizuotą sterilizaciją, eikime juos taikinti psichiškai defektingiems.

---

[1]) Cat. du Mariage Chr., 64.
[2]) Theol Mor. II n. 368.

Sterilizacija, taikoma defektingiems gimimams apriboti yra draudžiama, nes kaip valstybė, vis vien kuriais sumetimais, negali juos aprūpinti antikoncepcinėmis priemonėmis generacijai sukliudyti, taip pat negali individo sterilizuoti lytiško akto padariniui sutrukdyti.

Valstybė gali įsakyti anormališkų sterilizaciją tam tikrai ligai pagydyti. Teigimas remiasi tuo, kas buvo pasakyta apie vieno sąnario subordinaciją visam kūnui.

Jei individas yra visuomenei labai pavojingas beprotis ir teisūs joglobėjai sutinka, tai pasaulinė valdžia gali jį sterilizuoti tai ligai pagydyti. Nes čia valstybė nesikėsina ant individuališkų jo teisių ir tai būtų tokia pat operacija, kur ir kitos sveikatai įgyti ar atgyti. Atbulai, jei individas yra nepavojingas ar maža tėra pavojingas visuomenei ar ta operacija negalima pašalinti ano pavojaus ar jo globėjas priešinasi operacijai, tai valstybė neturi teisės sterilizuoti. Čia panašu į tai, kur valstybė negali priversti operuotis kiekvieną kitą nepavojingą ligonį. Jei verstų, tai savavališkai apribotų individo natūralines teises grynai utilitariškais sumetimais, kas draudžiama.

V.

Sterilizacijos klausimas painus ir kelia daug abejojimų ir ginčų. Jis nėra tik medikų dalykas. Nenuostabu, kad net medicinos, biologijos fiziologijos profanai apie jį kalba ir rašo, nes jis yra glaudžiai susijęs su bendrąja dorove, socijaliniu interesu. Jei medikas tėra kompetetingas tarti savo žodį, ar individas tikrai yra psichiškai defektingas, tai dar anaiptol nereiškia, kad vienas kelias tėra: „Sterilizuok"! Arba jei spėjama, kad tėvai gimdysią ydingus vaikus: „Sterilizuok"! Ne; šį klausimą sprendžia ir moralistai, ir juristai, ir ekonomistai, ir socijologai. Juk ne mediko kompetencija samprotauti, kiek kraštas turįs medžiaginių nuostolių dėl defektingųjų, bet jis turi teisės ir šį problemos atžvilgį nagrinėti; o kalbant apie medicinos santykį su dorove, suprantama, mediko profesija negali būti amorališka, medicinos kalba yra indikatyviška, o ne imperatyviška. Ar galima naikinti gyvybė, ar galima sužaloti kūnas, ar galima atimti natūralinė žmogaus prokreacijos teisė? Kitaip kalbant, ar tikslas pateisina priemones? Principas galįs toli nuvesti ir, šiaip ar taip, šaukiasi kiekvieno sveiko proto ir sąžiningo žmogaus samprotavimo.

Tuo aš norėjau pateisinti savo kalbą dėl sterilizacijos ir tų sterilizacijos sekėjų, kurie, gindami savo tezę, naudojasi ne savo specijalybės argumentacija. O tokių argumentų yra labai daug. Daugiausia jų turi prisirinkę Gosney ir Popenoe veikalėly „Sterilisation for Human Betterment."

Čia kalbėsime štai apie ką:

1) Priekaištas: Kai kurie veiksmai draudžiami privatiniams asmenims, o nedraudžiami socijalinei valdžiai. Pav., šiaipjau individas negali užmušti žmogaus, o, atbulai, tai gali padaryti valstybės valdžia, bausdama mirti. Taip pat sterilizacija draudžiama privatiniams asmenims patiems daryti, o nedraudžiama, kai ją įsako pasaulinė valdžia visuomenės gerovei.

Galima sutikti, kad kurs veiksmas gali būti draudžiamas individui

ir nedraudžiamas valdžiai, taip jog vienas veiksmas gali būti nedraudžiamas vienu atveju ir draudžiamas kitu: užmušti piktadarį negali atskiras individas, bet gali pasaulinė valdžia; lytiškai santykiauti nedraudžiama susituokusiems, bet draudžiama nesusituokusiems; pasisavinti svetimas daiktas galimas individui, atsidūrus galutiniame varge, ir draudžiamas be šios aplinkybės. Tai įrodo, kad materijalinis šių veiksmų objektas nepriklausomai nuo tikslo ir aplinkybių dar nepasako mūsų veiksmų dorovingumo. Sprendžiant jų dorovingumą, reikia turėti prieš akis jų tikslą ir aplinkybes, kuriose jie vyksta; nes jei tikslas ar aplinkybė draudžiama, tai ir veiksmas bus toks pat ir tai pakol aplinkybės ir tikslas pasikeis. Jei tiesa, kad užmušti žmogus gali būti nedraudžiamas ar draužiamas, tai nemažiau tikra, kad užmušti nekaltas visada draudžiamas—draudžiamas taip atskiram individui, taip valdžiai: to dalyko joks tikslas negali pateisinti.

Sterilizaciją ir reikia priskirti šiai veiksmų rūšiai. Ji gali būti gera ar bloga, atsižvelgiant į tiesioginį tikslą ir aplinkybes, kuriose daroma. Ji yra gera, jei daroma ligonio gyvybei išgelbėti; bloga ir draudžiama, jei daroma tiesiog iš įgimties blogu tikslu, ir tokia paliks, joks kitas tolimesnis tikslas jos nepateisina, ar ją darytų atskiras asmuo ar valdžia, pakol ji bus šiuo tikslu daroma.

Bet taip yra su sterilizacija, kai ji daroma tiesiog blogu ir draudžiamu tikslu, būtent, gimimams apriboti: ji draudžiama net tada, kai valstybės leidžiama (fakultatyvinė) ar įsakoma (priverstinė).

2) Kodėl Bažnyčia kadaise leido kastruoti berniukus, kad Sikstino koplyčia turėtų sopranų? Šv. Alfonsas Liguori ir kiti žymūs teologai nekritikuoja tos praktikos, amžiais gyvavusios.

Pasakykime geriau, kad Bažnyčia toleravo paprotį, kurs, manyta, galimas esąs pateisinti. Pirmiausia, kalbama apie berniukus, o ne apie subrendusius žmones. Tikslas — turėti vaikiškų balsų šventoms giesmėms giedoti, o ne sukliudyti prokreacijos teisė. Gal ši aplinkybė gali išaiškinti toleruojamą dalyką, kurį daug teologų, dėja, stengėsi pateisinti.

Ar šv. Alfonsas Liguori pritaria tai praktikai? Tepasako jis pats. Jis klausia: Ar galima kastruoti berniukai jų balsams apsaugoti? Ir atsako, kad „magis probabilis opinio“ yra neigiama, ir nagrinėja septynis didžiuosius teologus. Jis pažymi ir mažiau žymių teologų nuomonę, kurie sutiko su kastracija su ta sąlyga, kad berniukai būtų davę sutikimą.[1] Be to, jis veikale „Homo Apostolicus“, tract. 8, c., 1. n. 3., dar konstatuoja, kad labiau bendra nuomonė yra neigiama. Ilgainiui teologų nuomonės pasidarė griežtai priešingos šitai procedūrai, vis vien kuriuo tikslu ir kuriose aplinkybėse tai būtų daroma.

Tie, kurie apeliuoja į šv. Alfonsą dėl sterilizacijos, pamiršta, kad jei jis aiškiai ir nepasmerkė kastracijos dėl balso tikslų, tai tuo tik respektuoja neskaitlingų autorių pažiūrą, kurio griežtai negalima buvo atmesti.

Bet tai ar ne vis vien doktrinos dėmė? Taip! Ją tegalima paaiškinti, bet neišteisinti. Ji buvo pagonizmo atbalsis. Senovėj kastracijos

[1]) Theol. Mor., III, tract. c. 1, n. 374.

buvo plačiai praktikuojamos. Randame eunuchų Rytų ir Vakarų valdovų rūmuose. Jie buvo ieškomas komercijos objektas ir eunuchų rinkos buvo labai lankomos. Pirmaisiais amžiais jų yra krikščionyse. Tai atvirtę eunuchai. Kai kurie jų net buvo priėmę kunigystę. Tik I Nikiejos susirinkimas pašalina iš kunigystės valingus eunuchus, vis vien kuriais sumetimais įvyko jų sužalojimas, jei nebuvo medicinos pripažintas. Prieš sužalojimą, daromą dorybės sumetimais, šv. Augustinas stato geidulių apvaldymą skaisčia valia: „Pio proposito continentes corpus usque ad contemptas nuptias castigantes, seipsos non in corpore, sed in ipsa concupiscentiae radice castrantes“[1]). Visa ko nepaisant, įsisenėjusi praktika negreit pranyksta, nors vaduojamasi kilniausiais motyvais.

Praeitis nutraukta. Šv. Tėvo encikl. „Casti connubii“ ir naujausių laikų teologai moralistai, sakykime, katalikų Bažnyčia nepripažįsta valstybės legalizuotos eugeniškos sterilizacijos, nes nepripažįsta, kad valdžia turėtų tokią galią, kurios ji niekada neturėjo ir teisiai negali turėti. Bažnyčios doktrina šiuo klausimu galutinai užfiksuota.

3) Bet, sakoma, psichiškai defektingi, neturėdami reikiamo žmogiškiems veiksmams sąmoningumo, neatsako už savo veiksmus; todėl jie, lytiškai santykiaudami jokio įstatymo nelaužo, net jei ir generacija nebūtų galima. Kodėl tad valstybė, sterilizuodama tuo būdu, kad jie, galėdami lytiškai santykiauti, neturėtų šeimos, teisiai nesielgtų?

Šio argumento klaidingumas aiškėja, jei sprendžiame apie nenormališkus tada, kada jie draudžiamai elgiasi, mūsų atveju, seksuališkai santykiauja be padarinių — jie, tiesa, materijališkai nusikalsdami, nėra atsakingi, bet vis dėlto čia negalima bendradarbiauti. Pav., draudžiama silpnaprotis skatinti vogti. Taigi valstybė, sterilizuodama nenormališkus asmenis vaikams užbėgti už akių, draudžiamai elgiasi.

4) Doc. J. Blažys, Medicinos Fakulteto Darbai I, 57—58, taip rašo: „Niekas, rodos, iš sterilizacijos priešininkų neneigia, kad valstybė turi teisės disponuoti pačia piliečių gyvybe, kai eina dalykas apie krašto gynimą. Į gynėjų eiles gauna stoti ir sveiko kūno ir sveikos psichikos žmonės. Psichiškai defektingi nuo karo tarnybos prievolės atleidžiami, nes jai netinka. Jie atleidžiami nuo sunkių pareigų, — iš kitos pusės, valstybė ir visuomenė gauna tiekti jiems ypatingos globos, be kurios būtų pasunkintas arba neįmanomas jų gyvenimas. Valstybė, nieko negaudama iš psichiškai defektingųjų, o tik duodama jiems, turi kiek teisių į jų asmenį, butent: turi teisės neleisti jiems reprodukuotis. O jeigu aukojama, esant reikalui, normalių žmonių gyvybė, tai kodėl negali būti — taip pat gyvam valstybės reikalui — paaukota negimusi gyvybė tų, kurie atsiradę šiame pasaulyje, būtų greičiausiai buvę našta sau ir visuomenei? Iš tikro, valstybės teisė ir pareiga daboti, kad jos piliečių sąstate būtų kuo mažiau biologiškai žemos vertės individų. Įstatymai, kurie draudžia silpnapročiams vesti, juk iš esmės lygiu būdu paliečia „asmens neliečiamybės teises“: skirtumas tarp sterilizacijos ir draudimo vesti tik priemonės griežtume“.

Šis argumentas yra labai pozityviškas ir rimtas. Analizuodami jį

1) De Virginitate, c. 24.

rasime bent penkis kitus argumentus. Todėl reikia juos atskirai ir nagrinėti.

Pirmas iš jų: „Valstybė turi teisės disponuoti pačia piliečių gyvybe, kai reikia kraštą ginti." Tai tėvynės gynimo klausimas.

Taip, vyriausybė turi teisę įsakyti piliečiams ginti tėvynę nuo priešų ir net neįsakomi piliečiai turi savo kraštą ginti.

Bet doc. J. Blažys šį dėsnį nepakankamai tiksliai formuluoja, nes valstybė, net šiuo atveju, įsakydama man eiti į karą, negali norėti, kad aš būčiau užmuštas ar net sužeistas. Priešingai, ji tikisi, kad aš, laimėjęs kovą, grįšiu sveikas, nors atlikdamas savo pareigą aš ir žūčiau, nes to reikalauja iš manęs patrijotizmo dorybė. O defektyviškas asmuo neturi priedermės leisti save sterilizuoti ir jei valstybė jį verčia daryti sterilizacijos operaciją, tai tikrai nori jį sužaloti. Dėl to čia nėra paralelės.

Antras dalykas: psichiškai defektingi, nuo visų pareigų atleisti, visu savo svoriu gulį ant valstybės ir visuomenės pečių.

Jie, tiesa, yra visuomenės našta ir dėl to valstybė ir visuomenė turi taip tvarkyti gyvenimą, kad kuo mažiausia būtų gamtos nuskriaustų žmonių. Bet ar iš to išeina, kad valstybė turinti teisę sužaloti nekaltą žmogų? Defektingas asmuo nėra kriminalistas tik dėl to, kad jis gali prokreuoti. Jei sutiktume su tuo, kad valstybė galinti sterilizuoti kiekvieną pilietį, kurio vaikai galėtų būti defektingi ar nesveiki, tai turėtume prieiti išvadą, kad valstybė galinti elgtis su piliečių kūnu, kaip jai patinka, net sužaloti kitų naudai. Vadinasi, turėtume pripažinti valstybės visagalingumo teoriją, žmogus tesąs daiktas. Tur būt, negrįšime į Spartos laikus, kur lacedemoniečiai visus ydingus kūdikius, senius, paleisdavo žemyn nuo Taigeto kalno viršūnės.

Be to, tvirtinama, kad, jei aukojama normalių žmonių gyvybė, kodėl negalinti būti aukojama negimusi gyvybė? Vadinasi, reikią ydingieji sterilizuoti.

Kokia prasme aukojama normališkų žmonių gyvybė ir kad valstybė neturi teisės sužaloti nekalto žmogaus, tai, rodos, pakankamai įrodyta.

O kad valstybės teisė ir priedermė daboti, kad jos piliečių sąstate būtų kuo mažiau biologiškai žemos vertės individų—su kuo kiekvienas sutinka—,tai nereiškia, kad šiam reikalui valstybė galėtų imtis net draudžiamų priemonių. O skirtumas tarp sterilizacijos ir draudimo tuoktis nėra tik priemonės *griežtumas,* kaip rašo doc. J. Blažys, bet ir priemonės skirtumas. Be to, draudimas tuoktis neatima iš individo pačios teisės, bet tik suspenduoja naudojimąsi ja.

5) Šv. Tomas Akvinietis pateisina atėmimą laisvės tam, kurs yra pavojingas visuomenei, nes visuomenės gerovė svarbesnė už individo gerovę. Jis eina dar toliau, sakydamas, kad galima pateisinti kastracija, jei ji taikoma seksualiniems nusikaltėliams.

Šv. Tomas kalba apie žmogų, aktuališkai pavojingą visuomenei ir nusikaltusį. Jis suareštuotas už savo piktadarybę. Defektingo asmens prokreacijos galia visuomenei aktuališkai negręsia. Dar ne kriminalas, jei defektingas žmogus turi prokreacijos galią. Jis nėra kriminalistas tik dėl to, kad yra defektingas, nei defektingi vaikai nėra kriminalistai, kad jie panašūs į savo tėvus. Daug gerų žmonių yra potencijališki kriminalistai, bet

ne valstybės dalykas sužaloti piliečius, pakol jie nenusikalto įstatymams. Jos teisė bausti aktuališki piktadariai. Šv. Tomas tik seksualinių nusikaltėlių kastraciją pateisina. Taip, bet kaip bausmę už nusikaltimą.

6) Sterilizacijos operacija panaši į kiekvieną kitą operaciją, kur chirurgas piauna žmogaus kūną (savaime blogas veiksmas), kad apsaugotų jo gyvybę (geras veiksmas).

Žmogaus kūno dalys yra subordinuotos viso kūno gerovei. Nuosekliai, nėra savaime blogas veiksmas išpiauti liguista kūno dalis. Bet sterilizacija nedaroma defektingo žmogaus gyvybei apsaugoti, nes jei taip būtų, tai būtų pateisinama, kadangi gyvybė brangesnė už atskirą organą.

7) Miss Green, viena iš Miss Margarett Sanger, kuri yra eugenikos apaštalas, gerbėja, paskelbdama kai kurių Š. Amerikos J. Valstybių sterilizacijos duomenis, su tam tikra satisfakcija pažymi, kad sterilizuoti ligoniai norėdami galėję tuoktis.

Šis argumentas norįs įrodyti, kad nieko blogo žmonėms nedaroma, nes jiems nekliudoma naudotis teisia ar neteisia meile, o net ir ištvirkauti, nedraudžiama karikatūrinti santuokos, yra pakankamai nedorovingas ir nekalba sterilizacijos naudai.

———

Lietuvoj, kaip iš raštų galima pastebėti, jau nemaža yra sterilizacijos sekėjų, pav., doc. J. Blažys, dr. O. Pūdymaitis, dr. Šliupas, V. Gustainis ir kiti.

Visa jų argumentacija labiausiai remiasi tuo, kad sterilizacija esanti „pakankamai rimtai pagrįsta ir tikslinga priemonė prieš paveldimos psichinės nesveikatos plitimą“.

Reikia pasakyti, kad eugeniškoji sterilizacija daugeliui atrodo nesanti nei pakankamai rimtai pagrįsta nei tikslinga priemonė prieš paveldimos psichinės nesveikatos plitimą.

Teleista man bus užcituoti nors vienas autoritetas, būtent, dr. L. Vervaeck, Belgijos kriminalinės Antropologijos Instituto Generalinis Direktorius. Jis sako, jog socijaliniu atžvilgiu nesą abejojimo, kad nenormališkųjų ir defektingųjų metodiška sterilizacija žymiai sumažintų pavojus ir naštas, kylančias iš pauperizmo, kriminalizmo, prostitucijos ir kai kurių paveldimų ligų, ypač nevrozo ir psichozo, tačiau tikrai nenustatyta, kad kitos priemonės, k.a segregacija, terapetija, kova su išsigimimo faktoriais, turėtų būti nepakankamos sulaikyti biologinių ydų bangos, kuri tykojanti rasės.

Pagaliau, juridiniu atžvilgiu sterilizacija iškeltų delikatiškas ir komplikuotas procedūras: ji faktiškai iššauktų dažnai nepataisomų interesų suktybes ir konfliktus.

Mums atrodo nenaudinga ilgiau užtrukti eugenikos srity. Lemiančias moksliškas racijas remia dorovinės srities argumentai, kurie nenormališkųjų sterilizaciją daro nepriimtina.

Pakaks prisiminti, kad eugeniška prognostika kelia daug abejojimų, kaip jau sakėme, mūsų netobulas patologiškojo paveldėjimo dėsnių pažinimas ir diferencinės tarp identiškų afekcijų diagnostikos keblumai, kaip

epilepsija, vienos paveldimos kilmės, kitos pareinančios nuo įgytų įžeidimų, ar tai prokreacijos, ar tai gimimo metu, ar vel kūdikystės ar jaunystės laiku.

Šiandien, dar labai maža tesant specijalistų,... sąžinė liepia griežtai atmesti taip diskutuojamas mokslišku atžvilgiu aplikacijos priemones.

Iš antros pusės, eugeniškoji sterilizacija, taikoma mažai nenormališkųjų grupei, teturėtų labai nežymią įtaką rasei ir socijalinei santvarkai. O jei reiktų ji taikinti masei abejingais paveldimo išsigimimo atvejais, tai vestų į klaidas ir neteisybes, gal būt, didesnes, nekaip socijalinis pavojus, kurio norima šiuo būdu išvengti [1]).

Galima daryti išvada, kad sterilizacija, atremta išimtinai eugeniškomis racijomis, morališkai nepriimtina priemonė; šią valandą jos negalima tikrai moksliškai pateisinti, ir neįrodyta, kad ji būtų vienintelė priemonė, kurios reiktų griebtis, kad visuomenė išvengtų naštos ir degeneruotų dauginimosi pavojaus.

Literatūra

E d u a r d J o r d a n, Eugénisme et Morale, Paris 1931.

H e n r y D a v i s, State sterization of the Unfit, London 1931.

P. A g a p i t o M a r t i n d e S o b r a d i l l o, La Procreation et. la Stérilisation, Paris 1932 (šiuo autoriu daugiausia naudojausi).

M a r i a g e e t N a t a l i t é (Congrés de la Natalité), Bruxelles 1931: D r L. V e r v a e c k, Le probleme de la natalité au point de vue eugénique; d r. F. D a u b r e s s e, Les méthodes eugéniques (Leur valeur scientifique et morale).

D r. J. B l a ž y s, Psichiškai defektingųjų sterilizacija, 31—62: V. D. U. Medicinos Fakulteto Darbai, Kaunas 1933.

D r. R a o u l d e G u c h t e n e e r e, La limitation des naissance, Paris 1929.

L'E g l i s e e t l'E u g e n i s m e (Compte rendu du VIII Congrès National de l' Association du Mariage Chrétien), Paris 1930.

A b b é J a c q u e s L e c l e r c g, Leçons de droit naturel, Namur 1933, III.

D r. H. P f a t s c h b a c h e r, Eugenische Ehehindernisse? Wien 1933.

---

[1]) Mariage et Natalité, 127.

Bibliografija.

Šv. Raštas, S. Įstatymas.

B e a A, De Pentateucho[2] (Institutiones biblicae scholis accomodatae), Romae 1933, VIII + 245 in 8⁰, 15 lir.

Autorius yra Šv. Rašto Instituto Romoj sektorius ir S. Įstatymo egzegezės profesorius.

Veikalas padalintas į tris dalis. Pirmojoj ir autrojoj dalyse kalbama apie Pentateucho autentiškumą, įvairias kritikų išgalvotas teorijas, tinkamai jos įvertinamos; atsakoma į įvairius Pentateuchui daromus priekaištus. Trečiojoj veikalo daly gvildenamas keletas egzegetinių klausimų: pasakojama apie pasaulio sutvėrimą, pirmųjų tėvų nupuolimą, tvaną, pirmutinės istorijos, patrijarkų bei Moizės laikų chronologiją ir Pentateucho mesijines pranašystes.

Veikalas parašytas aiškiai, sumaniai.

B e r t h o l e t A., Die Religion des Alten Testaments (Religionsgeschichtliches Lesebuch), Tübingen 1932, VI+144 in 8⁰.

Autorius bando Šv. Rašto S. Įstatymą atpasakoti paties Šv. Rašto tekstais, kuriuos gretina su vienas kitu pagal evoliucijos dėsnį. Tikėjimas į Dievą pasireiškęs labai vėlai: pereitos įvairios evoliucijos stadijos.

B a l a s t r i J., Biblicae introductionis generalis elementa, Romae 1932, VII+545 in 4⁰.

Autorius nagrinėja Šv. Rašto bendrojo įvado klausimus: Šv. Rašto tekstą, S. ir N. Įst. knygų kanoną, įkvėpimą (daugiausia laikosi žodinio įkvėpimo), hermeneutiką. Veikalas labai sąžiningai parašytas.

B r o o k e — M c L e a n — T h a c k e r a y, The Old Testament in greek, according to the text of Codex Vaticanus, supplemented from other uncial manuscripts, with a critical apparatus containing the variants of the chief ancient authorities for the text of Septuagint, vol. II The later historical Books Part III: I and II Chronicles, Cambridge 1932. 391 — 556, in 4⁰, 20 šil.

Anglų mokslininkai sėkmingai leidžia Septuagintos graikiškąjį tekstą. Buvusiais metais išleistos pirmoji ir antroji kronikų knygos. Rahlfs (Psalmi cum odis, Septuaginta Societatis Scientiarum Gottingensis auctori,-tate edidit, Göttingen 1931, 365 in 8⁰) išleido kritiškai ištaisytą Septuagintos tekstą, o anglų mokslininkai išspausdino kodekso B (Codex Vaticanus) tekstą, kur jie trūkstančias vietas papildo iš kitų kodeksų bei prideda kritišką aparatą. Iš čia kiekvienas gali pats sau sudaryti tekstą. Reikia apgailestauti, kad vienas iš žymiausių bendradarbių Henry St

John Tacheray, garsus helenistas, mirė. Todėl liko jo nepabaigtas leisti Juozapo Flarijaus raštų žodynas.

Budde K., Die biblische Paradiesegeschichte (Beihefte zur Zeitschrift der alttestamentlichen Wissenschaft), Giessen 1932, 92 in 8°, 4,80 mark.

Ceuppens F., De libro Job quaestiones selectae, Romae 1932, 287 in 8°, 25 lir.

Autorius yra Šv. Rašto profesorius Domininkonių Institute „Collegio Angelico" Romoj ir išgarsėjęs egzegetiniais veikalais. Šiame veikale daug kreipiama akies į filologinę komentaro pusę.

Chaine J., Introduction à la lecture des Prophèts (Etudes bibliques), Paris 1932, 274 in 16°, 3 schematiniai žemėlapiai ir 10 pusl. fotografijų, 20 fr.

Autorius pranašų veikimą įpina į istorijos faktus ir tuo jį padaro suprantamesnį. Čia yra tarsi pranašų laikotarpio istorijos santrauka. Autorius gražiai aprašo pranašų asmenis ir veikimo bruožus. Veikalas gerai paruošia pranašų raštų skaitymui.

Dürr L., Das Erziehungswesen im Alten Testament und im Antiken Orient (Mitteilungen der Vorderasiatisch — Aegyptischen Gesellschaft), Leipzig 1932, 159 in 8°, 9 mark.

Idomi S. Įstatymo auklėjimo studija. Kalbama taip pat apie Aigipto, Asirijos ir Babilonijos auklėjimą.

Eissfeld, Der Gottesknecht bei Deuterojesaja, Halle 1933, 27 in 8°, 1 mark.

Autorius nori įrodyti, kad Dievo tarno poema Isaijo knygoje esanti kolektyvinė ir Dievo tarnas idealusis Izraelis.

Gramatica L.—Castoldi G., Manuale della Bibbia[2], Milano 1932, XXIV+492 in 8°, 22 lir.

Tai bendrasis ir specijalinis Šv. Rašto S. ir N. Įst. įvadai. Autorius taip pat duoda istorijos, geografijos, biblinės archeologijos santraukas, kalba apie liturginę Šv. Rašto vartoseną ir kt. Parašytas labai sistematiškai. Tinka aukštesnėms mokykloms.

Institutiones biblicae scholis accomodatae, I: De Sacra Scriptura in universum[4], Romae 1933, XII+522 in 8°, 30 lir.

Įvairius Šv. Rašto įvado traktatus rašo atskiri mokslininkai (Frey, Viccari, Fernández ir kt.). Rašoma apie Šv. Rašto įkvėpimą, kanoną, apokrifiškas knygas, apie originalinius tekstus, vertimus, egzegezės istoriją bei hermeneutiką. Veikalas parašytas moksliškai, vartojama plati literatūra. Veikalas labai rekomenduojamas Šv. Rašto studijuozams.

Kortleitner F. X., Religio Jahvae cohaereatne cum simplicitate vitae nomadum? Oeniponte 1932, 64 in 8°, 2 mark.

Kutal B., Liber Prophetae Joelis, e textu originali latine et metrice versus, explanatus, Olomuc 1932, 106 in 8°.

Autoriaus nuomone, Joelis pranašavęs karalių Achazo ir Ezekijo laikais (730 — 693), taigi prieš Babilonijos nelaisvę, tuoj po pranašų Oziejaus ir Amoso. Komentaras trumpas, bet tikslus.

Matthes H., Einführung in den Geist des Alten und Neuen Testaments, Göttingen 1932, 95 in 8°, 3,60 mark.

Meinhold J., Einführung in das Alte Testament (Geschichte, Literatur und Religion Israels,[3] Giessen 1932, XI + 372 in 8⁰, 8 mark. Naujajame leidime esminių pakeitimų nėra.

Ricciotti G., Storia d'Israele, I: Dalle origini all'esilio, Torino. 1932, 519 in 8⁰, su 208 paveikslais, 25 lir.

Vertingą Izraelio tautos istoriją parašė Giuseppe Ricciotti. Autorius, pirmiausia, supažindina su kaimyninėmis Izraelio tautomis. Šiuo tikslu trumpai aprašo Babilonijos, Asirijos ir Aigipto istoriją. Kiek plačiau liečia El-Amarnas perijodą. Gana plačiai aprašo archeologinius kasinėjimus Palestinoj. Galop, supažindinęs su kananiečių civilizacija, pradeda Izraelio tautos istoriją, t. y. nuo Abraomo. Pirmajame tome Izraelio istorija eina iki Babilonijos nelaisvės (139 — 496 p.). Veikalas ypač tuo įdomus ir naudingas, kad autorius plačiai naudoja nebiblinę literatūrą biblinei istorijai paremti. Knyga skiriama aukštesnėms mokykloms.

Robinson Th. H. — Oesterley, A History of Israel, I: From the Exodus to the Fall of Jerusalem, 586 B. C., 512 p. in 8⁰ ir 11 žemėlapių; II: From the Fall of Jerusalem, 586 B. C., to the Bar-Kokhba Revolt, A. D. 135, 516 p. in 8⁰ ir 11 žemėlapių, Oxford 1932, 30 šil.

Čia Robinson ir Oesterley išleido Izraelio tautos istoriją. Laikotarpį nuo Izraelitų išėjimo iš Aigipto iki Babilonijos nelaisvės — Jeruzelės išgriovimo aprašo Th. H. Robinson pirmajame veikalo tome. Autorius priima, tačiau ne iki kraštutinumo, kritikų teigimus, kuomet parašytos esančios Šv. Rašto S. Įstatymo knygos. Nors šios knygos esančios vėlai parašytos, bet jose esą surašyti seni istoriniai padavimai. Todėl pripažįsta patrijarchų buvimą, izraelitų buvimą Aigipte ir jų iš ten išėjimą, pripažįsta taip pat Moizės buvimą ir jo nuveiktus darbus. Bet yra daug ir netikslumų, klaidingų aiškinimų, su kuriais mokslininkas katalikas nesutiks.

Antrąjį tomą parašė Oesterley, kur jis studijuoja antrą žydų tautos perijodą, būtent, iki Bar — Kokhebos sukilimo. Čia aprašo pačią nelaisvę, valstybės atstatymą, graikų, machabiejų ir romėnų laikotarpius. Ir šiame tome yra netikslumų. Daugeliui aiškinimų mokslininkas katalikas nepritars.

Ruffenach F., Canticum Canticorum[2], Romae 1932, 104 in 8⁰, 8 lir.

Schöpfer A., Bibel und Wissenchaft[2], Innsbruck 1932, VIII+201 in 8⁰, 9 šilingai.

Schulz A., Kritisches zum Psalter (Alttestamentliche Abhandlungen), Münster i. W. 1933, VI+66 in 8⁰, 3,60 mark.

Šis psalmių teksto kritikos veikalėlis skiriamas specijalistams. Nagrinėjama 13 psalmių: 2, 8, 22, 42, 50, 93, 109, 110, 118, 123, 131, 133 ir 139. Bet ne su visais autoriaus pasiūlytais teksto ištaisymais sutiks mokslininkai.

Schumpp M. T., Das Buch Tobias (Exegetisches Handbuch zum Alten Tastament, begründet von Joh. Nikel, krsg. von A. Schulz, Band 11), übersetzt und erklärt, Münster i. W. 1933, LXXXVIII + 292 in 8⁰, 9,80 mark.

Tobijo knyga yra viena iš gražiausių S. Įstatymo raštų. Bet kiek ji darbo davė ir egzegetams ir teologams! Nevienodas ir sugadintas tekstas; knygos rūšies nutarimas, nepaprasti istoriniai ir geografiniai duomens, jos

santykiai su Ahikaro istorija ir kiti neaiškumai žymiai apsunkino darbą. Bet autorius nepabijojo tų sunkumų. Panaudota plati literatūra ir pats komentaras plataus užsimojimo.

Schulz A.—Steinmann A., Das Alte Testament und das Neue Testament ir der Predigt der Gegenwart, München 1932, 71, 1,80 mark.

Sellin E., Einleitung in das Alte Testament[6], Leipzig 1932, 163 in 8⁰, 5 mark.

Sellin'o S. Įstatymo įvadas Vokietijoj labiausiai paplitęs. Nuo Wellhausen'o radikališkos kritikos autorius žymiai nutolęs.

Theodoret von Kyros, Kommentar zu Jesaja, herausgegeben von A. Möhle (Band 5 der Mitteil. des LXX — Unternehmens), Berlin 1932, XXVIII+271 in 8⁰, 20 mark.

Tobac E.—Coppens J., Les Prophètes d'Israël, I: Le Prophétisme en Israël (Les Prophètes Oratnurs)[2], Malines 1932, XXXVI + 192, 20 fr.

Mirusio prof. E. Tobac veikalo „Les Prophètes d'Israël" antrąjį leidimą paruošė J. Coppens, Liuveno universiteto profesorius: jį naujai perdirbo ir paplėtė. Iki šiolei išėjo tik pirmasis tomas. Veikalas labai geras.

Vincent A., Le Judaisme (Bibliothèque Catholique des Sciences Religieuses), Paris 193?, 234 in 8⁰.

Autorius aprašo paskutines žydų autonomijos dienas, rabinų literatūrą, torah dėsto svarbiausius judajizmo dogmatus, ypač monotejizmą; toliau, kalba apie mesijanizmą, žmogų ir jo padėtį, apie dorovę, mistinį gyvenimą, viešą ir privatinį garbinimą Dievo. Čia atsispindi visas šiandienykščių žydų gyvenimas ir mąstymas. Autorius, apskritai, remiasi kitų mokslininkų veikalais, ne šaltiniais. Todėl knyga yra daugiau informacinio pobūdžio, bet parašyta sistematiškai, aiškiai.

Volz P., Jesaja II, übersetzt und erklärt (Kommentar zum Alten Testament), Leipzig 1932, XXXVIII + 310 in 8⁰, 14,20 mark.

Sellin'o leidžiamojoj Šv. Rašto S. Įstatymo knygų komentarų serijoj neseniai išėjo iš spaudos pranašo Izaijo knygos komentaro antroji dalis. Pirmosios dalies komentarą parašė O. Procksch (Jesaja I, übersetzt und erklärt, Leipzig 1930). Procksch, kaip ir Skinner (Cambridge Bible for Schools and Colleges, Isaiah 1915—1917, 2 tom.) ir König (Das Buch Jesaja, Gütersloh 1926), labai konservatyviškai aiškina tekstą. O Volz nuėjo nepriklausomos kritikos keliais, sekdamas Duhm.

Kritika suskaldė pranašo Izaijo knygą į įvairias dalis, bent į tris (kiti dar labiau ją skaldo), kurias parašę įvairūs autoriai, žinomi ar visai nežinomi. Šiems pastariesiems, autoriaus nuomone, priklausąs ir Deuteroizaijas. Bet autorius vis dėlto bando aprašyti jo asmenį ir gyvenimą.

Autoriaus nuomone, Deuteroizaijas gimęs Babilonijoj iš tremtinių tarp 590 ir 580 metų ir vėliau tapęs tremtinių tarsi dvasios vadu. Į jo namus ar kur kitur tremtiniai susirinkdavę švęsti subatos. Per šiuos susirinkimus jis nešykštėjęs juos pamokyti. Todėl gal galima jį pavadinti ir sinagogos steigėju (p. XVII). Vėliau, sugrįžęs į Palestiną ir nepasitenkinęs siauru veikimo plotu, ėjęs skelbti Dievo žodžio pagonims ir todėl esąs

pirmasis misijonierius, šv. Povilo Apaštalo pirmatakas (p. XVIII). XXXX—LV skyriuose įdėtas Jesaja II. Dievo tarno poemą autorius skiria į dvi dalis. Pirmoji dalis — XLII, 1 — 4; XLII, 5 — 9; XLIX, 1 — 6; L, 4 — 9. Ši Deuteroizaijo parašyta dalis yra individualinio charakterio ir yra paties rašytojo, misijų įkūrėjo, autobiografija. Antroji dalis (LII, 13 — LIII, 12) yra parašyta veikiau kito autoriaus, gyvenusio IV ar III amž. prieš Kristų. Ji esanti individualinio ir eschatologinio charakterio. Autorius ir kitus Deuteroizaijo tekstus skaldo, priskirdamas juos įvairiems autoriams. Komentaras turi ir savo gerų pusių.

V o s t é J. — M., De divina inspiratione et veritate Sacrae Scripturae (Opuscula Biblica Pontificii Collegii Angelici),[2] Romae 1932, 207 in 8°, 20 lir.

Veikalas aiškiai parašytas. Autorius laikosi žodinio įkvėpimo (ne mechaniško diktavimo), „secundario tamen et propter sententias.“ Traktato gale (163 — 193 p.) prideda įvairių Bažnyčios dokumentų, visuotinių susirinkimų sprendimų, enciklikų ištraukų ir Biblijos Komisijos nutarimų, liečiančių Šv. Rašto įkvėpimą ir tt.

Dr. V. Padolskis.

Šv. Raštas, N. Įstatymas.

A l l o E. B., L'Apocalypse (Etudes bibliques), Paris 1933, CCXCIV +398 in 8°, 100 fr.

Žymus Friburgo universiteto egzegetas išleido trečiįį papildytą savo garsaus šv. Jono Apreiškimo komentaro leidimą. Kito tokio gero veikalo nėra.

B a r t h a s C., Evangile et nationalisme (Essai d'Escégèse et d'Histoire), Paris 1933, 462 in 8°.

Nacijonalizmo klausimas šiandien labai opus. Dažnai prikišama katalikams, kad jie nemylį savo tėvynės, nors iš tiesų tą meilę tėvynės yra įrodę savo gausingais darbais, kilniais žygiais. Taip elgdamiesi, jie seka pėdomis savo Mokytojo, apie kurį autorius taip atsiliepia: „Jésus, le moins nacionaliste des enfants de son peuple, fut cependant le plus grand patriote du Judaisme“(p. 434).

B a u e r W., Das Johannesevangelium [3], Tübingen 1933, 253 in 8, 8, 65 mark.

R i g a u x B., L'Antéchrist et l'Opposition au Royaume Messianique dans l'Ancien et le Nouveau Testament, Paris 1932, XVI+425 in 8°.

Tai Liuveno teologijos fakultetui įteikta disertacija teologijos magistro laipsniui gauti. Veikalas parašytas su visu mokslišku rimtumu, kas gražiai atestuoja ir pačią mokslo įstaigą.

Veikalas dalinamas į dvi dalis.

Įžangos skyriuj autorius rašo apie eschatologinius žydų įsitikinimus, kuriems taip pat priklauso padavimai apie antikristą ir Dievo karalystės priešus.

Pirmojoj daly autorius gilinasi į S. Įstatymo davinius apie antikristą ir Dievo karalystės priešus. Adomas ir Ieva, nusidedami Rojuj, jau kėsinęsi sugriauti Dievo planus, nors tuoj pažadėta sutriuškinti šėtonas. Tamsybių galybės toliau varo savo pradėtą kovą. Čia kalbamosios pranašystės dėstomos chronologiškai. Prieš pradėdamas nagrinėti N. Įstatymo tekstus, autorius dėsto žydų apokaliptikų pažiūras į daromą opoziciją Dievo karalystei.

Antrojoj daly autorius nagrinėja N. Įstatymo davinius. Pirmajame skyriuj kalba apie Dievo karalystės priešus sinoptikų evangelijose; antrajame—apie šv. Povilo laiško Tesalonikiečiams (2 Tes. 2,3), „nuodėmės žmogų", kuris esąs tas pats, kas ir antikristus, minimas šv. Jono raštuose. Apie šį pastarąjį jis kalba trečiajame skyriuj.

Autoriaus išvada yra ta, kad prieš pasaulio pabaigą sustiprėsią suvedžiojimai ir persekiojimai krikščionių ir prieš Kristaus antrąjį atėjimą gimsiąs asmuo, ypatingai priešingas Dievui ir žmonėms, būtent, antikristas (p. 480). Tik reikia pastebėti, kad individualinis antikristo pobūdis nėra būtina minėtųjų tekstų egzegezės išvada. Todėl daugelis žymių mokslininkų mano, kad antikristas nesąs kažkoks individas, bet veikiau kolektyvaus pobūdžio visuotinio krikščionių suvedžiojimo, persekiojimo simbolis, ir jis būsiąs ypatingai žiaurus prieš antrąjį Kristaus atėjimą.

B o u d o u A., Actes des Apôtres (Verbum Salutis), Paris 1933, LVI+594 in 16°.

Tai prancūziškas vertimas ir komentaras. Veikalas geras. Skiriamas šviesuomenei, kaip ir visos kitos serijos „Verbum Salutis" knygos, kalbančios apie Šv. Raštą.

B a u n Fr. M., Où en est le problème de Jésus? Bruxelles, Paris 1932, 412 in 8°, 24 fr.

Šis veikalas yra viešų Briusely skaitytų paskaitų rinkinys. Čia norima supažindinti su įvairiomis XX amžiaus kritikų nuomonėmis apie Jėzų. Kalbama apie A. Harnack, Wrede, Eisler, J. Weiss, Couchoud, Goguel ir kt. Formgeschichtliche Schule gana plačiai paliesta. Veikalo gale autorius nurodo ir tikrosios kritikos kelius.

B u z y D.,, Les paraboles traiduites et commentées (Verbum Salutis), Paris 1932, XVII+701, in 16°, 24 fr.

Autorius jau nuo seniai įsistudijavęs į paraboles. Pirmasis jo šios srities veikalas „Introduction aux paraboles évangéliques" (p. 476) išėjo 1912 m. Autorius dirbo ir toliau šioj srity, dėdamas įvairias parabolių studijas ir komentarus „Revue biblique" ir kituose žurnaluose. Iš šių studijų išaugo autoriaus knyga: „Les symboles de l'Ancien Testament" (Paris 1923).

Autorius, apie 30 metų gyvenąs Palestinoj, galįs pasivadinti „un vieux Palestinien" (p. XV), gerai pažino to krašto gamtą, žmonių įpročius, jų kultūrines ir socijalines sąlygas. O visa tai atsispindi ir evangelijų parabolėse. Todėl autorius nekartą sugebėjo įnešti naujos šviesos į parabolių aiškinimą.

Autorius priskaito tik 33 paraboles, nes trumpesnių palyginimų nelaiko parabolėmis. Čia jis laikosi prof. Vosté parabolės apibrėžimo: „comparatio explicita in longius producta" (Parabolae selectae Domini Nostri

Jesu Christi, I^2, 58). Be kai kurių diskutuotinų dalykų, veikalas yra rimtas, ypač geras padėjėjas pamokslininkams.

C a m e r l y n c k A., Evangeliorum secundum Matheum, Marcum et Lucam, necnon quarumdam partium Joannis Synopsis cum Introductione de Quaestione Synoptica,[4] Brugis 1932, LXXXIV+229, in 4^0, 40 fr.

Negalintiems pasinaudoti graikiška evangelijų sinopse, šis lotyniškas leidimas bus didelė pagalba, studijuojant sinoptinį klausimą.

D i r k s e n A. H., The New Testament concept of Metanoia (A Dissertation submitted to the Faculty of Sacred Sciences of the Catholic University of America) Washington 1932, XI+256 in 8^0.

E r d m a n n G, Die Vorgeschichte des Lukas—und Matthäus—Evangeliums und Vergils vierte Ekloge, Göttingen 1932 147 in 8^0, 7,50 mark.

E r r a n d o n e a I., Epitome grammaticae graeco—biblicae, Romae 1933, 116 in 8^0.

F e s t u g i è s e A. J., L'Idéal religieux des grecs et l'Evangile (Etudes bibliques), Paris 1932, 340 in 8^0, 60 fr.

Žydai nekantriai laukė Mesijo, bet Jį atėjusį atmetė. Kodėl Jį priėmė pagonys graikai? Todėl, kokiais idealais jie gyveno? Autorius šiame savo veikale kalba apie religinį graikų idealą. Veikalas padalintas į dvi dalis: pirmojoj daly — graikų filosofija, antrojoj — graikų religija. Veikalo gale (p. 171—340) yra 5 specijalinės studijos—„excursus". Autorius pasakoja, kaip graikai jautę reikalingumą šviesos, bet patys jos pasiekti negalėję ir paskiau ją radę evangelijoj. Pasakoja, kaip graikai savo giliomis aspiracijomis pasiruošę išganimui priimti, nors savo klaidingomis nuomonėmis ir nukrypimais buvę nuo jo toli. Šią dvasios nuotaiką radęs Povilas graikuose pagonyse, ypač atėniečiuose, kai atėjęs jiems skelbti nežinomojo Dievo. Kad graikai buvo priversti pamesti savo klaidas ir priimti tiesą, autorius šiame veikale nekalba. Tai tolimesnės studijos objektas.

F u c h s E., Christus und der Geist bei Paulus, eine biblische—theologische Untersuchung, Leipzig 1932, VII+131 in 8^0.

Knygelė yra habilitacijos darbas.

G o g u e l M., La foi en la résurrection de Jésus dans le christianisme primitif (Etude d'histoire et de psychologie religieuses), Paris 1933, XI+469 in 8^0, 70 fr.

Šis stambus autoriaus veikalas yra tarsi neseniai išleisto autoriaus veikalo „Vie de Jésus" pabaiga. Autorius, atmetęs Kristaus prisikėlimą iš numirusių, tiria klausimą, kaip apaštalai suprato Kristaus prisikėlimą, nes vis dėlto tikėję, kad Kristus, prisikėlęs iš numirusių.

Tikėjimas į Kristaus prisikėlimą paremtas esąs dviem argumentais: tuščiu karstu ir Kristaus pasirodymais. Pradžioj užtekę pirmojo argumento. Apaštalai, regėdami tuščią Kristaus karstą (t. y. uolą, kur gal klaidingai pamanę, kad buvęs padėtas Kristaus kūnas), padarę išvadą, kad Kristus kėlęsis. Kaip tai esą suprasti? Tai, pirmųjų krikščionių manymu, nereikią suprasti Kristaus sielos grįžimą į kūną, bet Jo kūno paėmimą į dangų. Tik vėliau pradėta esą manyti, kad Jo siela grįžusi į kūną.

Vėliau, ginčams iškilus, pirmojo argumento nebeužtekę ir buvęs pridėtas antrasis argumentas, būtent, Kristaus pasirodymai. Bet galimi

esą holiucinacija išaiškinti. Autorius, darydamas tokias išvadas, dėja, visai nesiskaito su autentiškais evangelijų liudijimais; jis nė psichologiškai jų nepagrindžia.

G o g u e l M., Jésus et les origines du Christianisme: La Vie de Jésus, Paris 1932, 586 in 8⁰, 60 fr.

Kristaus asmuo ir šiandien aktuališkas. Tai rodo net faktas, kad įvairūs mokslininkai nesigaili laiko ir darbo Kristaus asmeniui nušviesti ir Jo gyvenimui aprašyti. Prieš du metus išėjo iš spaudos vertinga prof. J. Lebreton knyga „La Vie et l'enseignement de Jésus Crist Notre Seigneur (Paris 1931, 2 tomai 469 ir 525 in 12o, 60 fr.). Neseniai išėjo tik ką minėtasis F. Klein'o veikalas. O pernai pasaulį išvydo Goguel'o knyga: „La Vie de Jésus“. Bet jos dvasia mums labai svetima. Nors autorius ir kovoja su Couchoud, kuris drįso neigti net Kristaus buvimą, bet jo knygoj vis dėlto dvelkia protestantiško liberalizmo dvasia.

Autorius iš Kristaus gyvenimo visai išbraukia antagamtinį elementą. Stebūklai neigiami. Nors pagydymų autorius a priori neneigia, vis dėlto jų neišaiškina atskirais atvejais. Kiti stebūklai, pav., prikėlimai iš numirusių, duonos padauginimai, Kristaus persimainymas, esą, jo nuomone, visai vėlesnio padavimo išgalvoti ar natūrališki faktai, mums nežinomi, perdėti, išpūsti. Tik Kristui mirus, pradėta esą manyti, kad Jis daug stebūklų padaręs.

Kristaus viešajam veikimui autorius skiria vienerius metus ir šio laikotarpio rate stengiasi nupiešti vystimąsi Kristaus religinės sąmonės. Kristus iš pradžių dėjęsis tik paprastas pranašas, Dievo siųstas asmuo paruošti žmonių ateisiančiai Dievo karalystei; tik vėliau, įvairių aplinkybių veikiamas, pradėjęs dėtis Mesijas, Žmogaus Sūnus, kurio kančia ir mirtis yra sąlyga Dievo karalystei ateiti. Tik Kristui mirus, pradėta esą manyti, kad Jis buvęs dieviška būtybė (p. 162).

Psichologiniam Kristaus vystimuisi parodyti autorius atsidėjęs gvildena evangelijų tekstus, juos įvairiai skaldo, dalija ir dažnai jų vertę neigia. Evangelijų tik griaučiai palikti. Nors veikalas ir pasižymi erudicija, bet kritikos neišlaiko.

G u i g n e b e r t C., Jésus (Bibliothèque de Synthèse Historique), Paris 1933, 692 in 12⁰, 45 fr.

Autorius, nors ir neneigia Kristaus buvimo, kaip tai daro Couchoud, bet vis dėlto neigia visą Kristaus gyvenimo dieviškumą ir kilnumą. Autoriaus nuomone, Jėzus, nors skelbęs besiartinančią Dievo karalystę, bet visai nesidėjęs Mesijas; Jo padaryti lyg stebūklai tesą keletas pagydymų nerviškų ligonių, Kristaus viešasis veikimas tetrukęs vos keletą mėnesių arba, atmetus slapstymosi laiką, tik keletą savaičių. Tik Kristui mirus, apaštalai pradėję tikėti, kad Jis buvęs Mesijas. Tam dalykui pagrindą davę regėjimai prisikėlusio Kristaus, kitaip sakant, haliucinacijos. Ir prasidėjęs puošimas Kristaus gyvenimo įvairiais pasakojimais. Sinoptikų evangelijose aprašoma ne Kristaus gyvenimas, bet pirmosios po apaštalų laikų kartos tikėjimas. Autorius visai nesiskaito su autentiškais evangelijų tekstais ir visai nepagrindžia ekstravagantiškų įžulių savo išvedžiojimų

H o r s t J., Proskynein, Beitrag zur Sprache und Geschichte der urchristlichen Frömmigkeit, Gütersloh 1932, XV+326 in 8°.

H u b y J., Le discours de Jésus après la Cène suivi d'ume étude sur la connaissance de foi dans saint Jean (Verbum Salutis), Paris 1933, 191 in 16°, 24 fr.

K l e i n F., La Vie humaine et divine de Jésus—Christ Notre—Seigneur, Paris 1933, 474 in 4° ir žemėlapis, 120 fr.

Tik ką išėjo iš spaudos liuksiškas nepaprastai gausiai iliustruotas (apie 400 garsiausių menininkų paveikslų reprodukcijų) Kristaus gyvenimo aprašymas. Tai Šventųjų Metų proga autoriaus dovana plačiajai visuomenei. Autorius Félix Klein — gerai užsirekomendavęs rašytojas, kurio daugelis veikalų apvainikavo Académie Française. Nors šis veikalas skiriamas plačiajai visuomenei, bet yra moksliškai pagrįstas. Autoriui yra gerai žinomi paskiausi egzegezės ir biblinės istorijos veikalai. Knyga yra kartu ir geras meno dalykas taip kalba, taip iliustracijomis, taip gražiu išleidimu. Įdėta daug ir religinės šilumos. Veikalas rekomenduojamas visiems.

L a g r a n g e M. J. — L a v e r g n e C., Synopse des quatre Evangiles en français d'après la Synopse grecque du R.P.M. — J. Lagrange (Etudes bibliques), Paris 1932, 267 in 16°, 15 fr.

Kadangi prof. M. J. Lagrange sudaryta graikiškoji keturių evangelijų sinopsė ne visiems prieinama, tai C. Lavergne parašė prancūziškai.

L a v e r g n e C., Evangile salon saint Luc (Etudes bibliques), Paris 1932, 279 in 16°, 18 fr.

Tai plataus prof. M. J. Lagrange'o komentaro santrauka.

L i e t z m a n n H., An die Galater (Handbuch zum Neuen Testament, herausgegeben von H. Lietzmann), Tübingen 1932, 46 in 8°, 1,80 mark.

Lietzmann'o leidžiama Šv.Rašto N. Įstatymo kometarų serija yra moksliška.

L u s s e a u et C o l l o m b, Manuel d'Etudes bibliques, IV: Les Evangiles, Paris 1932, IX+907 in 8°, 45 fr.

Šių dviejų autorių biblinių studijų vadovėlio ketvirtasis tomas turi dvi dalis: pirmojoj daly įdėtas bendrasis ir specijalinis keturių evangelijų įvadai. Prijungtas specijalinis skyrius (p. 180 — 237) aprašo geografinę, politinę, religinę ir socijalinę evangelijų aplinkybes. Antroji dalis — keturių evangelijų platus analizavimas, arba trumpas komentaras.

M e i n e r t z M, — V r e d e W., Die katholishen Briefe[4], Bonn 1932, VIII+200 in 8°, 6,60 mark.

Šis katalikiškųjų laiškų komentaras įeina į „Bonner Bibel" seriją. Prof. M. Meinertz komentuoja Jokūbo laišką, o kitus laiškus—W. Vrede. Komentaras taikomas platesnei visuomenei.

M e r k A., Novum Testamentum graece et latine apparatu critico instructum, Romae 1933, 854 in 16°, keturi žemėlapiai, 18 lirų.

Šv. Rašto Institutas Romoj jau seniau išleido keletą knygų, seminarijoms tinkamų Šv. Rašto vadovėlių (Institutiones biblicae scholis accomodatae, 3 tom.). Dabar išleido kritišką N. Įstatymo lotynišką ir graikišką tekstą. Darbas atliktas sąžiningai ir vykusiai, Graikiškas tekstas labiau paneši į H. von Soden, Souter ir Vogels išleistus tekstus, nekaip į West-

cott—Hort, B. Weiss ir Nestle paruoštus leidinius. Nors leidėjas Vatikano kodeksą, apskritai, laiko geru, bet vis dėlto daug taisytinu. Aiškiai pasisako prieš Westcott — Hort dėsnį: „brevior lectio probabilior."

Iki šiolei teologijos fakultetuose ir kunigų seminarijose buvo paplitęs protestantiškas Nestle'ės leidimas (Novum Testamentum graece et latine, Stuttgart, Privilegierte Württembergische Bibelanstalt). Labai pageidautina, kad šis kataliko mokslininko tikrai vykęs, kritiškai išleistas „Novum Testamentum graece et latine" užimtų protestantiškojo leidimo vietą; jis net pigesnis už pastarąjį. Formatas mažas, popierius geras.

Molitor H., Die Auferstehung der Christen und Nichtchristen nach dem Apostel Paulus, Münster i. W. 1933, XX + 127 in 8°, 6,15 mark.

Veikalas padalintas į tris dalis. Pirmojoj daly autorius kalba apie krikščionių, o antrojoj daly apie nekrikščionių prisikėlimą iš numirusių pagal šv. Povilo laiškų doktriną. Trečiojoj daly studijuojami kiti N. Įstatymo raštai, paskiausios S. Įstatymo knygos ir žydų literatūra apie prisikėlimą iš numirusių.

Pallis A., Notes on St. Mark and St. Matthew, Oxford 1932, XII + 109 in 8°, 3 šil.

Pfeiffer E., Praeparationen zum Neuen Testament: Evangelium nach Markus, Leipzig 1932, 43 in 8° 1,60 mark.

Knygelės tikslas—pagelbėti nedaug temokantiems graikiškai skaityti šv. Morkaus evangelijos graikišką tekstą: paaiškinami žodžiai, nurodomos etimologija ir gramatikos formos. Tuo norima patarnauti egzegezei. Autorius laikosi Nestle'ės išleistojo graikiško teksto. Knygutė parašyta vykusiai.

Pölzl — Innitzer, Kommentar zum Evangelium des heiligen Matthäus mit Auschluss der Leidensgeschichte[4], Graz 1932, XX + 451 in 8°, 20 šilingų.

Rohr I., Der Hebräerbief und die geheime Offenbarung des heiligen Johannes, übersetzt und erklärt,[4] Bonn 1932, VIII + 142 in 8°, 4,60 mark.

Tai „Bonner Bibel" serijos komentaras. Šį kartą katalikiškųjų laiškų komentaras išleistas atskirai. Autoriaus nuomone, laišką į žydus redagavęs Apolis. Tik mintys esančios šv. Povilo.

Apokalipsės egzegezėj autorius nurodo liberališkosios egzegezės pasislinkimą tradicinių nuomonių link, ypač knygos vieningumo atžvilgiu.

Schneider J., Δόξα (Eine bedeutungsgeschichtliche Studie), Gütersloh 1932, IV + 183 in 8°.

Sickenberger J., Die Briefe des heiligen Paulus an die Korinther und Römer (Die Heilige Schrift des Neuen Testaments, herausgegeben von Dr. Frits Tillmann), übersetzt und erklärt,[4] Bonn 1932, XVII + 333 in 8°, 10,50 mark.

Fr. Tillmann'o redaguojama Šv. Rašto N. Įstatymo knygų komentarų serija, dažnai vadinama dar „Bonner Bibel," leidžiama Bonnoj, skiriama išsilavinusiai visuomenei. Leidinio sekimasis didelis. Įvairūs komentarai buvo greitai išpirkti, Todėl nuo 1931 metų pradėta leisti šių knygų jau ketvirtasis leidimas.

Dr. Sickenberger, Müncheno universiteto profosorius, taip pat paruošė ketvirtąjį savo komentaro leidimą. Autorius išdėsto teksto prasmę,

kuri, jo nuomone, yra tikriausia. Vengia įvairių nuomonių diskusijų. Tai nesiderina su jo veikalo tikslu, nes veikalas skiriamas platesnei visuomenei, kuriai tokios diskusijos yra įkyrios. Šiaip komentaras labai geras. Žymesnių pakeitimų naujajame leidime nėra.

S t a a b K., Pauluskommentare aus der Griechischen Kirche (Aus Katenenhandschriften gesammelt und herausgegeben), Münster i. W. 1933, XLVIII+674 in 8°, 31,85 mark.

T h e o l o g i s c h e s W ö r t e r b u c h zum Neuen Testament, herausgegeben von Gerhard Kittel, Stuttgart 1932 — 1933 (Lieferung 1 — 10) 64 in 4°, prenumeratos kaina—2,90 mark. už sąsiuvinį.

Šis teologijos N. Įstatymo žodynas yra naujai perdirbtas ir žymiai paplėstas leidimas biblinio teologijos N. Įstatymo žodyno, kurį buvo išleidęs H. Cremer (Biblisch—theologisches Wörterbuch der neutestamentlichen Gräcität,[11] išleista Kögel'io 1923 m.). Tik čia jau kolektyvinis darbas. Rašo įvairūs specijalistai, redaguoja G. Kittel. Numatoma apie 30 sąsiuvinių. Centrinis žodyno objektas yra N. Įstatymo teologija. Bet paliesta yra ir S. Įstatymas, rabinizmas, gnoza ir misterijų religijos. Išdėstytos ortodoksinio protestantizmo nuomonės. Tik trumpai priminima priešinga katalikų nuomonė. Be polemikos. Katalikams veikalas vis dėlto gali būti naudingas, ypač filosofijos istorijos ir filologijos dalykuose.

V a n n u t e l l i P., De presbytero Ioanne apud Papiam, Roma — Torino 1933, 62 in 8°, 5 liros.

V o s t é J. M., Commentarius in Epistolam ad Ephesios[2], Romae — Parisiis 1932, 352 in 8⁰, 30 lirų.

Pradžioj įdėtas platus paties laiško įvadas (p. 92). Komentaras yra labai gražus. Šiame antrajame leidime autorius jau yra giliai įsitikinęs, kad vadinamasis laiškas Efeziečiams iš tiesų buvęs adresuotas Laodikiečiams. Tik ne visi su šia autoriaus nuomone tesutinka.

Dr. V. Padolskis

Fundamentalinė teologija.

A d a m K., Jesus Christus[2], Augsburg 1933, 349 in°.

A l g e r m i s s e n K., Die Gottlosenbewegung der Gegenwart und ihre Ueberwindung, Hannover 1933, XVI+358 in 8°, 5 mark.

Autorius kalba apie bedievių organizacijas ir metodus kovoti su religija, su Dievu. Plačiai paliečia Rusijos bolševizmą ir Vokietiją. Gale nurodo būdus kovoti su bedievių veikimu. Autorius visame savo darbe optimistiškai ragina pasitikėti Dievo Apvaizda ir tuo, kad „anima est naturaliter christiana."

B e h t K., Glaube und Unglaube (Zur Jugendlichen Psychologie), Dresden 1933, 102 in 8°, 2 mark.

G r e g o r i u s v. B r e d a, Die Muttersprache (Eine missions u. religionswissenschaffliche Studie über die Sprachenfrage in den Missionsgebieten), Münster i W., 1933, XVI+192 in 8°.

C l e m e n C., Der Einfluss des Christentums auf andere Religionen, Leipzig 1933, 122 in 8, 4,80⁰ mark.

Englhardt G., Die Entwicklung der dogmatischen Glaubenspsychologie in der mittelalterlichen Sckolastik, Münster 1933, XVI+503 in 8⁰, 22,75 mark.

Feuerer G., Der Kirchenbegriff der dialektischen Theologie, Freiburg i Br. 1933, X+133 in 8⁰, 3,20 mark.

Frey W., Quelques formes des antichristianismes de Voltaire, Diderot et Nietzsche, Neuchâtel 1933, 148.

Guttmann J., Die Phylosophie des Judentums, München 1933 412 in 8⁰, 7,50 mark.

Geyser Ios., Das Gesetz der Ursache (Untersuchungen zur Begründung des allgemeinen Kausalgesetzes), München 1933, 164 in 8⁰ mai., 6,50 mark.

Šio veikalo autoriaus vardas jau žinomas ir tuo pačiu aiškėja ir jo naujojo veikalo vertė. Apologetikai veikalas svarbus ypač toj vietoj, kur kalbama apie Dievo buvimą ir argumentuojama „via causalitatis,“

Hauck H., Sternenglaube und Christenglaube, München 1933, 92 in 8⁰, 1,35 mark.

Hollard A., Le Dieu d'Israel, Paris 1933, 204 in 8⁰, 12 fr.

Jeremias A., Evangelisches Christentum u. Kathoticizmus (Antwort auf Karl Adam: Das Wegen des Katholicizmus), Berlin 1933, 103 in 8°, 3,20 mark.

Lüdemann H., Freies Christentum (Oeffentliche Vorträge zur Krisis in der protestantischen Kirche), Leipzig 1932, 121.

Marguardt G., Das Wunderproblem in der deutschen protestantischen Theologie der Gegenwart, Munich 1933, VIII+326 in 8⁰, 8,25 m.

Oldenbourg R., „Ich“, ein Gottesbeweis, Freiburg 1933, 44 in 8⁰, 0,80 mark.

Poschmann B., Ecclesia principalis (Em Krit. Beitrag zur Frage des Primats bei Cyprian), Breslau 1933, 106 in 8⁰, 4,50 mark.

Rademacher A., Die Kirche als Gemeinschaft und Geselschaft (Eine Studie zur Soziologie der Kirche), Ausburg 1931, 189 in 8⁰, 3,50 markių.

Tai gerai ir nuoširdžiai parašyta Bažnyčios apologija. Knygos aktualumas matyti jau iš šių skirsnių antraščių: Das kirchliche Lebens als Gemeinschafts und Gessellschaftsleben, Gebetsgemeinschaft in ihren öffentlichen Gottesdiensten, Glaubens und Liebes Gemeinschaft in ihren Sakramenten der Taufe und Eucharistie ir k. Suprantama, toks Bažnyčios iškėlimas ir nušvietimss iš socijalinės pusės vienas pats neįrodo Bažnyčios tikrumo. To, be abejojimo, nesiekia ir autorius. Bet toks nušvietimas vis dėlto duoda progos pažinti Bažnyčios vidaus gyvenimą ir tuo pačiu Bažnyčią padaro šviesesnę bei simpatingesnę net ir tiems, kurie nuo Bažnyčios yra nutolę arba Jai neigiamai nusiteikę.

Rossenmöller B., Religionsphilosophie, Münster 1932, VIII+168 in 8⁰, 7,70 mark.

Schaefer P., Die Katholiche Wiedergeburt der englischen Kirche. Munich 1933, 166 in 8⁰, 4,50 mark.

Schoeps H., Jüdischer Glaube in dieser Zeit (Prolegomena zur

Grundlegung einer systematischen Theologie des Judentums), Berlin 1932, 96 in 8⁰, 3,50 mark.

Seipel J., Von der sozialen Liebe, Wien 1933, 221 in 8⁰, 3 šil.

Seppelt Fr. X., Der Aufstieg des Papsttums (Geschichte der Päpste von den Anfängen bis zum Regierungsantritt Gregors des Prossen), Leipzig 1931, 342 in 8°, 12,50 mark.

Autorius turi tikslą šešių tomų veikale nugrinėti popiežių istoriją nuo jos pradžios iki Pijaus VI mirimo. Čia dar tik pirmasis viso veikalo tomas.

Įvertinti istorinis veikalas yra istorininko dalykas. O jei šį veikalą ir mes paminime, tai darome todėl, kad jis svarbus ir apologiškai; svarbus tuo, kad kalba apie popiežių primatą ir jo reikšmę dogmatams. Čia reikia pasakyti, kad apologetikai autorius duoda geros medžiagos. Kiek aš žinau, autorius apologetų teigiamai įvertintas.

Dr. Pr. Venckus.

Dogmatinė teologija.

Boyer C., Tractatus de Deo Creante et Elevante², Romae 1933, 575 in 8⁰.

Tai prof. Boyer'io paskaitos, laikomos studentams teologams Grigaliaus universitete Romoj. Veikale keturios dalys: 1) pasaulio sutvėrimas, 2) pirmieji tėvai iki adominės nuodėmės, 3) adominė nuodėmė ir 4) angelai.

Veikalo savumai: a) daug medžiagos; b) ji suglaustai paduodama; c) atsižvelgiama į mūsų dienų klausimus; d) svarbieji dalykai nagrinėjami plačiau, o ne tokie svarbūs arba jau kitų disciplinų ex professo nagrinėti paduodami „per scholia ar corollaria;" e) patrijotinis argumentas, šiaip trumpas, paįvairinamas platesniu vieno kito Bažnyčios Tėvo nuomonių nušvietimu, kur dalykas dažnai paduodamas petitu.

Atskiri dalykai: a) Autorius įrodinėja, kad transformizmo, net moderuotojo, neremiąs joks Bažnyčios Tėvas. Autorius ir mano, kad kiekvienas gyvūnų rūšies (speciei) pirmą kilimą reikią priskirti betarpiškam Dievo veikimui; konsekventiškai iš pirmojo žmogaus kūnas kilęs ne evoliucijos keliu (iš gyvulio kūno), bet pats Dievas betarpiškai jį sutvėręs ex materia inorganica (188 p.); b) kai kas gali paabejoti, ar autorius visai tiksliai atpasakojo šv. Tomo Akv. mintį „de iustitia originali" ir apie adominę nuodėmę.

Bover J. M., Paulus und das heiligste Herz Jesu (Eine Studie über die Herz — Jesu — Andacht im Lichte der Theologie des hl. Paulus. Aus dem spanischen übersetzt von P. Kellerwessel), Innsbruck 1933, 60 in 8⁰, 0,80 mark.

Nors šv. Povilas nevartoja žodžių „Jėzaus Širdis", bet jo laiškuose vis dėlto randame tokių tekstų, kurie remia pamaldumą į Jėzaus Širdį.

Browe P., Die Verehrung der Eucharistie in Mittelalter, Munich 1933, XI+195 in 8⁰.

D i e k a m p T., Theologiae Dogmaticae Manuale. Iuxta editionem sextam versionem latinam curavit Ad. M. H o f f m a n n. 1: Introductio in Theologiam Dogmaticam. De Deo Uno. De Deo trino, Tarnaci 1933, XIV+412 in 8°, 7 belgas.

Diekamp'o vokiečių kalba parašytas „Lehrbuch der Dogmatik" yra žinomas ne tik vokiečių, bet ir kitų kraštų vokiškai skaitantiems teologams bei teologijos studijuozams. Kalbamasis dogmatikos vadovėlis tikrai geras. Todėl ir nenuostabu, kad jis lotyniškai išverstas (tokie vertimai — retas dalykas). Tuo būdu veikalas pasidarė prieinamas ir tiems, kurie vokiškai neskaito. Gale galima pastebėti, kad Diekamp, kalbėdamas „de scientia Dei, de praedistinatione," seka banezijamistais.

G o e r g e n I o s., Des hl. Albertus Magnus Lehre von der göttlichen Vorsehung und dem Fatum unter besonderer Berücksichtigung der Vorsehungs=u Schicksalslehre des Ulrich von Strassburg, Vechta 1932, XVI+222 in 8°, 12 mark.

G o u g n a r d A., Tractatus de Indulgentiis[5] (Ad usum alumnorum seminarii archiepiscopalis Mechliniensis), Mechliniae 1933, VIII + 344 in 8°, 27,50 fr.

Veikalo savumai: a) veikalas yra platus — daugumas šios temos autorių šį dalyką įprastai nagrinėja trumpiau: b) aiškus dėstymas; c) precizija net smulkmenose; d) įdėti atlaidai (pakeisti ir papildyti) iki 1933 m. balandžio mėn. 1 d.

G u n t e r m a n n F., Die Eschatologie des hl. Paulus, Münster 1932, XXII+320 in 8°, 15 mark.

Šiame veikale nagrinėjami klausimai: paruzija, atsikėlimas, teismas ir t.t. Veikalėly gal vieno kito aiškumo bei paaiškinimo ir trūksta, bet pats dalykas geras.

H a u g g D., Die Mutterschaft Mariens (Gedanken von der Mutterschaft Mariens), Regensburg 1932, 161 in 8°, 2,50 mark.

Veikalėlis daugiau asketinis — liturginis. Autorius, pasirėmęs Mišių „Maternitatis B. M. V.," aiškina tuos tekstus. Bet ten iškeltas mintis gali panaudoti ir dogmatistas.

K o p l e r L., Die Lehre von Gott dem Einem und Dreieinigen, Linz 1933, 474 in 8°, 12 mark.

L é p i c i e r A. L. M., Institutiones Theologiae speculativae ad textum S. Thomae concinnatae. (Cursus brevior), III: De Sacramentis, De novissimis, Taurini 1932, LXXI + 453 in 8°, 25 lir.

Atskiros tezės trumputės. Vienur kitur pareiškiama skirtingesnių nuomonių (dėl mažųjų šventimų ir k.).

M a n a i o l i D., L'atto eroico di carità in suffragio delle anime del purgatorio, Romae 1932, 420 in 8°, 20 lir.

R o s s i G., Il Giubileo della Redenzione, Torino 1933, 176 in 8°.

S c h l u e t z K., Isaias 11,2 (die sieben Gaben des hl. Geistes) in den ersten vier christlichen Jahrhunderten (Alttestamentliche Abhandlungen, 11,4), Münster 1932, XX+164 in 8°, 9 mark.

S c h u p p Joh., Die Gnadenlehre des Petrus Lombardus (Inaugural—Dissertation), Freiburg i. Br. 1932, XIX+328 in 8°, 5 mark.

S t o l z A., Glaubensgnade u. Glaubenslicht nach Thomas von Aquin (Studia Anselmiana, Fasc. 1.), Romae 1933, 118 in 8°.

Dr. Pr. Venckus

Bažnytinės teisės.

A m a n i e u A., Dictionnaire de droit canonique, Paris 1933, 4 fasc. 128 p. in 4°, 30 fr.: Appel—Archiprêtre.

Tai bažnytinių teisių enciklopedija. Plati. Tik gaila, kad labai lengvai teleidžiama — jau penkti metai eina ir tiek nedaug teišleista: sunku bus sulaukti galo.

C a p p e l l o F. M., Tractatus canonico — moralis de sacramentis, III3: De matrimonio, Taurinorum Augustae 1933, XXVIII + 1081 in 8°, 35 lir.

Veikalas, kaip matome, platus. Jis parašytas suprantamai. Tik gal griežtesnio sistematingumo ir didesnio kritiškumo kai kur trūksta. Tokie yra visi kalbamojo autoriaus veikalai. Bet tai nekliudo rekomenduoti kunigąms, sielų ganytojams.

C h e l o d i I., Ius poenale iuxta C. I. C.,[3] Triente 1933, 184 in 8°, 12 lir.

Nors neplatus baudžiamųjų bažnytinų teisų veikalas, bet ne vienas jį laiko klasišku. Aš tik tiek galėčiau pasakyti, kad jis lengvai skaitomas, aiškiai suprantamas ir jau pats tretysis leidimas jį teigiamai atestuoja.

F u n c z i k A e m., Conspectus canonum Codicis I. C., Trnava (Čekoslovakija) 1933, 188 in 18°.

Tai viso Kodekso I C. konspektas.

G i s i M., Die staatsrechliche Stellung der christ=katholischen Kirche in der Schweiz, Olarau 1932, XXII + 280 in 8°, 6,40 mark.

G r e n t r u p Th., Religion und Mutters=prache, Münster 1932, VIII+550 in 8°, 17,50 mark.

V a n H o u v e A., De consetudine. De temporis supputatione. Mechliniae et Romae 1993, XVIII+288 in 8°, 40 fr.

Pirma autorius plačiai išdėsto įpročio teisių istoriją: romėnų teisėse, bažnytinėse teisėse prieš Gracijano Dekretą, Gracijano Dekrete, dekretalių teisėse, vėlesnėse bažnytinėse teisėse iki pat Kodekso I. C. Paskiau kalbama apie įpročio teisių pagrindą arba įstatymų leidėjo sutikimą. Čia pirma dar kalbama apie šio dalyko evoliuciją: minimas šv. Tomas, vidurinių amžių kanonistai, jų nutolimas nuo šv. Tomo ir perdaug didelis nukrypimas į romėnų teises ir vėliau, labiausiai Jono de Salas ir Suarez'o, grįžimas į šv. Tomą, kur ima viršų dėsnis: „Si multitudo non habet liberam potestatem condendi sibi legem (kaip yra Bažnyčioj),... consuetudo obtinet vim legis in quantum per eos toleratur, ad quos pertinet... legem imponere." Todėl įsigyveno nuomonė, jog bažnytinės įpročio teisės juridišką savo galią įgyjančios vien iš įstatymų leidėjo sutikimo, arba įprotis virstąs teise, sutinkant įstatymų leidėjui. Ši nuomonė priimta Kodekso I. C., kan. 25.

Veikalas labai platus ir geras.

Krupavičius M., Civilinės sutuoktuvės, Kaunas 1933, 88 in 8°, 2,50 lit.

Šios brošiūros turinys: I. Civilinių sutuoktuvių sąvoka, rūšys ir istorija, II. Kritiškas civilinių sutuoktuvių įvertinimas ir III. Katalikai ir civilinės sutuoktuvės.

Nors autorius šią brošiūrą vadina studija (5 psl.), bet, kaip ir jis pats kiek žemiau pasisako, „rašinys nėra originalus". Jo pamatu eina J. Vislickio civilinių jungtuvių „studija", kurios mūsų autorius tiksliai neįvardija, Be to, naudotasi kitais civilinių jungtuvių autoriais.

Brošiūrai galima prikišti tai, kad trūksta juridiškos precizijos, pav., apie Bažnyčios „toleranciją" civilinių jungtuvių (35,80 psl.), bausmes už civiliškas jungtuves ir moterystę (81 psl.) ir tt. Todėl ją rezervuotai terekomenduoju studentams teologams ir mokslininkams. Leidžiant naują leidimą, reikėtų gerokai persijoti dalykai.

Gale priminsiu tai, kad gerb. autoriaus „Civilinės sutuoktuvės" — antra civiliškų jungtuvių lietuviška knygutė, būtent, pirmiau išleista: P. Malakauskis, Civilinės jungtuvės, Kaunas 1926, 31.

Linneborn I., Grundriss des Eherechts nach dem Codex Iuris Canonici, Paderborn 1933, XVI+502 in 8°, 8,50 mark.

Moterystė — svarbus dalykas. Todėl apie ją daug rašoma, visos kultūringos tautos rūpinasi apie ją tarti savo žodį, savo kalba išleisti veikalų. I. Linneborn vokiškai parašė ir išleido moterystės teises.

Kalbamojo veikalo turinys yra tas pat, kur ir kitų platesnių tokių veikalų. Savotiška tai, kad pradžioj įdėta Pijaus XI enciklika „Casti connubii" ir paaiškinta, kalbama apie valstybės moterystės kliūtis, platokai tartas žodis apie nuodėmklausių galią dispensuoti nuo moterystės kliūčių ir tt.

Mörsdorf Kl., Das neue Besetzungsrecht der bischöflichen Stühle unter besonderer Berücksichtigung des Listenver fahrens, Bonn und Köln 1933, X+164 in 8°.

Autorius plačiai kalba apie vyskupų skyrimus.

Veikalas padalintas į dvi dalis. Pirmojoj išdėstyta vyskupų rinkimų ir skyrimo istorija. Antrojoj kalbama apie šiandienykštes vyskupų skyrimo ir rinkimo sistemas. Labai teisingai kalbama apie vadinamąją siūlymo sistemą (Commendatio). Pagal ją bažnytinės provincijos vyskupai ar katedros kapitula ar kiti dvasiškiai renka ir siunčia vyskupo kandidatus (įprastai tris) Apaštališkajam Sostui. Iš jų vieną šv. tėvas paskiria vyskupu. Ta sistema yra, pav., Š. Amerikos J. Valstybėse, Kanadoj, Anglijoj, Škotijoj, Belgijoj, Olandijoj, Brazilijoj, Meksikoj, Australijoj ir tt. Ši sistema, mano galva, yra labai gera ir apie ją lietuviškai išleista brošiūra: P. Malakauskis, Vyskupų rinkimai, Kaunas 1919. Tik paskutinioji jau yra gerokai senterėjusi.

Sartori C., Enchiridion canonicum seu Sanctae Sedis responsiones post editum Codicem I. C. datae iuxta canonum Codicis ordinem digestae notulisque ornatae (1917—1932)[3], Wuchan, Hipeh (Kinuose), Torino 1932, X+240 in 8°.

Schnorr von Carolsfeld L., Geschichte der juristichen Person, München 1933, XI+431 in 8°, 25 mark.

S o b r a d i l l o A. M., Tractatus de religiosarum confessariis ad normam Codicis Iuris Canonici concinatus, Torino 1932, XIV + 256 in 8°, 13 lir.

Knyga padalinta į dvi dalis. Pirmojoj kalbama apie tikruosius, antrojoj — atsitiktinius vienuolių nuodėmklausius. Plati istorijos dalis. Knyga labiausiai tinka vienuoliams.

F. X. W e r n z — V i d a l P., Jus canonicum, III: De religiosis, Romae 1933, IX+537 in 8°, 35 lir.

P. Vidal taiso ar, geriau sakant, sutaiko su Kodeksu I. C. žymiausio prieškodeksinio kanonisto F. X. Wernz bažnytinių teisių veikalus. Jau išleista „De personis," „De processibus," „Ius matrimoniale" ir dabar „De religiosis."

Kalbamieji veikalai svarbūs yra istorijų skiltimis ar skirsniais, nes Wernz plačiausiai parašė atskirų bažnytinių teisių istorijas ir tai nepakeista naujuosiuose Vidal'io leidimuose. Kiti dalykai daug pakeisti. Tai jau nebe Wernz'o mokslas. O kas dar jo liko, tai sunku beatskirti. Todėl jei nori remtis Wernz'u, tai šių leidimų neužteks ir gausi žvilgterėti ir į pirmesnius arba prieškodeksinius jo leidimus. O senasis Wernz vis nenustoja visos savo vertės, vis jam tebesimpatizuoja Romos Kūrijos dikasterijos ir platus pasaulis: jei kas Wernz'u įrodoma, tai dalykas laikytinas išluoštu.

Z o l l m a n n C., Americon Church Law, St. Paul (Miinn.) 1933 XV+675 in 8°, 4 dol.

Dr. P. Malakauskis.

Moralinė teologija.

B l o n d é l C., Le suicide, Strasburg 1933, 135 in 8, 20 fr.

J a k u b i s i a k A., Pur le fondement philosophique du communisme, Paris 1933, 32 in 8, 4 fr.

M a i g n e n Ch., La doctrina sociale de l' Eglise d'après les encycliques de Leon XIII, Pie X, Pie XI, de 1801 à 1921, Paris 1933, 294 in 12, 12 fr.

S a l s m a n s J., La morale pharmaceutique, Bruxelles 1932, 18 in 8. Profesinis mokslas. Rrofesinis sekretas. Teisinga kaina. Kito nuodėmės bendrininkas. Aborto, antikonceptyvinės, profilaktiškos priemonės.

S h a m i r y E., Les vertus théologales (Leur culture par la prière et la vie liturgiques), Avignon 1933, 248 in 8, 16,50 fr.

S t ä g l i c h H., Darstellung der Staatstheorie des Thomas von Aquin, Leipzig 1933, 9 in 4, 2'72 m.

S t e f f e s J. P., Religion und Religiosität als Problem in Zeitalter des Hochkapitalismus (Eine geistesgeschichtliche und religionswissenschaftliche Untersuchung), Düsseldorf 1932, IX+84 in 8, 3,50 m.

Kapitalizmas, daugelio manymu, šiandien yra kaltas už ekonominį ir net dorovinį ir religinį krizį. Šis manymas verčia statyti klausimas dėl religijos ir kapitalizmo santykių. Į šį klausimą atsako šios knygos autorius.

Jis, pirmiausia, nurodo santykius tarp religingumo ir aplinkumos. Toliau, ieško psichologinių, filosofinių, moralinių ir socijalinių sąlygų, kurios stabdo religinio gyvenimo plėtimąsi kapitalizmo gadynėj. Paskum, jis mato naują orientaciją, kuri siekia nugalėti religiniam gyvenimui priešingas jėgas kapitalizmo santvarkoj.

Ar visuotinis kapitalizmas dar duoda vietos krikščionybei, ar galima gyventi religija kapitalistiniame pasauly, kodėl religija ir tikintieji leido įsigyventi kapitalizmui? Šie ir kiti autoriaus nagrinėjami klausimai rodo šio veikalėlio aktuališkumą.

R i c h a r d T., Etudes de Theologie Morale, I: Le plus parfait. Doctrine et Pratique, II: De la probabilité à la certitude pratique, Paris 1933, 354 in 8, 25 fr.

Ginamoji autoriaus tezė yra jau seniai diskutuojama: „le conseil est toujours mis par saint Thomas et par la nature de choses en opposition immediate avec le precepte adéquatement pris... On voit là nettement affirmé la distinction entre une perfection premierè, faite d'un bien auquel ou est moralement tenn-et d'un antre à l' égard du quel notre liberté morale reste entière" (p. 54—55).

Negalima būtų pasakyti, kad patarimo (consilium) moralinė būtų išsemta, bet labai paplėsta.

Antroji knygos dalis skiriama probabiliteto klausimui ir turi tikslą studijuoti šį klausimą taip pat praktikos atžvilgiu.

Veikalas yra didelės vertės. Voluntaristų probaliteto interpetacija, kurios laikosi ne vienas modernusis moralistas, sukritikuota; jie nepažįsta esminių intelektuališko veiklumo savybių.

Antras jo vertingas indėlis į probabilistinę kontraversiją yra tas, kad jis duoda didelės reikšmės tikslui, „seul principe qui valorise et légitime les actes qui se presentent dans ces conditions imparfaites" (181 p.). Daugelis probabilistų temato refleksinio principo intervenciją. „Magis perfectum" klausimo branduolys yra tas: „reikia dviejų esminių sąlygų, kad veiksmas būtų morališkai geras: debitum finem et id quod convenienter ordinatur ad debitum finem" (325 p.); norint spręsti žmogiško veiksmo dorovingumą, reikia turėti galvoj „gyvąją realybę,... daugeriopus relatyvinius atsižvelgimus į konkretiškąją situaciją" (330 p.).

Probabiliteto klausimas yra daugelio ginčų šaltinis. Jis dabar žymiai bus atslūgęs.

R o l l a n d E., Morale et metaphyzique, Paris 1932, 101 in 8, 9 fr.

Principalinių duomenų ekskizas, kurį sudaro filosofija ir bendroji moralinė teologija: tikslas, veiksmas (bendrieji bruožai, laisvas veiksmas, moralinis veiksmas), įstatymas (tolimesnė, artimesnė, subjektyvinė arba sąžinės regula).

D e V r i e s d e H e e k e l i n g e n H., Die nationalsozialistische Weltanchauung (500 markante Zitate), Berlin 1932, 186 in 8.

W i t t m a n M., Die Ethik des hl. Thomas von Aquin in ihrem systematischen Aufbau dargestelt und in ihren geschichtlichen, besonders in den antiken Quellen erforscht, München 1933, XV + 398 in 8, 15 m.

Šiame veikale autorius ne tik dėsto filosofinę šv. Tomo moralę, ne-

sitenkina surasti tiesioginių šaltinių, bet ypač stengiasi išdėstyti doktrinos, istoriją, jos genezę, jos laipsnišką kilimą ir plitimą. Darbas liečia net scholastikų metodą ir darbo būdą; jis rodo, kaip šv. Tomas naudojasi šaltiniais ir kokiuo būdu sistematizuoja savo žinijos dalis. Tomistinė filosofija, kaip pastebi savo monografijoj žymus mokslininkas, nebuvo sukurta tik šv. Tomo pastangomis, ji tėra nuolatinio ir ilgo judėjimo viena fazė, grandis. Filosofinės minties istorija rodo ją kaipo nuolatinę žmogaus proto kovą, besiekiant tiesą. Šios minties pasireiškimai eina per visus amžius: senovės, vidurinius ir naujuosius. Scholastinė filosofija viena iš šio judėjimo fazė. Senovės idėjos reiškiasi naujuose santykiuose ir tarnauja najiems tikslams, duoda naujų elementų, kurie formuos naujo pasaulio koncepcijos bazę, specifikiškai krikščionišką. Šiuo būdu vidurinių amžių filosofija sudaro specifikišką minties tipą, skirtingą nuo senovės ir naujųjų laikų. Šita prasme scholastiškoji filosofija sudaro specijalinį scholastinės filosofijos laikotarpį.

Ypatingas autoriaus nuopelnas yra tas, kad studijuoja šv. Tomo filosofinę moralę šių didžiųjų tiesų šviesoj. Autorius nagrinėja bendrosios moralės klausimus: laimingumą, valią, laisvę, morališkąjį veikimą, aistras, dorybę ir įstatymą.

Postoralinė teologija.

Kardinal Bertram A., Jugendseele „kostbar in Gottes Augen“ (Ein Buch der Lebenskunde den Jugendlichen und den Eltern gewidmet), Freiburg im B. 1933, X—284 in 8.

Eminencija atvirai ir nuoširdžiai traktuoja praktiškus subrendusios jaunuomenės ir tėvų uždavinius.

Šiuo metu, kada eina smarkiausia kova už jaunuomenės sielą, šis kardinolo žodis bus labai naudingas sielų ganytojams. Knyga suskirstyta į devynias bendras rubrikas: I. Am Brunnen von Sichar; II. Das Elterhaus, der Jugend gottgeweihtes Heim; III. Von Schaffensmut und Arbeitsfreude; IV. Herzensreinheit, der Adel der Jugendseele; V. Durch Kampf zum Sieg im Leben der Jugendseele; VI. Katholische Jugend, die Hoffnung der Kirche; VII. Katholische Jugend, berufen zum „königlichen Priestertum“; VIII. Einzelne kritische Fragen; IX. Meerstern, ich dich grüsse.

Šie rašiniai — rimta ir gili studija ne tik jaunuomenei ir tėvams, bet taip pat jaunuomenės vadams, kapelionams, kurie gali iš čia pasisemti savo prakalboms ir konferencijoms vaisingų idėjų, pavaizduotų originališka ir malonia forma.

Clostermann A. und G., Ueber das Werden des jugendlich-weiblichen Gewissens (Eine Studie zur Psychologie der Reifzeit. Mit 6 Figuren und 2 Tabellen im Text), München 1933, XVI+223 in 8, 5,80 m.

Dorybės ir religijos pedagogika labai pasinaudos šiuo darbu. Turį vadovauti mergaičių institucijoms, draugijoms ras vertingų pastabų sąžinei formuoti.

Decoene A.—Staelens A., Psychologie pédagogique et docrine chrétienne de l'éducation, Louvain 1932,448 in 8°, 38 fr.

Šio vadovėlio vertimą iš ketvirtojo flamandų leidimo yra padaręs D. Honhon. Autoriai nepripažįsta dviejų skirtingų filosofinės ir eksperimentalinės psichologijų. Šios dvi psichologijos viena antrai neprieštarauja, tik į antrosios rezultatus įsibrauna pirmoji ir iš jų daro naujas išvadas.

Veikalas turi tris dalis. Pirmoji—gyvojo kūdikio ir žmogaus galių studija. Antroji dalis studijuoja pažinimo sritį. Trečioji skiriama valiai.

Pagal tokį planą sukurta pedagoginė psichologija reikalinga didelės erudicijos. Šio dalyko autoriams nestinga.

Šis veikalas labai naudingas ir moralistams. Pakanka atsiskleisti lapus, kur kalbama apie dorovinę formaciją, pasaulinį auklėjimą, apie laisvę ir laisvąjį veiksmą, apie laisvės kliūtis, priekaištus laisvei, freudizmą ir tt., kad įsitikintume.

Das Dorf in der Seelsorge, Wien 1933, 138 in 8.

1932 m. pastoralinių kursų referatai Anglijoj, Hubertendorf'e. Jų turinys: Seelsorge und Bauernstand, Religiöse Volkskunde, Die gestaltenden geistigen Mächte im Bauerntum, Predigt und Katecheze auf dem Lande, Die religiöse Unterweisung der Jugendtlichen, Religiöses Volksleben in Mitfeier mit der Liturgie, Religiöses Volksleben in Familie und Gemeinde, Die Exerzitienbewegung auf dem Lande, Was die Teilnemer sagen, Tagunsteilnehmer.

Gueret, Ite ad oves (Le grand devoir pastoral des temps actuel)[3], Paris 1932, 200 in 16.

Šeimų lankymas, kunigiškosios akcijos pagrindas parapijoj. Priedermė reikalas, galimybė, savumai, metodas.

Nölkensmeier C., Ethische Grundfragen bei Bonaventura (Forschungen zur Geschichte der Philosophie und der Pädagogik), Leipzig 1932, Bd. V, Heft 2, IV+100 in 8.

Įžangoj autorius rašo apie filosofijos ir teologijos santykius, apie veikalo šaltinius ir apie kitus veikalus, kurie tarnavo šiam klausimui.

Pirmojoj daly (5—46) autorius nagrinėja, kokiu būdu pagal bonaventūrišką doktriną dorovės okjektas yra „bonum". Kalba apie „esse" ir „debere" bei apie dorybių ekzemplarizmą.

Antrojoj daly kalbama apie gerumą, moralinio subjekto savumą (47—90).

Pabaigoj trumpai dėstomas Serafiko voluntarizmas bei natūralinės dorovės nuomonės.

Autorius gerai supranta, ką reiškia sistematiškai išdėstyti kuri nors Bonaventūros doktrina. Pripažįsta Serafiko skirtumą tarp mokslo ir tikėjimo, bet nepripažįsta filosofinės sistemos galimybės.

Autorius pakankamai išdėsto pagrindines Bonaventūros moralines nuomones ir jų santykį su visa jo mokslo sistema.

Peters F. J., Die Lehre der katholischen Kirche gebildeten Kreisen dargeboten, Bonn 1932, 380 in 8, 9,60 mark.

Katalikų akcijos darbuotojai labai galės pasinaudoti šiuo veikalu. Visos dorovės ir dogmatų esminės linijos įdėtos šiuose puslapiuose; daug aktuališkų nurodymų papildo bendruosius principus: socijalinis klausimas,

moterystės teisė, kat. akcija, nacijonalizmas, pacifizmas, antisemitizmas. Autorius vykusiai parodo, kad katalikybė nėra, kaip kartais manoma, kai kurių platoniškų dogmatų rinkinys be sijos su konkretišku gyvenimu; atbulai, skaitytojai pastebės, kad katalikų tikyba yra spinduliuojanti jėga, teisiai besiskverbianti į visas žmogiško veikimo sritis.

Toth T., Jugendseelsorge[2], Paderbon 1933, 416 in 8, 6,60 markių. Profesorius Toth turi pasaulinę reputaciją. Jo knygos verčiamos į daugelį kalbų ir platinamos tūkstančiais egzempliorių. Pirmasis vokiškas leidimas buvo išpirktas per mėnesį. Šis faktas pakankamai rekomenduoja pačią knygą.

Apie šį veikalą teisingai sakoma, kad jis esąs moderniškosios pedagogikos šedevras. Autorius, kurs savo veikaluose parodė, kad moka kalbėti su jaunuomene, dabar kreipiasi į jaunuomenės auklėtojus ir dalinasi su jai savo patyrimo ištekliais, įgytais per dvidešimtį metų su jaunuomene apaštališkojo darbo — darbo, apvainikuoto visišku pasisekimu. Jis nesitenkina, kaip labai dažnai daroma, dabartinių įpročių kritika – jis ypač daro pozityvinį, kuriamąjį darbą ir taiko religiniam auklėjimui moderniškosios pedagogikos ir metodologijos duomenis. Jis nesibijo siūlyti aukštąjį idealą, nors ir žino, kad jis bus sunku visai realizuoti. Atsisakyti nuo idealo reiškia nuo pat pradžios rezignuoti nuo visko. Jis nemano mokyti religijos, tik teoretiškai siekia praktikos, nori, kad būtų atsikreipta į valią ir į širdį, ir rodo, kaip reikia toj srity progresuoti. Jis nemoko mokyklos, bet gyvenimo, anot priežodžio, ir tai dar reališko gyvenimo; jis nori, kad jaunuomenė, rytojaus žmonės, mąstytų ir veiktų krikščioniškai.

Šią knygą turi turėti visi tie, kurie yra pasišventę religiškai jaunuomenės formacijai. Ji yra turtinga savo naujais atžvilgiais. Mes čia girdime mistro žodį, pašaukimo auklėtojo žodį, skiriamą savo broliams.

Informacijai štai XII kn. skyrių: I. Die erzieherische Kraft der Religion; II. Die Kleinkinder Seelsorge; III. Die Individualität des Jugendseelsorgers; IV. Erziehung zum seelischen Leben; V. Seelenführung im Pubertätsalter; VI. Das sexuelle Problem der Jugend; VII. Die Religionslehre als Lehrgegenstand; VIII. Das Bussakrament im Dienste der Jugendpastoration; IX. Die Kommunion in Dienste der Jugendseelsorge; X. Die Heiligenverehrung im Dienste der Jugendseelsorge; XI. Die Freude in der Seelenerziehung der Jugend; XII. Die Internatserziehung.

Wiesen W., Die Pfarrseelsorge im Schritt der Zeit (Beiträge zur neuzeitlichen Seelsorge, Heft 9), Freiburg 1933, 89 in 8°.

1932 m. pastoralinių kursų Frankfurte referatai: Göttlichte und menschliche Kräfte in der Seelsorge, Predigt und Laienapostolat, Wie sieht der gebildete Laie, Kirche und Seelsorge? Katholische Laienwelt und laienapostolische Arbeit in der Seelsorge, Socialcaritative Tätigkeit und Seelsorge, Seelsorge und Organisationstätigkeit, Laienhälfe und Volksmission, Praktische Vorschläge zur Schulung des Laienapostolats, Seelsorgefrage in der grosstädtische Siedlung.

Doc. Dr. Ign. Česaitis.

Bažnyčios istorija.

E i c k h o l t K. A., Roms letzte Tage unter der Tiara, Erinnerungen eines römischen Kanoniers aus den Jahren 1868 bis 1870, Freiburg i. Br. 1922, 319 papiginta kaina — 0,85 mark.

Garibaldi ir nuo 1861 m. suvienytos Italijos karalius Viktoras Emanuelis I rengėsi visais galimais būdais panaikinti Bažnytinę valstybę ir jos žemes prijungti Italijos valstybei. Pijus IX gerai žinojo savo tautiečių italų sau priešingus norus ir pasirengimus. Apie kalbamąjį pavojų plačiai kalbėjo visų Europos ir kitų kraštų katalikai. Kylo šūkiai: „Pro Ecclesia et Pontifice!" (Ginkime Bažnyčią ir Popiežių!), „Evviva il Papa Re!" (Tegyvuoja Pijus IX, valio Popiežius valdovas!). Šie .r panašūs šūkiai nuaidėjo per Europos kraštus, pasiekė Angliją, Irlandiją ir Ameriką. Atsirado daug kilnių vyrų, kurie, išgirdę anus šūkius, visa atidėjo į šalį ir nutarė vykti į Romą ir stoti savanoriais į popiežiaus kariuomenę, kad tuo būdu galėtų ginti krikščionių Tėvą ir Bažnytinę valstybę. Tokių pasiryžėlių buvo visų luomų: dinastinių Europos valdovų ir didikų, paprastų valstiečių ir darbininkų. Nuo 1861 — 1862 m. būrių būriais iš Olandijos Belgijos, Vokietijos, Austrijos, Šveicarijos, Prancūzijos ir Italijos, Ispanijos ir Portugalijos, Anglijos ir Irlandijos, net iš Šiaurės ir Pietų Amerikos tie pasiryžėliai traukė į Italiją ir stojo į popiežiaus karo tarnybą. Iš samdinių karių ir šių laisvanorių susidarė nemaža (apie 15,000 vyrų), įvairių ginklų rūšių kariuomenė, kuri ir gynė popiežių, Romą ir Bažnytinę valstybę iki 1870 m. rugsėjo mėn. 20 d.

Klemensas Augustas Eickholt, vokietys iš Vestfalijos, Vienos universiteto teisių fakulteto studentas, išgirdęs aukščiau minėtuosius šūkius ir reikalą popiežių ginti, nutraukia studijas, 1868 m. sausio mėn. išvyksta į Italiją ir įstoja į popiežiaus karo tarnybą artileristu. Ištarnavo kariuomenėj beveik ištisus 3 metus, buvo pakeltas į karininko laipsnį, gynė Romą 1870. IX. 20, pateko į italų nelaisvę, iš kurios pasiliuosavęs grįžo į Vestfaliją pas savuosius.

Kada po Pasaulinio Karo balsiai pradėta kalbėti apie suverenės Vatikano valstybės atstatymą, Eickholt, tada dar gyvas, savo vaikų ir draugų prašomas pagal šūkį „meminisse iuvat" ir parašė storoką savo 1868-1870 metų atsiminimų knygą, kurią 1922 m. Herder'io leidykla estetingai paveiksluotą išleido. Atsiminimus autorius ima plačia prasme. Iš jų atspindi visas 1868 — 1870 m. Romos, Bažnytinės vslstybės, popiežiaus dvaro ir Italijos gyvenimas, kovos, papročiai, iškilmės, gyventojai, Vatikano susirinkimas ir Romos bei Bažnytinės valstybės žuvimas. Kadangi atsiminimų autorius buvo svetimtautis, pastabus, akademikas, tai jo atsiminimai sudaro tikrai rimtą medžiagą aniems audringiems Italijos metams pažinti. Jo vaizdai tuo patiketinesni, kad jam, popiežiaus karininkui, atsiminimus rašant, buvo iš Romos Kūrijos archyvų parūpinta reikalinga statistikinė ir kita dokumentalinė medžiaga.

Eickholt'o atsiminimus kiekvienas perskaitys kaip gražiausią ir įdomiausią romarą.

G r a b m a n n M., Geschichte der katholischen Theologie seit dem Ausgang der Väterzeit, Freiburg i. Br. 1933, 368, 9,20 mark.

Šis M. Grabmann'o veikalas yra naujai apdirbta katalikų teologijos mokslo istorija, kurią, tiesa, dogmatikas Scheeben jau senokai (1879 m.) buvo lyg atskirą didelį priedą įdėjęs į savo „Handbuch der katholischen Dogmatik" (419—464 pusl.). Bet paskutinioji buvo trumpa, o Grabmann'o knyga yra kur kas platesnė ir pilnesnė.

Autorius savo veikalą dalina į 3 dalis, būtent: I daly nagrinėja vidurinių amžių teologiją ir jos atstovus, II—naujųjų amžių teologiją ir III—švietimo laikotarpio, XIX amž. iki XX amž. pradžios teologiją ir teologus. Taigi Grabmann, kaip matome, kuria arba, tiksliau tarus, aprašo svarbiausius teologijos mokslo pažangos etapus.

Šis Grabmann'o veikalas bus tikras kiekvieno kunigo bibliotekos papuošalas

G r ö h l R., Die Kirche Iesu Christi der Heiligen der Letzten Tage (Mormonen), Hildesheim, 2 mark.

Mormonų (Latter Day Saints) sektą įkūrė Juozapas Smith (g. 1805 m, m. 1844 m.) Šiaurinės Amerikos Illinois valstybėj. Ji yra savotiškas chiliastiniai - eschatologiškas XIX amž. žmonių dvasios padarinys. Jos mokslas—Senojo ir Naujojo Įstatymų, žydų ir krikščionių mokslo mišinys. Yra jame nemaža ir pagoniško (senųjų ir mūsų laikų) elemento. Mormonų sektos, dabar jau bažnyčia besivadinančios, narių skaičius prieš Pasaulinį Karą siekė arti 400,000 išpažinėjų ir ji pradėjo plisti Europoj. Jos skyriai buvo ir tebėra Švedijoj, Norvegijoj, Vokietijoj ir kitose valstybėse. 1903 m. Prūsuose mormonų sekta, kuri čia buvo gerokai pradėjusi stiprintis, buvo uždrausta. Tada mormonų bažnyčios vokiečių skyriaus buveinė buvo perkelta į Bazelį, kur ji ir šiandien tebeveikia, ir pačiame Bazely jau turi 12,000 vadinamųjų „krikštytų" narių. Apskritai, tos sektos išpažinėjai pastaraisiais laikais yra išplėtę stiprią propagandą ir šiandien mormonų skaičius yra pašokęs iki 750,000 išpažinėjų. Jų mokslui plisti patogią, dirvą, be kitų mūsų laikų ypatybių, sudaro taip pat ir be principų eschatologiškai nusiteikusi moderniosios pokarinės, ypač didmiesčių, gyventojų dvasios padėtis. Mormonų predikantai tuo naudojasi ir plačiai varo savo idėjų propagandą. Šiandien Europos didmiesčių katalikų kunigai jau nebegali nežinoti mormonų mokslo ir jų bažnyčios istorijos.

Gröhl, pats didmiesčio katalikų kunigas, labai vykusiai dėsto mormonų sektos darbus ir apžvelgia visą jos dabartinę padėtį. Medžiaga lengvai gali būti panaudota paskaitoms.

H o f m e i s t e r, Der Katholizismus in Frankreich, mit einer Diözesankarte Frankreichs, Padarborn 1933, 160, 2,70 mark.

Kaip žinome, katalikų Bažnyčia Prancūzijoj dar ne labai seniai gyveno labai sunkius laikus: ten 1905 m. Bažnyčia išskirta su valstybe. Per Pasaulinį Karą ir dar ilgokai po jo Prancūzijos valdžios santykiai su Bažnyčia ir Jos atstovais taip pat buvo savotiški, skirtingi nuo kitų valstybių kaimynių. Iš viso to kilo nemaža klaidingų nuomonių apie Prancūzijos katalikų Bažnyčios gyvenimą ir katalikus. Benediktinas Hofmeister išaiškino dalyką. Jis aiškiai pabrėžia, kad prancūzų katalikų gyvenimas ir kunigų veikimas yra pasiekęs labai aukštą pavyzdingumo laipsnį. Kai kuriose dvasios gyvenimo ir veikimo srityse, sako autorius, mūsų kaimynai prancūzai katalikai tiek jau yra nudirbę, jog iš daug ko pasimokyti turėtų

ir vokiečių dvasiškija. Savo tezę Hofmeister dėsto šia tvarka: I savo knygos daly jis aprašo Prancūzijos katalikų Bažnyčią, II daly—prancūzų katalikų religinį gyvenimą ir III daly — prancūzų katalikų mokslo, literatūros ir meno sritis. Vaizdo pilnumui sudaryti būtų buvę gera, jei autorius vieną veikalo skyrių būtų pavedęs naujosios Prancūzijos katalikų filosofijos padėčiai panagrinėti. To kaip tik čia ir pasigendame. Tačiau iš to, kas autoriaus yra patiekta, susidaro pilnas ir didingas pokarinės Prancūzijos katalikų gyvenimo vaizdas. Daug ko ir mes, lietuviai katalikai, iš prancūzų katalikų galime šiuo atžvilgiu pasimokyti.

Schmidlin J., Papstgeschichte der neuesten Zeit, 3 Bände in Lexikon grösse mit ca. 2000 Seiten, I. Bd.: Papstum und Päpte im Zeitalter der Restauration, 1800—1846, München 1933, 27 mark.

Žinomas ir senas Vokietijos katalikų knygų leidėjas Herder et C° Freiburge i Br. neseniai paskelbė žinutę, kad pradedąs spausdinti Dr. J. Schmidlin'o 3 tomų veikalą „Papstgeschichte der neuesten Zeit." Ši maloni žinutė visų, ypač Bažnyčios, istorininkų buvo labai palankiai visur sutikta. Nes L. Pastor'iui mirus, šis Schmidlin'o veikalas dabar savaime pasidaro lyg koks tikras to a. a. didžiojo popiežijos istorijos tyrinėtojo veikalo „Geschichte der Päpste" tęsinys. Čia leidėjas ir išleido to pažadėto veikalo I tomą. Veikalas tikrai moksliškas ir rimtas. Aš esu tikras, kad kritika dėkos prof. Schmidlin'ui už tą monumentališką sumanymą ir jo įvykdymą.

Šiame tome autorius skaitytoją įveda į archyvarijas ir rankraščius, į spausdintus šaltinius ir plačiausią literatūrą, panaudotą šiam darbui kurti, ir tą visą medžiagą dalina trimis knygomis: Restauracijos popiežius Pijus VII, Leonas XII ir Pijus VIII, Grigaliaus XVI pontifikatas. Kalbamosiose knygose autorius gvildena ir aprašo ne tik anų 4 popiežių, bet taip pat popiežijos ir jos idėjos istoriją. Tos autoriaus savybės tuoj krenta kiekvienam objektyviškam skaitytojui į akį ir jis turi autoriui simpatizuoti. Schmidlin ir Pastor, istorininkai ir dėstytojai, yra beveik vienodi: įvykių ir gyvo buvusio gyvenimo atkūrėjai. Skirtumas tėra tas, kad Schmidlin laikosi daugiau empiriško, o Pastor deduktyvinio praeities tyrinėjimų metodo. Reikia tarti, kad abudu metodai turi savo gerų ypatybių ir puikiai papildo vienas antrą.

Istorininkai ir istorijos mėgėjai nekantriai laukia II ir III Schmidlin'o veikalo tomų.

Seppelt-Löffler, Papstgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart, München 1933, 565 p. 919 paveikslų, 5,90 m.

Braslavo universiteto Bažnyčios istorijos prof. Dr. Franz Xaver Seppelt 1921 m. buvo išleidęs trumpą, bet turiningą, pusiau mokslišką, pusiau populiarišką, popiežijos istoriją, It.—231 pusl., II t. — 200 pusl. Veikalėlis buvo mėgiamas ir plačiai vartojamas. Sakytąjį leldimą išpardavus, reikėjo leisti naujas, kuris yra beveik trečdaliu padidėjęs ir gausiai iliustruotas.

Šį naująjį leidimą parūpino minėtasis Braslavo universiteto profesorius Dr. F. H. Seppelt ir Kölno universiteto bibliotekos direktorius Dr. J. Löffler. Darbas nebuvo lengvas, ypač, jei žiūrėsime į įvykių, idėjų ir as-

menų veikėjų skaičių ir istorijos eigą, kurią reikėjo suglausti į vieną knygą. Tačiau tą nelengvą uždavinį autoriai atliko puikiai. Veikalas skaitomas lengvai. Pro skaitytojo akis praslenka 260 popiežių. Tai tarsi gyva istorinė filma, tai lyg koks nepaprasto masto istorinis epas. Iš tikrųjų, čia, žiūrėk, popiežius — valdovas, galingas veikėjas, kuris užburia skaitytoją; čia vėl kitas — ramus vidaus žmogus, asketas ir šventasis. Knygos, kaip ir reikia laukti, parodo iš vienos šalies Kristaus įkūrtosios popiežijos nežemišką pašaukimą, o iš kitos šalies tos pačios popiežijos žmogiškus veiksmus bei darbus. Didingi, kilnūs ir šventi dalykai per XIX su viršum amž. popiežijos istorijoje kartais turi žmogiškos silpnybės pažymių. Ir čia tie dalykai nenutylėti, atskleisti skaitytojui, nes to reikalauja istorinis objektyviškumas ir tiesos meilė.

Be perdėjimo galima sakyti, kad dėl išdėstytųjų savo gerųjų ypatybių šis popiežijos istorijos leidimas turės dar didesnį pasisekimą, nekaip pirmasis.

Propyläen-Weltgeschichte herausg. von Walter Götz, 2. Bd. Hellas und Rom: Die Entstehung des Christentum, Berlin 1931, 630 pusl.

Vokietijos istorininkai prieš keletą metų sumanė išleisti plačią ir smulkią visuotinę istoriją. Tam dalykui įvykdyti Berlyne buvo įkurta draugija „Propyläen—Verlag". Ji ir pradėjo savo darbą. Darbas, kaip vokiečiuose jau seniai praktikuojama, kolektyvinis: atskiriems amžiams, atskiriems klausimams, atskirų tautų istorijoms parašyti kviečiami prityrę mokslininkai specijalistai, kurių raštus paskum redaguoja ad hoc skirtas redaktorius.

Veikalo turinys: Walter Götz—istorinis antikės pasaulio vaidmuo; K. J. Beloch —Graikijos istorija; Gaetano de Sanctis—Helenizmas ir Roma; Ernst Hohl—Romos imperatorių laikotarpis; Hans von Soden—krikščionybės kilimas. Pastarasis autorius ir jo darbas man ypatingai rūpėjo.

Nei anglų, nei prancūzų, nei pačių vokiečių istorijos literatūroj iki šiolei nebuvo ir nėra kito veikalo, kuris savo parengimu, ypač puikiausiu, tiesiog menišku išleidimu galėtų lygintis su Propyläen—Weltgeschichte leidinio knygomis. Ypač krinta į akį spaudos estetiškumas ir tobulumas, paveikslų ir atvaizdų darnus parinkimas bei pritaikymas, natūrališkas ir skoningas jų suderinimas su tekstu ir nepaprastas tos vaizduojamosios medžiagos gausumas. Knygų išleidimas yra toks jaukus ir patraukiąs, jog visi iki šiolei išėję to leidinio tomai yra tartum koks niekada nenusibostąs albumas, kuris tinka ir darbo metu ir laisvomis valandomis pasigrožėti. Dėl tokio vaizdingumo ir estetingumo patys istoriniai faktai, idėjos ir asmens tiesiog gyvi stoja prieš skaistytojo akis. Visai nereikia kalbėti apie tai, kad kalbamojo visuotinės istorijos leidinio knygos yra pirmaeilė vaizdingumo priemonė visoms mokykloms, kur tik yra visuotinė istorija dėstoma.

Tačiau... Tačiau būtume neobjektingi, jei, išskaičiavę visas gerąsias Propyläen—Weltgeschrichte leidinio ypatybes, taip pat nesuminėtume neigiamybių, kurias šiame antrajame tome esame radę.

Pav., Walter Götz aiškiai neigia iš Dievo apsireiškimo einančią krikščionybės kilmę, taip teigdamas: „Der Geschichtsforscher kann ebensowenig der Enstehung des Christentums durch eine Offenbarung das Wort reden" (XXIV—XXV pusl.). Jam esąs negalimas dalykas pažinti tikrasis Jėzaus Kristaus mokslas, nes tas mokslas tesąs kitų užrašuose išlikęs: „Was die wahre Lehre Jesu war, ist uns in vielen Stellen unerkennbar, weil nicht er selber, sondern Spätere seine Lehre aufgezeichnet haben" (XXV pusl.). Neigti Jėzaus Dievo Sūnystė nesą pažeminti Kristus nes Jėzus laikytinas „gamtos stebuklu" ir „žmonių giminės pažiba": „Man setzt ihn nicht herag, wenn man diese Gottessohnschaft geschichtlich deutet, und in ihm nur eines jener Wunder der Natur sieht, die aus dem menschlichen Geschlecht erstehen konnten, Höchstes wirkend und durch die Jahrhunderte als unerreichtes Vorbild leuchtend" (XXV pusl.). Aš čia parodžiau tik vieną kitą W. Götz'o pažiūrų bei įsitikinimų pavyzdėlį. Tokių pažiūrų dar yra gyva bala.

Visai taip pat apie pagrindinius krikščionybės kilimo klausimus galvoja Hans von Soden. Jis, kaip jo kolega W. Götz, kartoja nuo seniai protestantų mėgiamus dalykus: kad, girdi, nepaprastai sunkus dalykas esąs pažinti ir įvertinti pirmykštė krikščionių Bažnyčia, nes Ji savo padavimuose save pačią neigianti, sau pačiai prieštaraujanti; pirmoji krikščionių Bažnyčia savo tikėjimą laikiusi patvariu ir nekintamu dalyku, o tuo tarpu jis nuolat kitęs: „Die Frühgeschichte der christlichen Kirche erkennen, ist deshalb ungemein schwierig, weil die Kirche selbst in ihrer eigenen Ueberlieferung ihre geschichtliche Entwicklung verleugnet. Sie macht den religiösen Stiftungsglauben zur Geschichte und weiss nichts davon, dass sie in Veränderungen ihrer selbst geworden ist" (476 pusl.). Soden nemato jokios galimybės įžvelgti ir susekti, kaip įsikūrusios seniausios krikščionių bendruomenės ir kaip krikščionys pradėję tikėti į Kristaus atsikėlimą iš numirusių: „Ein Einblick in das Werden der ältesten christlichen Gemeinden nach dem Tode Jesu und in die Entstehung des Glaubens an seine Auferstehung ist uns versagt" (484 pusl.). Panašūs H. v. Soden'o subjektyviški teigimai ir keliamieji abejojimai eina per visą jo studiją (475—544 p.).

I š v a d a: skaitydami antrajame Propilėjų istorijos W. Götz'o ir H. v. Soden'o straipsnius, būkime kritiški ir neapsikrėskime klaidingais jų įsitikinimais, kurie pačioj Vokietijoj jau pagimdė „vokiečius krikščionis" ir kai kur atkūrė senovės germanų Wodano išpažinėjus.

Doc. Pr. Penkauskas.

Askestika.

O. Z i m m e r m a n n — H a g g e n e y C., Grundriss der Asketik, Freiburg in Breisgau 1933, 332.

Prieš kelerius metus asketinės teologijos literatūroje pasirodė žinomo asketikos žinovo ir rašytojo Otto Zimermann'o veikalas „Lerbuch der Asketik".

Carl Haggeney S. J. minėtąji O. Zimmermann'o veikalą sutrumpino ir sudarė asketinės teologijos vadovėlį. Tas vadovėlis dabar tinka studentams teologams ir seminaristams.

Šiame veikale giliai ir pamatuotai ne tik gvildėnami atskiri asketikos klausimai, bet taip pat išdėstytas visas asketinės teologijos kursas. Veikalas turi dvi dalis. Pirmojoj daly autorius kalba apie tobulybės esmę, rūšis ir laipsnius. Rodo tobulybei siekti priemones, pridermę tobulėti ir tobulybės naudą. Antrojoj daly kalbama apie žmogaus santykių tobulybę su Dievu, savimi, individais, visuomene, tauta ir t.t.

Kas įdomaujasi asketika, tas nesigailės perskaitęs šį veikalą.

J. M.

Įvairios knygos.

Der Grosse Herder, Nachschlagewerk für Wissen und Leben, Freiburg in Br. 1933, V[5] 1680 fracta pagina: Ganter—Hochreliex.

Nebekartosime tų dalykų, kur seniau parašėme apie Herder'io enciklopediją: ji tikrai gera, tobula, katalikiška.

Iš vadinamųjų „Rahmenartikel" pažymėtini: Gartenkalender, Gaskampfstoffe und Krieg, Gebet, Geburtenstatistik und Geburtenrückgang, Gefängniswesen, Geist, Geld, Gemeide, Gemeinschaft, Gemeinwohl, Gemüse und Gemüsebau, Gemut, Gennossenschafwesen, Gerechtikeit, Gerichte und Gerichtserfassung, Germanen, Geschichtsphilosophie, Geschlechtsleben, Geschmack, Geselschaft, Gewerkschaften, Gewissen, Glasmalerei, Glaube, Gnade, Goethes Leben und Werke, Gothik, Gott, Graphologie, Grosstadt, Grundrechte und Grundpflicthe, Gymnastik, Handel, Handwerk, Housapotheke, Hauswirtschaft, Heiligenpatrone, Heilquellen, Heimat und Heimatpflege, Heizung und Lüftung.

Keletas dalykų taip pat yra lietuviškų, pav., Gediminas.

Dr. P. Malakauskis.

Deneffe A., Die Grundfragen der Philosophie (Ein systematischer Aufbau), Freiburg i. Br., XIV+294, 3,50 mark.

Tai vienas iš filosofijos klausimų popularesnių įvadų. Čia nėra tokio metodiško dalykų išdėstymo, kaip pas Endres arba pas Maritain, bet už tai čia statomi klausimai, konkretiškai išeinant iš dabartinių laikų psichologijos.

Veikalas turi įvadą ir šešias dalis. Įvade kalbama apie tai, kas yra filosofija, kurie jos uždaviniai. Pirmojoj daly dėstoma pagrindiniai gnoselogijos klausimai, antrojoj—svarbieji ontologijos klausimai, trečiojoj—psichologijos klausimai, ketvirtojoj—mokslo paties teorija ir struktūra, penktojoj—teodicejos klausimai ir šeštojoj—bendrosios ir specijalinės etikos klausimai. Veikalas, kaip matome, labai turiningas; parašytas jis yra gana prieinamai ir įdomiai; todėl gali būti naudingas tiems, kurie nori bent kiek susiorientuoti svarbiųjų filosofijos klausimų srity. *Dr. P. K.*

Teol.-Filosofijos Fakulteto leidiniai.

I. Knygos.

1) P. Malakauskis, Moterystės teisės, Kaunas 1923, II, I-VIII+114, n 8° (nebėra).
2) Pr. Bučys, Teologijos enciklopedijos kursas, Marijampolė 1925, I-VIII+246 in 8° (nebėra).
3) Al. Grigaitis, Senojo Įstatymo problemos, Marijampolė 1925, 1 dal. 174 in 8°, 7 lit.; Kaunas 1925, 2 dal. 108 in 8°, 4 lit.
4) J. Eretas, Heinrich Seuse, Kaunas 1929, 64 in 8°, 3 lit.
5) J. Eretas, Meister Eckehart, Kaunas 1930, I — VIII+146 in 8°, 4 lit.
6) J. Eretas, Jonas Tauleris, Kaunas 1930, 128 in 8°, 5 lit.
7) J Grinius, O. V. Milašius — poetas, Kaunas 1930, I — IV + 196 in 8°, 7 lit.
8) Pr. Kuraitis, Pagrindiniai gnoseologijos klausimai, Kaunas 1930, 104 in 8°, 3,50 lit.
9) P. Malakauskis, Viešosios bažnytinės teisės (Bažnyčia, valstybė, jųdviejų santykiai ir t.t.), Kaunas 1931, I-X+268 in 8°, 7 lit.
10) A. Maliauskis, Teodiceja, Kaunas 1931, 180 in 8°,5 lit.
11) J. Eretas, Vokiečių literatūros istorija, Kaunas 1931, I tom. I—XII+250 in 8°, 10 lit.
12) Pr. Venckus, Fundamentalinės teologijos paskaitos (įvadas), Kaunas 1932, 40 in 8°, 1 lit.; Kaunas 1931, 1 dal. in 8°, 6 lit.
13) Pr. Kuraitis, Ontologija, Kaunas 1931, I 160 in 8°, 6,50 lit.
14) P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, 1931, I—X+117 in 8°, 4 lt.
15) J. Grinius, Putino lirika, Kaunas 1932, 108 in 8°, 3 lit.
16) P. Malakauskis, Moterystės teisė[2], Kaunas 1932, I—XII+511 in 8°, 15 lit.
17) P. Malakauskis, Bažnytinės teisės (įvadas), Kaunas 1932, I—VIII+120 in 8°, 4 lit.
18) J. Eretas, Goethe, Kaunas 1933, I—VIII+263 in 8°. 8 lit.
19) Pr. Kuraitis, Ontologija, Kaunas 1933, II 168 in 8°. 6 lit.

II. Žurnalai.

1) „Soter" (religijos mokslų žurnalas):

1924	m.— 5 lt.	1(1931)	m.— 1 lit.
1925	„ — 8 „	2(1931)	„ — 5 „
1926	„ — 5 „	1(1932)	„ — 4 „
1927	„ — 7,50	2(1932)	„ — 3,50
1928	„ — 9,50	1(1933)	„ — 3 „
1929	„ —10 „	2(1933)	„ — 4 „
1930	„ — 5 „		

2) „Logos" (filosofijos žurnalas):

1922 m.	— 5 lit.	1929 m.	— 7,50 lit.
1923 „	— 5 „	1930 „	— 9 „
1924 „	— 5,50	1931 „	— 6 „
1925 „	— 7,50	1932 „	— 7 „
1926 „	—15 „	1933 „	— 5 „
1927 „	— 8 „		
1928 „	— 8,50		

3) „Athenaeum" (kalbos, literatūros ir istorijos žurnalas):

1 (1930)	— 5 lit.	2 (1931)	— 4 lit.
2 (1930)	— 4 „	1932	— 8 „
1 (1931)	— 6 „	1933	— 6 „

Visų Teol.-Filosofijos Fakulteto leidinių komisij
Sv. Kazimiero Draugijos Centralinis knygynas Kaune.

Turinys — Summarium

